

**Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σχολή Επιστημών Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής»
Ειδίκευση: Ελληνική Γλώσσα και Πολιτισμός**

Θέμα

Γλωσσικός σεξισμός: Διδακτικός σχεδιασμός και αξιοποίηση στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α' Λυκείου

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Αζέλη Ερασμία
Α.Μ. 604**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή
Επιβλέπουσα: Καραχάλιου Ράνια, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μέλη: Γαλάνη Αλεξάνδρα, ΕΕΠ
Μανικάρου Μεταξούλα, ΕΔΙΠ

Ιωάννινα 2023

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	v
Abstract	v
Ευχαριστίες	vii
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	2
Α. ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ	2
2.1. Σεξισμός	2
2.2. Αμφίθυμος σεξισμός (ambivalent sexism)	6
2.3. Πεδία εκδήλωσης του σεξισμού	7
2.4. Έμφυλα στερεότυπα	9
2.4.1. Ο έμφυλος εαυτός	9
2.4.2. Έμφυλα στερεότυπα	11
2.5. Γλωσσικός Σεξισμός	12
2.5.1. Εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού	14
2.5.2. Αντιμετώπιση γλωσσικού σεξισμού	17
Β. ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	18
2.6. Γραμματισμός	18
2.7. Κριτική ανάλυση λόγου	21
2.8. Κριτικός γραμματισμός	23
2.9. Πολυγραμματισμοί	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	29
3.1. Πολυγραμματισμοί	29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	31
4.1. Στοχοθεσία διδακτικής πρότασης	31
4.2. Στάδια σχεδιασμού	31
4.2.1. Προστάδιο	31
4.2.2. Στάδια με βάση το μοντέλο των πολυγραμματισμών	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	51
5.1. Δείγμα μαθητών/τριών και φάσεις υλοποίησης	51
5.2. Εργαλεία αξιολόγησης της διδακτικής παρέμβασης	51
5.3. Αποτελέσματα – αξιολόγηση της διδακτικής παρέμβασης	52
5.3.1. Γενικές παρατηρήσεις	52
5.3.2. Αποτίμηση αρχικής φάσης / αφόρμησης	53
5.3.3. Αποτίμηση της κύριας φάσης της παρέμβασης	54
5.3.4. Μετά φάση: Ερωτηματολόγιο	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83
1 ^ο Παράρτημα	83
2 ^ο Παράρτημα	97

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση διδακτικής πρότασης με στόχο τον εντοπισμό εκφάνσεων γλωσσικού σεξισμού, ως μιας μορφής σεξισμού, σε κείμενα μαζικής κουλτούρας, στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Νεοελληνικής γλώσσας στην Α΄ λυκείου. Κατά την εφαρμογή της διδακτικής πρότασης που σχεδιάστηκε, οι μαθητές/τριες μελέτησαν κείμενα μαζικής κουλτούρας, ανίχνευσαν μορφές γλωσσικού σεξισμού και αναζήτησαν τα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγουν. Στη συνέχεια, επιχείρησαν να παράγουν κείμενα σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο με στόχο την καλλιέργεια μη σεξιστικού λόγου και τον σεβασμό στο άλλο φύλο. Ο σχεδιασμός και εφαρμογή του διδακτικού σχεδίου ακολουθεί το πνεύμα του κριτικού γραμματισμού με σκοπό την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των μαθητών/τριών, ώστε να αναγνωρίζουν τις ιδεολογίες και στερεοτυπικές αντιλήψεις που κρύβουν τα κείμενα. Υιοθετώντας το μοντέλο των πολυγραμματισμών, που ενσωματώνει και εξελίσσει τις θέσεις του κριτικού γραμματισμού στόχος ήταν να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες τον τρόπο με τον οποίο αναπαράγονται και «νομιμοποιούνται» τα έμφυλα στερεότυπα μέσα από κείμενα ευρείας κυκλοφορίας.

Λέξεις κλειδιά: σεξισμός, γλωσσικός σεξισμός, έμφυλα στερεότυπα, κριτικός γραμματισμός, μοντέλο πολυγραμματισμών

Abstract

The subject of this study is the design and implementation of a teaching proposal aiming to identify manifestations of linguistic sexism, as a form of sexism, in texts of mass culture, while teaching Modern Greek language in the 1st year of high school. During the implementation of the teaching proposal that was designed by us, students studied texts of mass culture, they identified forms of linguistic sexism and finally they looked for the gender stereotypes that are being reproduced by these kinds of sexist statements. Then, they attempted to produce texts in a specific communicative context aiming to cultivate the non-sexist speech and the respect for the other gender. The design and implementation of the teaching plan follows the principles of critical literacy with the aim of

developing the students' critical ability, so that they can recognize the ideologies and stereotypical perceptions that are hidden in the texts. Applying critical discourse analysis and the multiliteracies model, which integrates and develops the principles of critical literacy, the goal was to make the students aware of the way in which gender stereotypes are reproduced and "legitimized" through widely circulated texts.

Key words: sexism, linguistic sexism, gender stereotypes, critical literacy, multiliteracies model.

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής» και στην ειδίκευση «Ελληνική Γλώσσα και Πολιτισμός», που υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων.

Ολοκληρώνοντας την εκπόνησή της και φτάνοντας στο τέλος αυτού του απαιτητικού εγχειρήματος, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου σε όσους με βοήθησαν σε αυτή την προσπάθεια. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας, κα. Ράνια Καραχάλιου, Επίκουρη Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, για την καθοριστική συμβολή της στην ολοκλήρωση της εργασίας. Η ενθάρρυνση, οι συμβουλές και η σαφής και συστηματική επιστημονική καθοδήγησή της σε όλα τα στάδια, από την οργάνωση της μελέτης μέχρι και τη συγγραφή, σε συνδυασμό και με την άριστη συνεργασία, αποτέλεσαν πολύτιμη και καθοριστική βοήθεια στην προσπάθεια ολοκλήρωσης της παρούσας εργασίας.

Ακόμη, ευχαριστώ ιδιαίτερα την κα. Αλεξάνδρα Γαλάνη, ΕΕΠ του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων για τις κριτικές επισημάνσεις και παρατηρήσεις στην εργασία μου καθώς και την κα. Μεταξούλα Μανικάρου, ΕΔΙΠ του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων για την ιδιαίτερη τιμή να αποτελέσει μέλος της συμβουλευτικής - εξεταστικής επιτροπής.

Πολλές ευχαριστίες ανήκουν στους/στις μαθητές/τριες μου του Α1 τμήματος του Προτύπου Γενικού Λυκείου Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων που αποτέλεσαν πολύτιμους συνεργάτες/ιδες στην υλοποίηση της διδακτικής πρότασης και των οποίων οι απόψεις οδήγησαν στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων πάνω στο θέμα του γλωσσικού σεξισμού.

Τέλος, ιδιαίτερο και μεγάλο ευχαριστώ οφείλω και στην οικογένειά μου, τον σύζυγο, Κώστα, και τα τρία παιδιά μου, τον Βασίλη, τη Νικολέτα και τη Μαρία, για την υπομονή, την κατανόηση και τη συμπαράσταση που μου παρείχαν, σε όλο το διάστημα της μελέτης και συγγραφής της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες σε συνδυασμό με την ευρεία εξάπλωση του διαδικτύου έχουν δημιουργήσει την ανάγκη καλλιέργειας στους μαθητές/τριές μας νέων δεξιοτήτων προκειμένου να είναι αποτελεσματική η επικοινωνία τους μέσα σε αυτό το νέο περιβάλλον. Η λογική και η παιδαγωγική του κριτικού γραμματισμού επιδιώκουν να δημιουργήσουν πολίτες κριτικά σκεπτόμενους/ες που θα πετύχουν τη βαθιά και ουσιαστική γνώση της γλώσσας, θα κατανοήσουν τη δυναμική των νοημάτων που παράγονται από τα διάφορα είδη λόγου και θα οδηγηθούν στην πιο κατάλληλη κατασκευή γνώσης και λόγου με βάση τα κοινωνικά συμφραζόμενα και τις περιστάσεις. Μέσω του κριτικού γραμματισμού θα μάθουν να αμφισβητούν τους κυρίαρχους θεσμούς και λόγους, να προσπαθούν να ανακαλύπτουν πώς λειτουργούν οι δομές του λόγου, τους κοινωνικούς στόχους και τα συμφέροντα που υπηρετούνται μέσω αυτών και να ανιχνεύουν κυρίαρχες ιδεολογίες και στερεότυπα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας (Ντίνιας & Γώτη, 2016).

Ιδιαίτερα, στην παρούσα εργασία μάς ενδιαφέρει να καταφέρουν οι μαθητές/τριες να εντοπίσουν τον γλωσσικό σεξισμό που κρύβουν αυτά τα κείμενα, όπως οι διαφημίσεις και τα memes, και να αναζητήσουν έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγουν. Ο σεξισμός είναι φαινόμενο, που παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι/ες τον καταδικάζουμε, εξακολουθεί να υπάρχει και, μάλιστα, σε σημείο που φτάνει στην ακραία μορφή του, αυτή της έμφυλης βίας. Φαινόμενα γυναικοκτονιών έχουν πληθύνει στις μέρες μας, αποδεικνύοντας ότι η έμφυλη διάκριση υπάρχει και αναπαράγεται και μέσα από μορφές λόγου, που δεν είναι πάντα εμφανείς. Ο σεξισμός, αν και πολλές φορές διακριτικός/κεκαλυμμένος στις μέρες μας, μέσα σε ευρύτατα διαδεδομένα κειμενικά είδη, δεν παύει να είναι λιγότερο επικίνδυνος, πόσο μάλλον, όταν φέρει και τον μανδύα του «αθώου» σεξιστικού αστείου για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των φύλων.

Ζητούμενο, ωστόσο, είναι μέσα από τον εντοπισμό, τη συζήτηση και την ερμηνεία τέτοιων χαρακτηριστικών στον λόγο, οι μαθητές/τριες να συνειδητοποιήσουν τις γλωσσικές διακρίσεις με βάση το φύλο, να καταδικάσουν αυτά τα φαινόμενα και σταδιακά να υιοθετήσουν λόγο απαλλαγμένο από τον γλωσσικό σεξισμό και στάση σεβασμού απέναντι σε άτομα άλλου φύλου. Δυστυχώς, εκφάνσεις του γλωσσικού σεξισμού αλλά και γενικότερα σεξιστικό λόγο εντοπίζουμε και στον χώρο του σχολείου, οπότε έχει ιδιαίτερη σημασία η καλλιέργεια των παραπάνω δεξιοτήτων στους/τις μαθητές/τριες μας μέσα από μια πιο ανοικτή διαδικασία μάθησης, τους

πολυγραμματισμούς, που θα εμπλέξει ενεργά και θα κινητοποιήσει τους μαθητές/τριες στην προσέγγιση της νέας γνώσης.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται στο δεύτερο κεφάλαιο η θεωρητική προσέγγιση και τεκμηρίωση των όρων *σεξισμός, γλωσσικός σεξισμός, κριτική ανάλυση λόγου, κριτικός γραμματισμός και πολυγραμματισμοί*. Ακολουθεί στο τρίτο κεφάλαιο η παρουσίαση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε στον σχεδιασμό και υλοποίηση της διδακτικής πρότασης, τα τέσσερα, δηλαδή, στάδια των πολυγραμματισμών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διδακτική πρόταση και στη συνέχεια, στο πέμπτο κεφάλαιο ακολουθούν οι παρατηρήσεις και τα αποτελέσματα από την εφαρμογή μέρους της διδακτικής πρότασης στην τάξη. Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από τη ανάπτυξη και εφαρμογή της διδακτικής πρότασης και κατατίθενται προβληματισμοί για περαιτέρω έρευνα και συζήτηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Α. ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ

2.1. Σεξισμός

Ο όρος *σεξισμός* δημιουργήθηκε κατ' αναλογία του όρου «ρατσισμός». Συνδέεται και ταυτίζεται με τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων και εισήχθη από τις φεμινίστριες της Αμερικής (Μαρμάνη, 2022). Στις 28/03/2019 εκδόθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης (CM/Rec(2019)1) το πρώτο διεθνές κείμενο που ορίζει την έννοια *σεξισμός* και περιλαμβάνει κατευθυντήριες οδηγίες προς τα κράτη-μέλη της Ευρώπης για την καταπολέμησή του. Σύμφωνα, λοιπόν, με το παραπάνω κείμενο της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, ως σεξισμός ορίζεται

κάθε πράξη ή χειρονομία, οπτική αναπαράσταση, προφορικός ή έγγραφος λόγος, πρακτική ή συμπεριφορά που βασίζεται στην ιδέα ότι ένα πρόσωπο ή μια ομάδα προσώπων υπερέχει λόγω του φύλου τους, η οποία συντελείται στη δημόσια ή ιδιωτική σφαίρα, είτε διαδικτυακά είτε όχι, με σκοπό ή αποτέλεσμα:

i. να παραβιάζεται η εγγενής αξιοπρέπεια ή τα δικαιώματα ενός προσώπου ή μιας ομάδας προσώπων, ή

ii. να καταλήγει σε σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή κοινωνικοοικονομική βλάβη ή πόνο σε ένα άτομο ή σε μια ομάδα ατόμων, ή

iii. να δημιουργεί ένα εκφοβιστικό, εχθρικό, εξευτελιστικό, ταπεινωτικό ή προσβλητικό περιβάλλον, ή

iv. να αποτελεί εμπόδιο στην αυτονομία και στην πλήρη πραγμάτωση των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων από ένα πρόσωπο ή μια ομάδα προσώπων, ή

v. να διατηρεί και να ενισχύει τα στερεότυπα φύλου.

Επιπλέον, καταδικάζει την παρουσία του σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας, σε όλες τις δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένου του κυβερνοχώρου (διαδίκτυο και κοινωνικά μέσα) και

σε όλες τις κοινωνίες και τον θεωρεί ανασταλτικό παράγοντα στην πλήρη κοινωνική ανέλιξη των γυναικών και στην επίτευξη της ισότητας των δυο φύλων.

Σημειώνεται, ακόμη, ότι ο σεξισμός αποτελεί εμπόδιο για την ενδυνάμωση των γυναικών και των κοριτσιών επισημαίνοντας, περαιτέρω, ότι τα έμφυλα στερεότυπα και οι εγγενείς προκαταλήψεις διαμορφώνουν τις αντιλήψεις, τη συμπεριφορά και τις προσδοκίες των ανδρών και των αγοριών και ως εκ τούτου οδηγούν σε σεξιστικές πράξεις, που συχνά συνδέονται με τη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών. Επιπλέον, ο σεξισμός και η σεξιστική συμπεριφορά έχουν ως αποτέλεσμα σωματικές, σεξουαλικές, ψυχολογικές ή κοινωνικοοικονομικές βλάβες και επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο τις διάφορες κατηγορίες του πληθυσμού. Δημιουργούν, τέλος, ανάμεσα στα φύλα κλίμα εκφοβισμού, φόβου, διακρίσεων, αποκλεισμού και ανασφάλειας που περιορίζει τις ευκαιρίες και την ελευθερία. Επομένως, τονίζεται στο κείμενο του Συμβουλίου της Ευρώπης (2019), η εξάλειψη του σεξισμού και της σεξιστικής συμπεριφοράς θα ωφελήσει όλες και όλους : γυναίκες, κορίτσια, άνδρες και αγόρια.

Ο σεξισμός, γενικότερα, συνιστά ένα σύστημα βασισμένο σε ιεραρχίες που υποστηρίζει ότι το ένα φύλο είναι ανώτερο του άλλου και υποδηλώνει, πάντα, εύνοια προς μια ομάδα σε βάρος μιας άλλης. Πρόκειται για ένα σύνολο αρνητικών γενικεύσεων, ψευδών πεποιθήσεων, καθώς και στερεότυπων αντιλήψεων, στάσεων και πρακτικών με βάση τις οποίες κανονικοποιείται η ανισότητα σε βάρος του ενός φύλου, η διακριτική αντιμετώπισή του και κατ' επέκταση ο κοινωνικός αποκλεισμός του. Επιπλέον, ο σεξισμός συνδέεται με την εξουσία και οι εκφραστές/τριές του θεωρούν τις γυναίκες υποδεέστερες των ανδρών και πιστεύουν ότι αυτό πρέπει να αντανακλάται στην κοινωνία, τη γλώσσα, τα δικαιώματα και το νόμο (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018, σ. 16).

Ο σεξισμός αφορά στις πεποιθήσεις που οδηγούν σε αυθαίρετες διακρίσεις με βάση τα στερεότυπα του φύλου και μόνο, στο πλαίσιο της πατριαρχικής κοινωνίας, που στηρίζεται στην ιδέα της «φυσικής» ανωτερότητας του άνδρα και ιεραρχεί τις κοινωνικές, οικονομικές και ηθικές δομές της με γνώμονα την πρωτοκαθεδρία του αρσενικού σε σχέση με το θηλυκό (Γαλανού, 2014, σ. 38). Τυχόν σεξιστικές δηλώσεις πολλές φορές δεν γίνονται αντιληπτές καθώς δικαιολογούνται είτε ως αστεϊσμοί, είτε αποσιωπούνται. Είναι σύνθηρες, μάλιστα, να γίνονται σιωπηρά αποδεκτές από τα θύματά τους (Γαλανού, 2014, σ. 39).

Στον γενικότερο ορισμό του σεξισμού ως «ένα στερεότυπο, προκατάληψη ή διάκριση σε σχέση με το φύλο ενός ατόμου» (Νάτση & Παπά, 2019, σ. 18) η Χατζοπούλου (2016) θεωρεί ότι

θα πρέπει να συμπληρώνεται η επισήμανση ότι συνδέεται άρρηκτα «με την μακραίωνη κοινωνική αδικία σε βάρος των γυναικών». Μια θεώρηση του σεξισμού που δεν περιλαμβάνει τη σαφή και ρητή διατύπωση ότι ως κοινωνικό φαινόμενο στρέφεται κατά των γυναικών, λειτουργεί υποστηρικτικά για τη διαίονιση της έμφυλης ανισοροπίας και, τελικά, συμβάλλει στη δικαιολόγηση της υποταγής των γυναικών (Λιότζης, 2021, σ. 15). Η Τσοκαλίδου (1996, σ. 40), ωστόσο, αναφέρει ότι και σε βάρος των ανδρών αναπτύσσονται φαινόμενα σεξισμού, όπως η αποκλειστική υποχρεωτική στράτευσή τους, η υποταγή σε μια κουλτούρα βίας και ανταγωνισμού, ο σκληρός ανταγωνιστικός κώδικας αξιών και συμπεριφορών (π.χ. «οι άντρες δεν κλαίνε», «οι άντρες πάντα πληρώνουν»).

Ο σεξισμός αποτελεί ιδεολογικό εργαλείο υπεράσπισης και διατήρησης της έμφυλης ασυμμετρίας, ερμηνεύοντας και δικαιολογώντας ως «φυσικές» πολλές κοινωνικές πρακτικές. Εκπαιδευτικά συστήματα, που δεν αμφισβητούν τον σεξισμό, συντελούν στη διατήρηση και αναπαραγωγή αυτής της έμφυλης ασυμμετρίας (Μαραγκουδάκη, 2007).

Στη βιβλιογραφία, συναντώνται οι εξής τύποι σεξισμού: α. «εμφανής/ απροκάλυπτος» (overt) ή «προφανής/ κραυγαλέος» σεξισμός (blatant) β. «συγκαλυμμένος/ κρυφός» σεξισμός (covert) και γ. «ανεπαίσθητος/διακριτικός» σεξισμός (subtle). Ο πρώτος αναφέρεται στην εύκολα παρατηρήσιμη, επιβλαβή μεταχείριση των γυναικών, ο δεύτερος στην άνιση αντιμετώπισή τους με έναν δύσκολα εντοπίσιμο τρόπο και ο τρίτος στους λόγους, τις στάσεις, και τις συμπεριφορές που, αν και αποτελούν μορφές που λειτουργούν εναντίον των γυναικών, δεν γίνονται αντιληπτές ως τέτοιες (Λιότζης, 2021, σ. 21).

Μια ακόμη διάκριση με βάση το πόσο σκόπιμα επιβλαβής είναι ο σεξισμός είναι και αυτή των Swim, Mallett & Stranger (2004, όπως αναφ. στο Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018, σ. 16). Σύμφωνα με αυτή υπάρχει ο έκδηλος (σκόπιμος) σεξισμός, ο συγκαλυμμένος (σκόπιμος) και ο λανθάνων (μη σκόπιμος). Σε αυτήν την τρίτη περίπτωση η άνιση και άδικη μεταχείριση γυναικών δεν αναγνωρίζεται από πολλούς ανθρώπους ως τέτοια επειδή θεωρείται φυσιολογική. Ο λανθάνων σεξισμός είναι κρυμμένος, όπως ο συγκαλυμμένος, αλλά σε αντίθεση με αυτόν δεν είναι σκόπιμα επιβλαβής. Ωστόσο, είναι αρκετά διαδεδομένος και συνιστά, ίσως, την πιο επικίνδυνη μορφή σεξισμού γιατί διαπράττεται από ανθρώπους που δεν έχουν τέτοια πρόθεση, και μπορεί να έχει ιδιαίτερα αρνητικό αντίκτυπο στα θύματά του, καθώς αναπαράγει υπογείως βαθιά ριζωμένα στερεότυπα (Swim, Mallett & Stranger, 2004, όπως αναφ. στο Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018, σ. 16).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι Swim κ.α. (1995, p. 199) παρατήρησαν ότι, ενώ ο «παλιομοδίτικος σεξισμός» χαρακτηρίζεται από τη σθεναρή υποστήριξη των συμβατικών έμφυλων ρόλων, τη διαφορετική μεταχείριση των δύο φύλων και τα παρωχημένα στερεότυπα σχετικά με την ανεπάρκεια των γυναικών σε επιμέρους τομείς και πεδία της κοινωνικής ζωής και της καθημερινότητας, ο μοντέρνος σεξισμός εμφανίζεται «διακριτικός και συγκεκαλυμμένος». Συγκεκριμένα, χαρακτηρίζεται από την άρνηση της συνεχούς διάκρισης, τον ανταγωνισμό απέναντι στις διεκδικήσεις των γυναικών, την έλλειψη υποστήριξης σε θετικές για αυτές δράσεις αλλά και από την αντίθεση και δυσαρέσκεια για την εφαρμογή πολιτικών που προάγουν την έμφυλη ισότητα.

2.2. Αμφίθυμος σεξισμός (ambivalent sexism)

Υπάρχουν δυο βασικές θεωρήσεις για τον σεξισμό. Η πρώτη και συνηθέστερη είναι ότι πρόκειται για στερεότυπα, προκαταλήψεις ή διακρίσεις σχετικά με το βιολογικό ή κοινωνικό φύλο ενός ατόμου, ενώ η δεύτερη και πιο ριζοσπαστική θεωρεί τον σεξισμό ως ένα σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, που συνδέεται άρρηκτα με την πατριαρχία, και διαιωνίζει τη μειονεκτική θέση των γυναικών έναντι των ανδρών (Λιόντζης, 2021, σ. 45). Ωστόσο, και οι δυο προσεγγίσεις δεν αρκούν ως εννοιολογικά εργαλεία για να αναδείξουν επιμέρους και πιο επίμαχες πλευρές του φαινομένου, όπως ο διαχωρισμός αναφορικά με το ποιοι λόγοι και ποιες στάσεις και συμπεριφορές πρέπει να εκλαμβάνονται ως εκφάνσεις αβρότητας, χειραφέτησης ή σεξισμού (Μαρμάνη, 2022). Πρόκειται για μια αμφισημία στην οποία επιχειρούν να δώσουν απάντηση οι Glick και Fiske (1996) οι οποίοι εκκινούν από τη θέση ότι η εννοιολόγηση του σεξισμού, ως «αποτέλεσμα της εχθρότητας προς τις γυναίκες» παραβλέπει μια σημαντική πτυχή του, δηλαδή τα «κάποια» θετικά συναισθήματα προς τις γυναίκες που συχνά συμβαδίζουν με τη σεξιστική προκατάληψη και αντιπάθεια. Για τους Glick και Fiske (1996), δηλαδή, ο *εχθρικός σεξισμός (hostile sexism)* ως μορφή γενικευμένης αντιπάθειας εναντίον των γυναικών, οι οποίες θεωρούνται απειλή για την ανδρική εξουσία και ο *καλοπροαίρετος (benevolent sexism)* ως μια υποκειμενικά ευνοϊκή ιδεολογία, η οποία προσφέρει προστασία και στοργή σε ανυπεράσπιστες γυναίκες, που, όμως, ακολουθούν τους συμβατικούς κοινωνικούς ρόλους του φύλου, συνυπάρχουν στην έννοια του *αμφίθυμου σεξισμού (ambivalent sexism)* ως δυο συμπληρωματικές, επικρατούσες ιδεολογίες. Ωστόσο, και οι δυο συμβάλλουν στην αναπαραγωγή της έμφυλης ανισότητας. Ανάμεσα σε αυτές τις δυο ιδεολογίες, η

επικρατέστερη φαίνεται να είναι ο εχθρικός σεξισμός, μια καθαρά αντιθετική στάση στις έμφυλες σχέσεις, καθώς οι γυναίκες θεωρούνται ότι επιδιώκουν να ελέγξουν τους άνδρες είτε μέσω της σεξουαλικότητας, είτε μέσω του φεμινισμού. Αντιπροσωπεύει ο *εχθρικός* σεξισμός μια προσπάθεια ελέγχου των γυναικών για να εξυπηρετούν τις ανάγκες τους, χωρίς να αμφισβητούν την εξουσία τους. Μάλιστα, οι θηλυκές οντότητες διαχωρίζονται σε εκείνες που ανήκουν σε ευνοϊκές ομάδες, που επιτελούν τους παραδοσιακούς ρόλους, σύμφωνα με την πατριαρχική λογική οργάνωσης της κοινωνίας, καθώς και σε αυτές που ανήκουν σε μη ευνοϊκές ομάδες που προκαλούν και αμφισβητούν την εξουσία των ανδρών (Glick & Fiske, 2001, p. 113).

Αν και η έννοια του *καλοπροαίρετου* σεξισμού μπορεί να φαίνεται οξύμωρη, ως όρος στοχεύει να περιγράψει εκείνες τις μορφές σεξισμού που γίνονται αντιληπτές ως «υποκειμενικά καλοπροαίρετες» (Glick & Fiske, 2001). Οι γυναίκες εξιδανικεύονται ως «αγνά και καθαρά πλάσματα» που χρήζουν προστασίας, υποστήριξης, λατρείας αλλά ταυτόχρονα θεωρούνται και αδύναμες και άρα πρέπει να υιοθετούν τους συμβατικούς έμφυλους ρόλους. Γενικότερα, ο *καλοπροαίρετος* σεξισμός μπορεί να αποτελεί μια «ήπια/λεπτή» μορφή προκατάληψης, δεν μπορεί, όμως, να μην θεωρείται μια πτυχή της έμφυλης ανισότητας. Και αυτό συμβαίνει γιατί η μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή του αποτελεί «χρήσιμο» συμπλήρωμα του *εχθρικού* σεξισμού που βοηθά στον συνολικό μετριασμό της αντίστασης των γυναικών στην έμφυλη ανισορροπία. Η ιδεολογία του *καλοπροαίρετου* σεξισμού οδηγεί τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας να θεωρούν όχι μόνο δίκαια τα προνόμια τους, αλλά και ως μια «βαριά ευθύνη» που πρέπει να επωμιστούν, υιοθετώντας για τους ίδιους (τους άντρες) τον ρόλο του προστάτη και κουβαλητή αγαθών, που πρόθυμα θυσιάζουν τις δικές τους ανάγκες για να φροντίσουν εκείνες των γυναικών της ζωής τους. Καλλιεργείται, λοιπόν, και στις γυναίκες η στρεβλή εντύπωση ότι αν είναι πιστές στον ρόλο τους θα εξασφαλίσουν τον άντρα προστάτη. Η εντύπωση αυτή είναι πιθανό να αποτρέψει οποιαδήποτε προσπάθεια εκ μέρους τους για αυτονομία και ανεξαρτησία από την ανδρική εξουσία (Glick & Fiske, 2001· Λιόντζης, 2021).

2.3. Πεδία εκδήλωσης του σεξισμού

Ο σεξισμός εκδηλώνεται μέσα από μια πληθώρα πρακτικών διακρίσεων σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής και καθημερινότητας των γυναικών:

- Στο σπίτι: Διαπιστώνεται ο παραδοσιακός διαχωρισμός των έμφυλων ρόλων. Ο άντρας αναλαμβάνει το ρόλο του κουβαλητή. Είναι εκείνος που αναλαμβάνει την κερδοφόρα και κοινωνικά αναγνωρισμένη εξωτερική εργασία, ενώ η γυναίκα περιορίζεται στον εσωτερικό χώρο του σπιτιού, με απλήρωτη και κρατικά ανασφάλιστη οικιακή εργασία, αναλαμβάνοντας τη φροντίδα των ευπαθών ομάδων και τη μέριμνα για τα τέκνα (Μαρμάνη, 2022).
- Στον χώρο εργασίας: Ο σεξιστικός χαρακτήρας της εργασίας σηματοδοτείται, κυρίως, από την αναχρονιστική αντιμετώπιση ορισμένων εργασιών και επαγγελμάτων ως γυναικείων αλλά και από τον κίνδυνο της «σεξουαλικής παρενόχλησης» που αντανάκλα τις υφιστάμενες σχέσεις ανισότητας και ανισορροπίας, με πρόσχημα το φύλο και τη σεξουαλικότητα. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί και η διάσταση του «γυάλινου ταβανιού», όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα συχνά αδιόρατα εμπόδια που δυσκολεύουν τις γυναίκες να αναρριχηθούν σε υψηλότερες επαγγελματικές και κοινωνικές θέσεις (Λιόντζης, 2021). Επιπλέον, συναντώνται μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας στον γυναικείο πληθυσμό και διακρίσεις στους μισθούς και τις προσλήψεις.
- Στην εκπαίδευση: Σύμφωνα με την Κογκίδου (2014), η εκπαίδευση, ως θεσμός, αποτελεί χώρο όπου διαμορφώνονται πρακτικές φύλων. Με αυτήν την έννοια το σχολείο αποτελεί κυρίαρχο πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δομούνται και αναπαράγονται νοήματα και πρακτικές που, με τη σειρά τους, διαμορφώνουν και αναπαράγουν τις έμφυλες ταυτότητες των μαθητών/τριών. Επιπλέον, προσθέτει ότι η κυριαρχία του αρσενικού γένους επικρατεί σε κάθε αναφορά στα σχολικά εγχειρίδια ενώ τα ενδιαφέροντα, οι εμπειρίες και η οπτική των γυναικών παραλείπονται σε μεγάλο βαθμό από τα αναλυτικά προγράμματα και αυτό σημαίνει ότι η γνώση που προσφέρεται μεροληπτεί υπέρ των ανδρών. Πέρα από τον γλωσσικό σεξισμό στην εκπαίδευση, αποδίδονται από τους εκπαιδευτικούς στερεότυπα χαρακτηριστικά προσωπικότητας στα δυο φύλα. Κυρίαρχα χαρακτηριστικά των αγοριών είναι η επιθετικότητα, η ζωνηράδα, ο αυθορμητισμός και η αθωότητα που συνυπάρχουν με την τόλμη και την ανταγωνιστικότητα. Στα κορίτσια από την άλλη, αποδίδονται η πονηριά και η καχυποψία στις σχέσεις τους με τους ανθρώπους, αλλά και η υπακοή, η επιμέλεια, η τάξη, η τρυφερότητα και η ευαισθησία. Θεωρείται ότι έχουν αρνητική στάση απέναντι στα τεχνικά θέματα και τα επαγγέλματα με τα οποία τους αρέσει να ασχολούνται και σχετίζονται με παραδοσιακά γυναικείους ρόλους (Μαρμάνη, 2020, σ. 192).

Δείγματα σεξισμού παρατηρούνται και σε άλλες εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, όπως στην πολιτική όπου η πλειοψηφία είναι άνδρες, στις ένοπλες δυνάμεις κ.α.

Στη διαμόρφωση μιας σεξιστικής (κατά των γυναικών) κοινωνίας φαίνεται πως συμβάλλουν καθοριστικά τα ΜΜΕ ως εξαιρετικά σημαντική σφαίρα κοινωνικής επιρροής. Από τις διαφημίσεις μέχρι τα κόμικ, τον κινηματογράφο και τα δημόσια έγγραφα, ο λόγος είναι ανδροκρατούμενος (Τζακώστα, 2021).

2.4. Έμφυλα στερεότυπα

2.4.1 Ο έμφυλος εαυτός

Ο διαχωρισμός των φύλων, στην κοινή γνώμη, έχει εντυπωθεί ως έννοια που ταυτίζεται με το *βιολογικό φύλο* (sex). Η διάκριση γίνεται, δηλαδή, με κριτήριο τα εξωτερικά γεννητικά όργανα του κάθε ατόμου που διαφοροποιούν μια γυναίκα από έναν άντρα. Ωστόσο, το βιολογικό φύλο είναι ένα μόνο κομμάτι του έμφυλου εαυτού μας. Ο έμφυλος εαυτός μας, ο τρόπος, δηλαδή, που αντιλαμβανόμαστε εσωτερικά και εκφράζουμε εξωτερικά το φύλο μας, αποτελείται από τέσσερα βασικά στοιχεία: το *βιολογικό φύλο*, την *ταυτότητα φύλου*, την *έκφραση φύλου*, και τη *συναισθηματική και/ή σεξουαλική επιθυμία* (Νάτση & Παπά, 2019). Το *βιολογικό φύλο* (sex) αφορά στα βιολογικά χαρακτηριστικά (όργανα, ορμόνες, χρωμοσώματα κλπ.) που διαφοροποιούν τα φύλα. Ένα άτομο μπορεί να γεννηθεί με βιολογικά χαρακτηριστικά άνδρα, γυναίκας ή μεσοφυλικού ατόμου. Το δεύτερο, η *ταυτότητα φύλου*, είναι η εσωτερική θεώρηση του ατόμου για το φύλο του, πώς νιώθει δηλαδή ένα άτομο για το φύλο του. Μπορεί ένα άτομο να νιώθει άνδρας, γυναίκα, τίποτα από τα δύο, και τα δύο, κάτι ενδιάμεσο κ.ο.τ. Η *έκφραση φύλου* είναι ο τρόπος που οι άνθρωποι παρουσιάζουν το φύλο τους στον έξω κόσμο (ρουχισμός, κινήσεις του σώματος, συμπεριφορά, χρήση προϊόντων περιποίησης κλπ.). Έτσι, ένα άτομο μπορεί να έχει θηλυκή, αρρενωπή, ανδρόγυνη έκφραση φύλου ή ενδέχεται να εναλλάσσονται όλα τα παραπάνω κατά περιόδους. Τέλος, η *συναισθηματική και/ή σεξουαλική επιθυμία* είναι η ερωτική και/ή συναισθηματική έλξη που νιώθει ένα άτομο για ένα ή περισσότερα άτομα (Νάτση & Παπά, 2019).

Η συζήτηση γύρω από τη διαμόρφωση του έμφυλου εαυτού έχει ως αφετηρία την έκφραση της Σιμόν ντε Μπουβουάρ ότι «γυναίκα δεν γεννιέσαι, αλλά γίνεσαι». Η πρωτοπόρος αυτή θεωρία της Γαλλίδας φεμινίστριας έχει ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως. Οι δύο βασικές θέσεις είναι, αφενός

ότι η διαμόρφωση του έμφυλου εαυτού επηρεάζεται και από βιολογικά χαρακτηριστικά, αφετέρου ότι ο έμφυλος εαυτός είναι εξ ολοκλήρου κοινωνικό κατασκεύασμα. Όποια από τις δύο αναγνώσεις και αν επιλεγθεί το αποτέλεσμα είναι κοινό· το φύλο είναι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, είναι δηλαδή το *κοινωνικό φύλο* (gender). Η όλη διαδικασία διαμόρφωσης του έμφυλου εαυτού λαμβάνει χώρα μάλιστα πριν καν γεννηθεί το παιδί (Νάτση & Παπά, 2019). Επιπλέον, το βιολογικό φύλο είναι δυνατό – αλλά όχι απαραίτητο – να ταυτίζεται με το κοινωνικό. Αυτό εξαρτάται από το πώς γίνεται αντιληπτή ή και εκφράζεται η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα σε διαφορετικά πολιτισμικά ή κοινωνικά περιβάλλοντα. Επίσης, σχετίζεται με το κατά πόσο είναι αποδεκτή η δυαδική διάκριση των φύλων, δεδομένου ότι υπάρχουν κοινωνίες στις οποίες αναγνωρίζονται περισσότερα των δύο φύλα (Τζακώστα, 2021, σ. 20).

Το φύλο αποτελεί θεσμοθετημένο παράγοντα κοινωνικής ιεράρχησης, με την έννοια ότι, με βάση το φύλο, η κοινωνία ταξινομεί, χωρίζει τα άτομα σε δύο κατηγορίες (γυναίκες-άνδρες) και ταξινομώντας τα, τα ιεραρχεί. Αυτή η ιεράρχηση και ταξινόμηση είναι περιοριστική και καταπιεστική για όλες και για όλους, γυναίκες και άνδρες. Αυτό συμβαίνει διότι προβάλλει συγκεκριμένες και οριοθετημένες (αλλά διαφορετικές) προδιαγραφές για τα άτομα που κατατάσσει στην κατηγορία «γυναίκες» και για τα άτομα που κατατάσσει στην κατηγορία «άνδρες», παρότι, βεβαίως, ως σύστημα εξουσιαστικών σχέσεων, το φύλο επιβαρύνει πρωτίστως τις γυναίκες (Γκαζούκα & Γεωργαλλίδου, 2018· Παντελίδου-Μαλούτα, 2016).

Επιπλέον, το φύλο αποτελεί σύστημα σχέσεων, που σημαίνει ότι δεν υπάρχει γυναικείο χωρίς ανδρικό και αντίστροφα, ενώ, συνήθως, η διάκριση είναι απολύτως αντιθετική: Οι γυναίκες είναι ό,τι δεν είναι οι άνδρες. Το φύλο λειτουργεί και κανονιστικά, λέγοντας πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε και πώς πρέπει να είμαστε με βάση τα χαρακτηριστικά του φύλου. Συνεπώς, το φύλο αποτελεί ένα σύνολο επιταγών, που μαθαίνει στα άτομα κανόνες συμπεριφοράς και τρόπους σκέψης, οριοθετεί επιδιώξεις και προσδοκίες που θεωρείται ότι αρμόζουν στην κατηγορία όπου κατατάσσεται κάποιος/α, και όλα αυτά γίνονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε, να έχει την αίσθηση ότι ελεύθερα αποφασίζει και επιλέγει. Έτσι, το φύλο εμποδίζει την «ελεύθερη» ανάπτυξη ικανοτήτων, ταλέντων και επιδιώξεων του καθενός και της καθεμιάς, βάζοντάς τους σε καλούπια που κατασκευάζονται από τις κυρίαρχες προδιαγραφές του φύλου και χωρίζουν τα άτομα διχοτομικά σε άνδρες ή γυναίκες (Παντελίδου-Μαλούτα, 2016, σ. 19).

2.4.2. Έμφυλα στερεότυπα

Αρχικά, το στερεότυπο είναι η υπεραπλουστευμένη γενίκευση για μία ομάδα ανθρώπων (Νάτση & Παπά 2019). Τα έμφυλα στερεότυπα είναι σχηματικές και καθολικές αναπαραστάσεις που αποδίδουν χαρακτηριστικά υποτίθεται «φυσικά» στις γυναίκες και στους άνδρες. Καθορίζουν τι είναι και τι δεν είναι οι γυναίκες και οι άνδρες «από τη φύση τους». Πρόκειται για πεποιθήσεις οι οποίες έχουν υιοθετηθεί εκ των προτέρων σχετικά με τα χαρακτηριστικά του ανδρικού και γυναικείου φύλου, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα μεμονωμένα ατομικά χαρακτηριστικά. Τα έμφυλα στερεότυπα είναι απλουστεύσεις, κοινωνικής προέλευσης, επίμονες, υποκειμενικές, οι οποίες μεταδίδονται από γενιά σε γενιά (European Commission, 2010).

Τα έμφυλα στερεότυπα έχουν, όμως, και έναν «δικαιολογητικό» ρόλο: δικαιολογούν τη συμπεριφορά μας και το κοινωνικό σύστημα ή τη συμπεριφορά μιας κοινωνικής ομάδας μέσα στην οποία αναγνωρίζουμε τον εαυτό μας (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018). Η παρουσία τους λειτουργεί αρνητικά, καθώς συντείνουν στη διατήρηση της παρούσας κατάστασης, όσον αφορά τους ρόλους των γυναικών και των ανδρών, προωθούν μια άνιση αντιμετώπιση για τις γυναίκες και τους άνδρες μέσα στην κοινωνία και περιορίζουν τις δυνατότητες προσωπικής ανάπτυξης (Evans & Davies, 2000). Οι γυναίκες, όμως, όπως και οι άνδρες, δεν είναι μια ομοιογενής ομάδα. Υπάρχουν γυναίκες και άνδρες από διαφορετικές ομάδες, ηλικίες, κοινωνικό ή εκπαιδευτικό επίπεδο, εθνικότητες, με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό, διαφορετικές ανησυχίες και κίνητρα. Υπάρχουν γυναίκες επιχειρηματίες, γυναίκες άνεργες, γυναίκες που εργάζονται στο σπίτι, γυναίκες που εργάζονται στον τομέα της έρευνας και γυναίκες ανώτερα στελέχη. Υπάρχουν γυναίκες και άνδρες με μεταναστευτικό υπόβαθρο ή γυναίκες και άνδρες που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες κ.ά. Παρ' όλα αυτά, οι γυναίκες και οι άνδρες εξακολουθούν να θεωρούνται ότι ανήκουν σε δύο ξεχωριστές ομοιογενείς ομάδες (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018).

Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια η συμμετοχή και δραστηριοποίηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής ζωής έχει αυξηθεί σημαντικά, οι έμφυλες στερεότυπες πεποιθήσεις εξακολουθούν να έχουν ευρεία αποδοχή από ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού και ενσωματώνονται στις αντιλήψεις τους, φανερώνοντας την ανθεκτικότητα και σταθερότητά τους καθώς και το πόσο βαθιά ριζωμένες νοοτροπίες υπάρχουν στην κοινωνία ακόμα και σήμερα (Haines et al, 2016).

Στερεότυπα χαρακτηριστικά της ανδρικής ταυτότητας αποτελούν η δύναμη, η προσωπική ελευθερία, ανεξαρτησία, ανταγωνιστικότητα, ικανότητα στη λήψη αποφάσεων, φιλοδοξία, αυτοπεποίθηση, μεγαλύτερες ηγετικές ικανότητες, και λογική. Στερεότυπα στοιχεία γυναικείας ταυτότητας θεωρούνται η ευαισθησία, πειθαρχία, φροντίδα, διακριτικότητα, ευγένεια. Ταυτόχρονα οι γυναίκες θεωρούνται εξαρτημένες, υποκειμενικές, μη ανταγωνιστικές και παράλογες. Τα στοιχεία της μίας ομάδας θεωρούνται ότι απουσιάζουν από την άλλη με τα αρσενικά χαρακτηριστικά να αποτιμώνται πιο θετικά, γεγονός με σημαντικές επιπτώσεις στην αυτό-αντίληψη των ατόμων (Παντελίδου-Μαλούτα, 2014· Evans & Davies, 2000)

Ο Connell (2006) παρουσιάζει τους άνδρες να πρωταγωνιστούν στη διεθνή πολιτική σκηνή, να κατέχουν τις υψηλόβαθμες θέσεις σε οργανισμούς, να αμείβονται καλύτερα από τις γυναίκες και να έχουν πολλαπλάσια συμμετοχή στην οικονομική ζωή σε σύγκριση με αυτές, να ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος της τεχνο-επιστήμης, να έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση στην εκπαίδευση παγκοσμίως αλλά και να «υπερέχουν» στην άσκηση βίας. Βέβαια, και όλοι οι άνδρες δε συνιστούν μια ομοιογενή ομάδα, καθώς υπάρχει ιεράρχηση και στην κοινωνία των ανδρών και σίγουρα δεν επωφελούνται αυτοί που δεν ανταποκρίνονται στον κυρίαρχο ορισμό του ανδρισμού (Κογκίδου & Πολίτης, 2006, 19).

Έμφυλες στερεοτυπικές προκαταλήψεις αφορούν και τις γυναίκες και τους άνδρες και λειτουργούν ως δεσμά της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους. Σήμερα δε, οι αναπαραστάσεις φύλου εξακολουθούν να παράγονται από τις λεγόμενες «τεχνολογίες του φύλου» όπως ο κινηματογράφος και οι διαφημίσεις και εμείς ως έμφυλα υποκείμενα συγκροτούμαστε από πολλαπλούς Λόγους, τοποθετήσεις και νοήματα, συχνά αντιφατικά μεταξύ τους (Connell, 2006).

2.5. Γλωσσικός σεξισμός

Ο γλωσσικός σεξισμός αποτελεί, μάλλον, τον χαρακτηριστικότερο τρόπο εκδήλωσης και αποτύπωσης του σεξισμού. Συγκεκριμένα, συνιστά την πρακτική διάκρισης ενός ατόμου με γνώμονα το φύλο του/της που αντικατοπτρίζεται στη γλωσσική χρήση και συμπεριφορά (Κουρουτσίδου & Γκασούκα, 2021). Αφορά, κυρίως, σε λεκτική έκφραση που ενισχύει και διαιωνίζει τα έμφυλα στερεότυπα, τις διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών και προκαλεί έμφυλες διακρίσεις. Ωστόσο, ο σεξισμός δεν περιορίζεται μόνο σε λεκτικές εκφράσεις, αλλά μπορεί να είναι εμφανής και με τη μορφή καθημερινών λεπτών διακρίσεων μέσα από σύντομες,

καθημερινές εκφράσεις (χειρονομίες, ύφος) που στέλνουν υποτιμητικά ή απαξιωτικά μηνύματα με βάση το φύλο (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018, σ. 17).

Σεξιστικός θεωρείται ο λόγος που αντανακλά πεποιθήσεις κατά τις οποίες οι γυναίκες, γενικευτικά, θεωρούνται κατώτερης αξίας κοινωνικά μέλη (Χατζοπούλου, 2017). Τέτοιος, για παράδειγμα, είναι ο λόγος που αναφέρεται σε υποδεέστερες ηθικές, πνευματικές και τεχνικές ιδιότητες – ικανότητες των γυναικών, σχόλια σε σχέση με την εξωτερική τους εμφάνιση και τη σεξουαλικότητά τους, αναφορές που υπερτονίζουν τον ρόλο της μάνας και προσεγγίσεις που συνδέουν τις γυναίκες με κατώτερες, μειωτικές ή και προσβλητικές συνήθειες (Λιόντζης, 2021). Ο άκριτος και αβίαστος δε τρόπος με τον οποίο, συνήθως, αναπαράγονται οι σεξιστικές προκαταλήψεις και τα παρωχημένα στερεότυπα μέσω του λόγου, γεγονός που μπορεί να μην το αντιληφθεί ούτε το άτομο που εκφέρει έναν τέτοιο λόγο αλλά ούτε και το άτομο στο οποίο απευθύνεται, εκλογικεύει, νομιμοποιεί και τελικά δικαιώνει το υπάρχον κοινωνικό πλαίσιο έμφυλων ανισοτήτων (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018).

Ένα ρευστό και δυσδιάκριτο πεδίο αναπαραγωγής σεξιστικού λόγου αποτελεί η περίπτωση του σεξιστικού χιούμορ. Σεξιστικό χιούμορ, σύμφωνα με τον Bergmann (1986, p. 70) είναι εκείνο στο οποίο οι σεξιστικές αντιλήψεις, οι πεποιθήσεις και οι στάσεις αποτελούν προϋπόθεση για την κατανόηση του αστείου και την αποτελεσματικότητά του.

Αν και ο σεξιστικός λόγος χαρακτηρίζεται από μελετητές/τριες «ήπια» μορφή σεξισμού (Κωνσταντινίδου, 2007, σ. 138), δεν παύει να αποτελεί βασική μορφή σεξισμού που εκφράζει και ενσωματώνει τα εχθρικά προς τις γυναίκες νοήματα.

Γενικότερα, η σεξιστική γλώσσα δίνει προβάδισμα στο αρσενικό έναντι του θηλυκού, εμπεριέχει λέξεις και εκφράσεις που προσβάλλουν, υποβαθμίζουν, απαξιώνουν και αποκλείουν τις γυναίκες εντάσσοντάς τες σε μια ανδροκεντρική οπτική γωνία και που αναπαράγει, τελικά, το μήνυμα της ανισότητας με πολλούς τρόπους (Κογκίδου, 2014). Είναι, λοιπόν, σαφές ότι όχι μόνο ο διάχυτος σεξισμός εκδηλώνεται, πρωτίστως, στη γλώσσα αλλά και ότι ο γλωσσικός σεξισμός είναι μια από τις πιο οδυνηρές εκφάνσεις του σεξισμού (Γκασούκα & Γεωργαλλίδου 2018, σ. 12). Καθίσταται, λοιπόν, απαραίτητη η κριτική προσέγγιση της γλώσσας, καθώς ο λόγος αποτελεί το σημαντικότερο μέσο έκφρασης, νοηματοδότησης και αντίληψης του κόσμου ως μιας δυναμικής πραγματικότητας (Τσοκαλίδου, 2001, σ. 57).

Πίσω από αυτήν την ασυμμετρία που εντοπίζεται στη γλώσσα κρύβεται η ασυμμετρία και η ανισότητα που βρίσκεται στην κοινωνία. Μάλιστα, δεν είναι μόνο η κοινωνική ανισότητα που

αντανακλάται στο γλωσσικό σύστημα, αλλά και η ίδια η γλώσσα μπορεί με τη σειρά της να επηρεάσει την κοινωνία. Πρόκειται, δηλαδή, για μια σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλοκαθορισμού (Τσαμπούκας, 2017, σ. 170), καθώς οι διακρίσεις με βάση το φύλο που εντοπίζονται στο γλωσσικό σύστημα φυσικοποιούνται και, κατ' αυτόν τον τρόπο, αναπαράγονται και διαιωνίζονται μέσω αυτού (Αρχάκης & Κονδύλη 2004, σ. 152).

Ο Pierre Bourdieu (1996, όπως αναφ. στο Κουρουτσίδου & Γκασούκα, 2021, σ. 192) χαρακτηρίζει τον γλωσσικό σεξισμό ως γλωσσική διεπίδραση στην οποία η γλώσσα αποτυπώνει ακριβώς τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα φύλα και λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να διαιωνίζεται και να νομιμοποιείται η εξουσία των αντρών σε βάρος των γυναικών. Και μια μεταρρύθμιση της γλώσσας από μόνη της δεν μπορεί να αλλάξει τις άνιστες έμφυλες σχέσεις, αν δεν αλλάξουν και μια σειρά άλλοι κοινωνικοί παράγοντες και δομές. Δεδομένου ότι η γλώσσα δεν αποτελεί ουδέτερο όχημα στην εκπροσώπηση της πραγματικότητας και είναι φορέας κοινωνικών αξιών, η εισαγωγή ουδέτερων ή/και μη σεξιστικών όρων δεν εγγυάται ουδέτερη και/ή μη σεξιστική χρήση (Κουρουτσίδου & Γκασούκα, 2021).

Ο προβληματισμός για τον τρόπο χρήσης της γλώσσας είναι μεγάλος γιατί μέσω αυτής εκφράζονται η σκέψη και οι σχέσεις ανάμεσα στα άτομα. Η διάκριση γίνεται πράξη ακόμη και όταν νομίζουμε πως «απλά λέμε» κάτι χωρίς να το εννοούμε. Γι' αυτό και η συνεχής χρήση μιας γλώσσας που αφανίζει το θηλυκό γένος ή που του αποδίδει χαρακτηριστικά δευτερεύουσας ή αρνητικής σημασίας, γίνεται ο φορέας αλλά και ο τρόπος διαιώνισης μιας πρακτικής διάκρισης και μισογνισμού (Τσοκαλίδου, 1996, σ. 18).

2.5.1 Εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού

Ο γλωσσικός σεξισμός μπορεί να ανιχνευθεί μέσα στην καρδιά του γλωσσικού συστήματος, δηλαδή στη γραμματική, τη σύνταξη και τη σημασιολογία. Παρακάτω περιγράφονται τα βασικά επίπεδα της γλωσσικής ανάλυσης (γραμματικό, συντακτικό και σημασιολογικό) όπου εμφανίζεται ο γλωσσικός σεξισμός.

- *Η γραμματική:* Η ελληνική γλώσσα, όπως και πολλές άλλες, διαθέτει γραμματικό γένος. Ο προσδιορισμός «γραμματικό» χρησιμοποιείται επειδή κατά κανόνα δεν υπάρχει σύμπτωση γραμματικού και φυσικού γένους. Σε περιπτώσεις φυσικής συνύπαρξης αρσενικών και

θηλυκών οντοτήτων, το αρσενικό γραμματικό γένος υπερισχύει ενώ χρησιμοποιείται για να εκφράσει και τα δύο γένη. Επικαλύπτει και αποκρύπτει, με αυτόν τον τρόπο, το θηλυκό γένος, δημιουργώντας και αμφισημία για την παρουσία ή μια θηλυκών οντοτήτων (Μαραγκουδάκη, 2007· Τσοκαλίδου, 1996).

Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αποκλειστική χρήση του αρσενικού γένους για να δηλωθεί αξίωμα ή επάγγελμα που θα μπορούσε να ασκηθεί από άνδρα και από γυναίκα. Σύμφωνα με την Κογκίδου (2014), υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση στη γλωσσική αποτύπωση των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών και στον θηλυκό τύπο των αξιωματών, υποδηλώνοντας την κοινωνική ιεραρχία των φύλων. Μάλιστα, οι αντίστοιχες λέξεις στο θηλυκό γένος είτε θεωρούνται αδόκιμες, είτε χρησιμοποιούνται χάρην αστεϊσμού ή ακόμα και με μειωτικό τρόπο («βουλευτίνα»). Ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός πως δόκιμοι θεωρούνται οι θηλυκοί όροι που χρησιμοποιούνται για ουσιαστικά που αναφέρονται σε επαγγέλματα χαμηλότερου κοινωνικού κύρους. («κομμώτρια») (Μαραγκουδάκη, 2007). Με αυτόν τον τρόπο νομιμοποιείται η άποψη πως οι γυναίκες δεν είναι ικανές να ακολουθήσουν ένα επάγγελμα υψηλού κοινωνικού κύρους, καθώς γι' αυτό θεωρούνται ικανοί μόνο οι άνδρες.

Η Τσοκαλίδου (1996, σ. 30) αναφέρει και τη συχνή χρήση της λέξης «άνθρωπος» για να χαρακτηρίσει αποκλειστικά αρσενικού γένους άτομα.

Έπειτα, τα οικογενειακά ονόματα των θηλυκών οντοτήτων τίθενται σε γενική κτητική, και μάλιστα στη γενική πτώση του επιθέτου του αρσενικού γένους. Αναλυτικότερα, όταν γίνεται λόγος για αρσενικό πρόσωπο, αξιοποιείται ονομαστική πτώση, αλλά γενική, κάθε φορά που αναφέρεται μια γυναίκα. Η τάση αυτή αντανακλά τις κοινωνικές συνθήκες κατά τις οποίες η γυναίκα προσδιορίζεται μέσω του πατέρα τους ή και του συζύγου τους, μετά τον γάμο (Αρχάκης & Κονδύλη, 2004).

Όσον αφορά τη χρήση υποκοριστικών, όταν πρόκειται για γυναίκες (π.χ. γυναικάκι), λειτουργούν, συνήθως, μειωτικά (Τσοκαλίδου, 1996, σ. 28· Μαραγκουδάκη, 2007). Παραγνωρίζεται, με αυτόν τον τρόπο, η συνεισφορά τους και λανθάνει το μήνυμα ενός υποδεέστερου ρόλου αυτών.

- *Η σύνταξη*: στις περισσότερες καθιερωμένες φράσεις όπου εμφανίζονται και τα δύο φύλα, το αρσενικό προηγείται: π.χ. Ο Αδάμ και η Εύα, Ο Αντώνιος κι η Κλεοπάτρα, το αντρόγυνο. Οι περιπτώσεις στις οποίες προηγείται ο θηλυκός τύπος είναι στερεότυπες π.χ.

Κυρίες και κύριοι και εκφράζει την αβρότητα προς το λεγόμενο "αδύναμο" φύλο (Τσοκαλίδου, 1996, σ. 27).

- Σε επίπεδο *σημασιολογίας*, ο γλωσσικός σεξισμός στα ελληνικά γίνεται εύκολα ορατός από μια απλή αναζήτηση των λέξεων «γυναίκα» και «άντρας» σε λεξικά ελληνικής γλώσσας. Οι εκφράσεις που συνδέονται με την έννοια γυναίκα έχουν συνήθως μειωτική σημασία, όπως και οι περισσότερες σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το γυναίκα (π.χ. γυναικοδουλειά). Εκφράσεις, εξάλλου, όπως γύναιο, γυνή της απωλείας, η γυναίκα του δρόμου, η γυναίκα του πεζοδρομίου παραπέμπουν στην ηθική και προκαταλαμβάνουν σε βάρος της γυναικείας σεξουαλικότητας. (Τσοκαλίδου, 2001). Στην ίδια λογική, ο άντρας είναι «λεβέντης, παλικάρι», συνώνυμο του «αντρείος» και «γενναίος», ενώ η γυναίκα είναι «πρόσωπο που υπηρετεί άλλους» (Τσοκαλίδου, 1996).

Επιπλέον, στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που αποκτούν διαφορετική σημασία, ανάλογα με το φύλο στο οποίο απευθύνονται (π.χ. «νοικοκύρης, νοικοκυρά»), ενώ υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που επαινούν τα γυναικεία επιτεύγματα με όρους που αποδίδονται, κατά κανόνα, στους άντρες («γυναίκα παλικάρι»), ή υποτιμούν ή εξευτελίζουν τους άνδρες με όρους που αποδίδονται, κατά κανόνα, στις γυναίκες και στους ομοφυλόφιλους. Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που αναπαράγουν στερεότυπες αντιλήψεις για το ρόλο των γυναικών και των ανδρών (π.χ. Το καλάθι της νοικοκυράς, κουτσομπόλα, ωραίο φύλο). Υπάρχουν όροι που υποτιμούν και εξευτελίζουν τους άνδρες ή τις γυναίκες. Υπάρχουν παροιμίες και ευχές που αναπαράγουν στερεότυπες αντιλήψεις για το ρόλο των γυναικών και των ανδρών (Μαραγκουδάκη, 2007).

Ειδικότερα, στα σχολικά εγχειρίδια, εντοπίζεται ο γλωσσικός σεξισμός στις εξής κατηγορίες (Μαραγκουδάκη, 2007):

- Χρήση του αρσενικού γένους για να δηλώσει και τα δύο γένη
- Προσωποποίηση των επαγγελμάτων (όταν τα επαγγέλματα έχουν φύλο)
- Χρήση των λέξεων άνθρωπος, παιδί (Παρατηρείται η ταύτιση του «παιδιού» με το «αγόρι» ενώ η αναφορά σε εκπροσώπους θηλυκού γένους γίνεται με την ειδική αναφορά σε «κορίτσι») π.χ. «στο κιβώτιο που σέρνουν τα δύο παιδιά ...», «Άνθρωπος μάζας ...» (Μαραγκουδάκη, 2007, σ. 29).

- Πρόταξη του αρσενικού ονόματος στα ζεύγη ανδρικών και γυναικείων, π.χ. «άκουσαν από τους παππούδες ή τις γιαγιάδες τους», «ο Πέτρος με την Άρτεμη»
- Χρήση των υποκοριστικών π.χ. «ο μπάρμπα-Γιάννης και η θεία η Γιαννούλα» (Μαραγκουδάκη, 2007, σ. 27).
- Χρήση των αντωνυμιών και επιθέτων. Π.χ. «την όμορφη, τη δυνατή, την αρχικαπετάνα», «θηριώδη παλαιστή», «σπουδαίος παιδαγωγός»: για τις γυναίκες υπάρχει πληθώρα επιθέτων που αφορούν στην εξωτερική τους εμφάνιση, ενώ για τους άντρες που τονίζουν τη γενναιότητα, το θάρρος κ.α. (Μαραγκουδάκη, 2007, σ. 29)
- Σημασιολογικά στερεότυπα. Π.χ. «της φύσης, αυτής της σπλαχνικής μητέρας ...»: χρησιμοποιούνται λέξεις που παραπέμπουν σε στερεότυπους ρόλους και σχέσεις των δύο φύλων. Η θέση της γυναίκας παρουσιάζεται σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα μέσα στο σπίτι και στην οικογένεια εντούτοις ο πατέρας προβάλλεται ως οικογενειάρχης (Μαραγκουδάκη, 2007, σ. 32).

2.5.2. Αντιμετώπιση γλωσσικού σεξισμού

Στην ανάγκη αντιμετώπισης και εξάλειψης του γλωσσικού σεξισμού και ένταξης του φύλου στα δημόσια έγγραφα απαντά ο «Οδηγός χρήσης μη σεξιστικής γλώσσα στα διοικητικά έγγραφα» (Γκασούκα & Γεωργαλλίδου, 2018). Πρόκειται για μια συστηματική επιστημονική προσπάθεια της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) (2018), που στοχεύει τόσο στην αναγνώριση, όσο και στην κατανόηση του γλωσσικού σεξισμού, όπως αυτός απαντάται στα διάφορα διοικητικά έγγραφα. Ταυτόχρονα, υποδεικνύει με σαφήνεια τις πρακτικές για την εξάλειψή του, καθώς και οδηγίες, συστάσεις, συμβουλές και συγκεκριμένες προτάσεις για τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας, με σκοπό την προώθηση και την εφαρμογή της ισότητας των φύλων στα διοικητικά έγγραφα.

Για να αποφευχθεί ο γλωσσικός σεξισμός, σύμφωνα με την επισκόπηση που προηγήθηκε, είναι απαραίτητο να δοθεί φωνή σε όλα τα φύλα. Απαιτείται αλλαγή τόσο στη χρήση και το περιεχόμενο της γλώσσας όσο και στη δομή της. Η αλλαγή στο περιεχόμενο θα περιλαμβάνει την

αποφυγή των στερεότυπων ρόλων για τα φύλα και την ισότιμη δημόσια παρουσίαση των γυναικών και των ανδρών σε ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών ρόλων.

B. ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

2.6. Γραμματισμός

Αρχικά η έννοια του «Γραμματισμού» συνδέθηκε με την έννοια του αλφαριθμητισμού, την ικανότητα ενός ανθρώπου να γράφει και να διαβάζει. Η εννοιολόγηση αυτή προσέδιδε στον γραμματισμό στατικό χαρακτήρα και δεν υπήρχε σύνδεση με την κοινωνία (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 22). Με αυτή την έννοια πολλά εκπαιδευτικά συστήματα, για πολλά χρόνια, στόχευαν απλώς στη διδασκαλία μόνο ανάγνωσης και γραφής. Αλλαγή στο περιεχόμενο του γραμματισμού εμφανίζεται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, όταν πλέον αποστασιοποιείται από τη στενή σχέση με τη γλώσσα και τη λογοτεχνία και αποκτά κοινωνικές διαστάσεις και τίθεται στην υπηρεσία της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 23). Εξάλλου, αυτός ο μετασηματισμός στις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες του μεταπολεμικού δυτικού κόσμου αποτέλεσε και την αιτία της αλλαγής στον εννοιολογικό προσδιορισμό του γραμματισμού.

Την ίδια εποχή οι δράσεις «εγγραμματισμού» της Unesco στον νέο υπό διαμόρφωση μεταπολεμικό κόσμο προσέδωσαν στον γραμματισμό και μια κοινωνική διάσταση καθώς αυτός αναφέρεται στο σύνολο των γνώσεων και δεξιοτήτων που έχει αποκτήσει ένα άτομο, σε σχέση με την ανάγνωση και τη γραφή, και του επιτρέπουν να εμπλακεί στις δραστηριότητες της ομάδας ή κοινότητας στην οποία ανήκει (Ντίνας & Γώτη, 2016).

Τις τελευταίες δεκαετίες η γλωσσολογική έρευνα μετατοπίζει το ενδιαφέρον της ολοένα και περισσότερο από τη μελέτη της γλώσσας ως αποπλαισιωμένης οντότητας στη μελέτη του επικοινωνιακού και λειτουργικού της χαρακτήρα (Χατζησαββίδης, 2011, σ. 73). Οι θέσεις αυτές συνέβαλαν στη διαμόρφωση της λεγόμενης Επικοινωνιακής Προσέγγισης, με την οποία αναγνωρίζεται ως πρωταρχικός στόχος η καλλιέργεια του προφορικού και του γραπτού λόγου ως εκφράσεων της επικοινωνιακής διάστασης της γλώσσας. Η Επικοινωνιακή Προσέγγιση δίνει έμφαση στην έννοια της επικοινωνίας, την οποία προσδιορίζει ως μια μορφή κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Ωστόσο, η επικοινωνιακή ικανότητα δεν μπορεί να είναι μια λίστα γλωσσικών πράξεων που ζει ο χρήστης μιας γλώσσας, αλλά μια δυναμική επιλογή των κατάλληλων

στρατηγικών, με τις οποίες πλαισιώνεται επικοινωνιακά ο λόγος. Για να είναι εφικτό αυτό θεωρείται αναγκαία η εμπλοκή και ενασχόληση των μαθητών/τριων με θεσμικά οριοθετημένες μορφές λόγου και με μορφές κειμένων που παράγονται μέσα σε συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτισμικές ή γλωσσικές ομάδες (Χατζησαββίδης, 2011, σ. 74) Έτσι, μεταβάλλεται και το περιεχόμενο του γραμματισμού που, πλέον, συνιστά μια κοινωνική πρακτική που δεν είναι στατική και σταθερή, αλλά που επαναπροσδιορίζεται κάθε φορά σε σχέση με το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί. Σήμερα, ο όρος γραμματισμός δε σημαίνει μόνο την ικανότητα του ατόμου να διαβάζει και να κατανοεί ένα γραπτό κείμενο, αλλά και την ικανότητα να κατανοεί, να ερμηνεύει και να αντιμετωπίζει κριτικά τους διάφορους τύπους λόγου, να είναι σε θέση να παράγει μια ποικιλία ειδών λόγου και, γενικά, να ελέγχει τη ζωή και το περιβάλλον του μέσω του γραπτού λόγου. Με την ευρύτερη έννοια ο γραμματισμός αποτελεί έναν κοινωνικό θεσμό, ένα περίπλοκο φαινόμενο που συνδυάζει πολλαπλές πολιτισμικές, κοινωνικές, ιστορικές και γνωστικές πλευρές (Ντίνιας & Γώτη, 2016, σ. 28).

Ειδικότερα για το γλωσσικό γραμματισμό, αυτός αποτελεί μια ιδιότητα και μια δεξιότητα που γίνεται αντιληπτή μέσα επιμέρους ικανότητες, οι οποίες, σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2007, σ. 3) είναι:

1. Η ικανότητα κατανόησης του νοήματος των λέξεων και των κειμένων.
2. Η ικανότητα κατανόησης των νοημάτων που βρίσκονται δίπλα και πέρα από τις λέξεις των κειμένων.
3. Η γνώση της κοινωνικής πρακτικής που αντιπροσωπεύει κάθε κείμενο.
4. Η ικανότητα διαισθητικής (ή συνειδητής) αναγνώρισης του είδους λόγου, στο οποίο ανήκει ένα κείμενο και του κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο παράγεται.
5. Η ικανότητα αντίδρασης στα νοήματα του κειμένου.
6. Η ικανότητα παραγωγής κειμένων που χρειάζονται για τη διεκπεραίωση καθημερινών (επαγγελματικών και μη) αναγκών.

Εννοείται ότι ανάλογα με τη ηλικία του ατόμου και τις απαιτήσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο ζει το άτομο είναι επαρκείς ορισμένες από τις παραπάνω ικανότητες ή και όλες.

Ο πιο πρόσφατος και πλήρης ορισμός, με τον οποίο επιχειρείται να γίνει σύζευξη της λειτουργικής και της κριτικής διάστασης του γραμματισμού, αλλά παράλληλα να δηλωθεί το εύρος που έχει η έννοια στις προηγμένες τεχνολογικά χώρες, δόθηκε από το Αυστραλιανό Συμβούλιο για το Γραμματισμό Ενηλίκων και αναφέρεται από τον Baynham (2002, σ. 21):

Ο γραμματισμός αναφέρεται στην ακρόαση, στην ομιλία, στην ανάγνωση, στη γραφή και στην κριτική σκέψη. Περιλαμβάνει επίσης και τον αριθμητισμό. Περιλαμβάνει την πολιτισμική γνώση η οποία καθιστά ικανό έναν ομιλητή, συγγραφέα ή αναγνώστη να αναγνωρίζει και να χρησιμοποιεί την κατάλληλη γλώσσα σε διαφορετικές κοινωνικές περιστάσεις.

Για τη Μητσικοπούλου (2001) ο γραμματισμός καθίσταται απαραίτητος για την εξέλιξη του ανθρώπου, εφόσον συνιστά αξιοσημείωτο στοιχείο κοινωνικής καταξίωσης ενώ η μη κατάκτηση γραμματισμού επιφέρει κοινωνικό στιγματισμό στο άτομο. Ακόμα, αναφέρει πως ο γραμματισμός αναπτύσσεται με φυσικό τρόπο στο οικογενειακό αλλά και κοινωνικό περιβάλλον, αφού οι κοινωνίες, όμως, αλλάζουν, παρουσιάζονται, συνεχώς, διαφορετικοί τρόποι επικοινωνίας που καθιστούν αναγκαία τη συστηματική εκπαίδευση των ατόμων σε διαφορετικές μορφές γραμματισμού. Αυτός είναι και ο βασικός σκοπός του σχολείου, το οποίο καλείται να βοηθήσει τους νέους ανθρώπους να αναπτύξουν το επίπεδο και τα είδη γραμματισμού που απαιτεί η κοινωνία τους, ώστε να λειτουργούν αποτελεσματικά στα διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς επίσης και μη γλωσσικά κείμενα (λ.χ. εικόνες, σχεδιαγράμματα, χάρτες κλπ.).

Συνεπώς, οι σύγχρονες χρήσεις του όρου δεν αναφέρονται απλά σε ικανότητες γραφής και ανάγνωσης, αλλά στην εξοικείωση του ατόμου με συνθετότερα συστήματα επικοινωνίας και κώδικες, τα οποία πρέπει να διαχειριστεί. Αυτά είναι αποτέλεσμα της σύγχρονης οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας που δημιούργησε ένα νέο περιβάλλον με χαρακτηριστικά τη γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία των κοινωνιών, την εξάπλωση της σύγχρονης τεχνολογίας, την κυριαρχία των ΜΜΕ, την πολυτροπικότητα των κειμένων κ.λ.π. Έτσι ο γραμματισμός ως

πολύπλοκο και πολυσύνθετο φαινόμενο εμφανίζει αρκετές εκδοχές. Ενδεικτικά η Μητσικοπούλου (2001) αναφέρει, αρχικά, τον Σχολικό Γραμματισμό, που ασχολείται με την ανάγνωση και τη γραφή, τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, αλλά και με την καλλιέργεια επικοινωνιακών και διανοητικών δεξιοτήτων. Στη συνέχεια, τον Κοινωνικό Γραμματισμό που σχετίζεται με την κατανόηση και παραγωγή διαφορετικών ειδών λόγου που διαφορετικές τεχνικές «ανάγνωσης» όσο και κατανόηση του συγκειμενικού τους πλαισίου. Ακολουθεί ο Λειτουργικός Γραμματισμός, που έχει στόχο να προετοιμάσει τα άτομα να διαχειρίζονται με αποτελεσματικότητα τις καθημερινές τους δραστηριότητες σε κάθε κοινωνικού πλαίσιο. Τέλος, γίνεται αναφορά στον Κριτικό Γραμματισμό, που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των πολιτών στις λειτουργίες των κυρίαρχων μορφών γραμματισμού, καθώς και στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης μέσα από την κριτική ανάλυση των κοινωνικών στόχων αλλά και των νοημάτων πέρα από τις λέξεις του κειμένου.

Συναντώνται, επίσης, και όροι που επισημαίνουν την ανάγκη απόκτησης δεξιοτήτων στις νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας όπως ο πληροφοριακός γραμματισμός, ο τεχνολογικός γραμματισμός, ο ψηφιακός γραμματισμός κ.α.

2.7. Κριτική ανάλυση λόγου

Η κριτική ανάλυση λόγου συνιστά διαδικασία διερεύνησης και ανάλυσης του βαθμού και του τρόπου αλληλεπίδρασης ανάμεσα α. στα προφορικά και γραπτά κείμενα, τις γλωσσικές και υφολογικές επιλογές των δημιουργών τους, τα δομικά τους στοιχεία και β. σε φαινόμενα κοινωνικής ανισότητας, ελέγχου ατόμων και κοινωνικών ομάδων από κυρίαρχες ομάδες με κοινωνική ισχύ, πολιτική δύναμη και εξουσία (Μιχάλης, 2013). Τα κύρια χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης προσέγγισης είναι (Μιχάλης, 2013):

- ο η κριτική ανάλυση λόγου συνιστά μια διαδικασία κριτικής ανάλυσης κειμένων διαφόρων ειδών (αφηγηματικών, επιχειρηματολογικών) και τύπων (δημοσιογραφικών, νομικών, πολιτικών, επιστημονικών, διαλογικών κ.α.) η οποία συνδέεται με το επιστημονικό ρεύμα της κριτικής γλωσσολογίας και αξιοποιεί και πορίσματα συγκεκριμένων κλάδων, όπως η κοινωνιογλωσσολογία, η πραγματολογία, η ψυχολογία, η κειμενογλωσσολογία, η υφολογία, η λειτουργική γλωσσολογία. Στο σημείο αυτό να προσθέσουμε ότι η συγκρότηση του πεδίου της κριτικής ανάλυσης λόγου έγινε μόλις στις αρχές της δεκαετίας

του 1990, ως απόρροια ενός επιστημονικού συμποσίου στο Άμστερνταμ τον Ιανουάριο του 1991, στο οποίο συγκεντρώθηκε ένα δίκτυο ερευνητών/τριών για να συζητήσει θεωρίες και μεθόδους κριτικών προσεγγίσεων στην κοινωνική μελέτη της γλώσσας. Ανάμεσά τους ο Norman Fairclough, ο Gunther Kress, ο Theo van Leeuwen, η Ruth Wodak, καθώς και ο Teun van Dijk οι οποίοι/ες έχουν αναπτύξει ο/η καθένας/μία το δικό του/της θεωρητικό και αναλυτικό πλαίσιο πάνω σε θέματα γλώσσας, κοινωνίας και ιδεολογίας. Προδρομική της κριτικής ανάλυσης λόγου θεωρείται η κριτική γλωσσολογία (critical linguistics) που αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1970. Η κριτική γλωσσολογία αναπτύχθηκε ως μια προσπάθεια στροφής της γλωσσολογίας από τη μελέτη της γλώσσας, ως αφηρημένου συστήματος σημείων, το οποίο είναι ανεξάρτητο από τη χρήση της γλώσσας, στην εξέταση των γλωσσικών φαινομένων όπως είναι ενταγμένα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό, ιστορικό και πολιτισμικό περιεχόμενο (Στάμου, 2014).

- Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των οπαδών της κριτικής ανάλυσης λόγου, η παραγωγή και η ανάγνωση ενός κειμένου δεν συνιστούν διαδικασίες αποφορτισμένες και ανεξάρτητες από κοινωνικοπολιτικές παραμέτρους, αλλά αποτελούν δραστηριότητες που ασκούν και δέχονται επιδράσεις από το πολιτικό, ιδεολογικό, ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσονται. Επιπλέον, συμβάλλουν στην αναπαραγωγή και διαίωνιση ή στην υπονόμηση κατεστημένων κοινωνικών δομών, ιδεολογικών κατασκευών και πολιτικών δράσεων (Μιχάλης, 2013).

Η κριτική ανάλυση λόγου, λοιπόν, είναι μια ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιείται κατεξοχήν για την ανίχνευση της ιδεολογίας μέσα στα κείμενα που μελετώνται αλλά χωρίς να περιορίζεται σε αυτό που λέγεται ή είναι φανερό (Fairclough, 2012). Αντίθετα, επιδιώκει να ανακαλύψει το λανθάνον περιεχόμενο ή αυτό που εννοείται χωρίς να αναφέρεται ρητά, ενώ επιχειρεί να πραγματοποιήσει τη σύνδεση του λόγου με τα κοινωνικά συμφραζόμενα (Παγκουρέλια & Παπαδοπούλου, 2009).

- Η κριτική ανάλυση λόγου αποτελεί μια προσέγγιση, που επιχειρεί να αποκαλύψει τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται η γλώσσα, η κοινωνία και η ιδεολογία, μέσα από τη συνδυαστική μικρο-ανάλυση των κειμένων (κειμενικών δομών, κειμενικού περιεχομένου, γλωσσικών, λεξιλογικών και υφολογικών επιλογών) με τη μακρο-ανάλυση των κοινωνικών δομών και σχέσεων εξουσίας (καθοδήγηση και άσκηση ελέγχου από

κυρίαρχες ομάδες σε λιγότερο ισχυρές) με τις οποίες εμπλέκονται τα κείμενα (Στάμου, 2014, σ. 150).

- ο Η κριτική ανάλυση λόγου συνιστά, τέλος, διαδικασία *εξήγησης* (explanation) και *ερμηνείας* (interpretation) των κειμενικών δομών και στοιχείων βάσει του ευρύτερου κοινωνικού, πολιτικού, ιδεολογικού συγκειμένου παραγωγής και κατανόησής τους, με απώτερο στόχο την ανάδειξη του βαθμού αναπαραγωγής, προβολής, αποδοχής ή αξιολογικού ελέγχου κυρίαρχων αξιών, απόψεων, πράξεων και ενεργειών (Μιχάλης, 2013, σ. 3).

Συνεπώς, η κριτική ανάλυση λόγου μάς οδηγεί στο να αντιμετωπίσουμε τη γλώσσα, κατά κύριο λόγο, ως πηγή κοινωνικά προσδιορισμένων νοημάτων και πολύ λιγότερο ως μέσο προσωπικής έκφρασης των ομιλητών/τριων. Με σκοπό να συνδέσει το μικρο- με το μακρο-επίπεδο, η κριτική ανάλυση λόγου αντλεί από ποικίλες κοινωνικές θεωρίες.

2. 8. Κριτικός γραμματισμός

Ο κριτικός γραμματισμός αποτελεί εκπαιδευτική εφαρμογή της κριτικής ανάλυσης λόγου (critical discourse analysis). Ο όρος «κριτικός γραμματισμός» (Critical Literacy) άρχισε να χρησιμοποιείται με συστηματικότητα στη γλωσσική εκπαίδευση, από τις αρχές, κυρίως, της δεκαετίας του 1990, παρότι οι αρχικές του καταβολές τοποθετούνται στις αναζητήσεις του Freire και την κριτική παιδαγωγική κατά τη δεκαετία του 1960 (Κουτσογιάννης, 2014, σ. 10). Μάλιστα, η επιρροή του υπήρξε ευρύτατη με αποτέλεσμα τα περισσότερα διδακτικά ρεύματα, μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, να κινούνται και προς την κατεύθυνση του κριτικού γραμματισμού. Το ενδιαφέρον, όμως, είναι ότι η κάθε σχολή σκέψης κατασκευάζει και μια δική της σχετική εκδοχή για τον κριτικό γραμματισμό βασιζόμενη σε διαφορετικές επιστημολογικές παραδόσεις, πλαίσια, αρχές, σημασίες. Γι' αυτό, για τον Κουτσογιάννη (2014, σ. 12) είναι περισσότερο δόκιμο να μιλάμε για *κριτικούς γραμματισμούς*.

Οι Χατζησαββίδης & Αλεξίου (2012) αναφέρουν ότι ο κριτικός γραμματισμός είναι ένα πλαίσιο που δημιουργήθηκε από την ομάδα των γλωσσολόγων του Halliday (1994) που υποστήριξαν πως η γραμματική στηρίζεται σε μια κοινωνική θεώρηση της γλώσσας, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα συνιστά μια σημαντική πηγή κατασκευής και ανταλλαγής νοημάτων. Οι άνθρωποι, σύμφωνα με το Halliday, κατασκευάζουν και ανταλλάσσουν νοήματα μεταξύ μας προκειμένου να κατανοήσουν τον κόσμο, τον εαυτό τους και τις μεταξύ τους σχέσεις (1994, σ.

106). Συνεπώς, η γλωσσική χρήση καθορίζεται από τις σχέσεις εξουσίας που διέπουν όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες αλλά και από τις ίδιες τις κοινωνικές δραστηριότητες, τους σκοπούς και την ιδεολογία των επικοινωνούντων.

Η σπουδαιότητα και η σημασία της κοινωνικής περιστασης στον λόγο που παράγουμε και χρησιμοποιούμε φαίνεται και στην τοποθέτηση του Gee (1990) ο οποίος επισημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιούμε τη «σωστή», κατάλληλη γλώσσα για τον κατάλληλο κοινωνικό ρόλο. Η σημασία των λέξεων δεν είναι προκαθορισμένη και συγκεκριμένη πάντα αλλά δύναται να μεταβάλλεται ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν (Gee, 1990, p. 10). Επιπλέον, το βασικό δεν είναι η ίδια η γλώσσα και η γραμματική της αλλά ο κοινωνικά αποδεκτός συνδυασμός ανάμεσα σε τρόπους που χρησιμοποιούμε τη γλώσσα, που δρούμε, σκεφτόμαστε, αισθανόμαστε, πιστεύουμε και αξιολογούμε. Οι τρόποι αυτοί μπορούν να αξιοποιηθούν για να προσδώσουν σε κάποιον/α την ταυτότητα του μέλους μιας κοινωνικής ομάδας ή κοινωνικού δικτύου ή να του αναγνωρίσουν ότι διαδραματίζει έναν σημαντικό κοινωνικό ρόλο.

Ο κριτικός γραμματισμός, δέχεται ως αυτονόητη την έννοια της επικοινωνίας και της καλλιέργειάς της, την οποία, όμως, αντιμετωπίζει ως ένα δυναμικό, μεταλλασσόμενο φαινόμενο ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες, που και αυτές μεταλλάσσονται. Γι' αυτό προκρίνει ως πιο σημαντική στρατηγική κατάκτησης της γλώσσας, εκτός από την κριτική διερεύνηση των λόγων που τη διαμορφώνουν, τα κείμενα και την αναστοχαστική προσέγγιση και διαπραγμάτευση των παραγόμενων μέσα στην τάξη προφορικών και γραπτών κειμένων (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 43). Επικοινωνία, λοιπόν, κείμενο και κοινωνία αποτελούν στον κριτικό γραμματισμό τους τρεις πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίζεται η μεθοδολογία διδασκαλίας της γλώσσας (Χατζησαββίδης & Αλεξίου, 2012).

Μέσα στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού έχει αναπτυχθεί, τα τελευταία χρόνια, ένα επιστημονικό ρεύμα που συνδέει τις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) με την κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα που τις δημιούργησε και τις εξελίσσει με κυρίαρχο δημιούργημα στον τομέα αυτόν το διαδίκτυο, ενσωματωμένο πλέον σε όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες (Χατζησαββίδης & Αλεξίου, 2012, σ. 21). Αυτή η ευρεία χρήση του διαδικτύου, σε συνδυασμό με τη σταδιακή υποχώρηση του έντυπου λόγου και την έντονη παρουσία πολυτροπικών κειμένων έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στους τρόπους παραγωγής και διανομής της γνώσης. Τα άτομα αλληλεπιδρούν πλέον σε ένα πιο σύνθετο επικοινωνιακό περιβάλλον, το οποίο συγκροτείται από ποικίλες κειμενικές μορφές. Τα σύγχρονα κειμενικά είδη

αξιοποιούν ένα ευρύ φάσμα τρόπων—ακουστικών, οπτικών, νευματικών, ηλεκτρονικών— και ποικίλους πολιτισμικούς, σημειωτικούς και γλωσσικούς πόρους. Ζητούμενο είναι η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας των μαθητών/τριών μέσω της συσχέτισης και κριτικής ανάλυσης υβριδικών, πολυμεσικών, ετερογλωσσικών κειμένων και ποικίλων επικοινωνιακών περιστάσεων. Απώτερος στόχος είναι οι μαθητές/τριες να αναγνωρίζουν, να αμφισβητούν και να επιχειρούν να μεταβάλλουν τις κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες συντηρούνται από τους θεσμικούς μηχανισμούς (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016, σ. 97).

Ο κριτικός γραμματισμός αμφισβητεί τους κυρίαρχους λόγους και θεσμούς και δεν αποδέχεται τα κυρίαρχα μέσα επικοινωνίας ως κάτι φυσικό και δεδομένο. Τα κείμενα δεν είναι ιδεολογικά ουδέτερα, αλλά προκρίνουν συγκεκριμένες οπτικές του κόσμου. Μέσα στα κείμενα υπάρχουν κοινωνικές ασυμμετρίες, υπόρρητες αναφορές σε ρατσιστικές αντιλήψεις, σε ορισμένες ιδεοληψίες, σε πολιτισμικές τάσεις και ο κριτικός γραμματισμός προσπαθεί μέσα από τη μικροανάλυση των κειμένων να αναδείξει τις υποβόσκουσες ιδεολογίες και τα λανθάνοντα νοήματα (Χατζησαββίδης & Αλεξίου, 2012). Ο κριτικός γραμματισμός εξετάζει τα κείμενα θέτοντας μια σειρά ερωτήσεων ως προς τον σκοπό τους, τα συμφέροντα που εξυπηρετούν, τη δυνατότητα ανάπτυξης και άλλης λειτουργίας (Baynham, 2002, σσ. 12-13).

Η πραγμάτωση του κριτικού γραμματισμού μπορεί να γίνει με μια σειρά διδακτικών πρακτικών, όπως η ενασχόληση με κείμενα που προκύπτουν από την εμπειρία της καθημερινής ζωής του μαθητικού πληθυσμού. Μέσω της αντιπαραβολής και της συγκριτικής ανάλυσης διαφορετικών κειμένων, τις πολλαπλές αναγνώσεις, την αποδόμηση των γλωσσικών επιλογών τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε επαφή με τις διαφορετικές οπτικές θέασης ενός θέματος. Επίσης, η ανάλυση των γλωσσικών στοιχείων των κειμένων επιτρέπουν στη μαθητική κοινότητα να κατανοήσει ότι τα κείμενα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με κοινωνικές πρακτικές, με ταυτότητες και σχέσεις ισχύος (Kontonourki & Ioannidou, 2013, σ. 86).

Κείμενα που μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού και προκύπτουν από την κοινωνική καθημερινότητα του μαθητικού πληθυσμού είναι τα κείμενα μαζικής κουλτούρας. Αυτά συχνά ανακατασκευάζουν και αναπλαισιώνουν την κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα από μια ορισμένη οπτική, αναπαράγοντας ή και ενισχύοντας ιδεολογίες για τη γλώσσα (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016, σ. 99).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και σύμφωνα με τις αρχές του κριτικού γραμματισμού, η εκπαίδευση θα πρέπει να δημιουργεί πολίτες με κριτικό πνεύμα, ώστε να είναι σε θέση να

κατανοούν τον κόσμο αλλά και να παρεμβαίνουν στην κοινωνία και να τη διαμορφώνουν. Γι' αυτό ενδιαφέρει όχι μόνο η ανάπτυξη της ικανότητας να χειρίζονται οι μαθητές/τριες διάφορα είδη και τύπους λόγου αλλά και η απόκτηση βαθιάς γνώσης για τη γλώσσα, η συνειδητοποίηση της δυναμικής των νοημάτων των διαφόρων τύπων λόγου και η κατανόηση των μεθόδων με τις οποίες κατασκευάζεται η γνώση (Ντίνας & Γώτη, 2016, σ. 44).

Κεντρική, λοιπόν, επιδίωξη της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού αποτελεί η ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των εκπαιδευομένων (Τσάμη, Φτερνιάτη και Αρχάκης, 2016, σ. 97). Η κριτική προσέγγιση των κειμένων στοχεύει στο να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες ότι οι γλωσσικές μορφές λειτουργούν ως ενδείκτες κοινωνικών παραμέτρων και ως μηχανισμοί δόμησης ταυτοτήτων, ιδεολογιών, στάσεων και συμπεριφορών (Πρόγραμμα Σπουδών για το Νέο Σχολείο, 2011, όπως αναφ. στο Τσάμη, Φτερνιάτη και Αρχάκης, 2016, σ. 97).

Συνοψίζοντας η καλλιέργεια κριτικού γραμματισμού μόνο θετικά αποτελέσματα δύναται να προσφέρει στους μαθητές/τριες. Μέσω των πρακτικών του κριτικού γραμματισμού αναπτύσσονται στα παιδιά δεξιότητες πολύ χρήσιμες για τη ζωή τους αφού μαθαίνουν να αμφισβητούν, να προβληματίζονται για κοινωνικά θέματα όπως η ισότητα, η αδικία, η φτώχεια, οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα, οι κοινωνικές ανισότητες. Οι μαθητές/τριες αρχίζουν να αναρωτιούνται και να σκέφτονται πέρα από τις λέξεις, αναζητώντας «κρυμμένα» νοήματα και να αντιμετωπίζουν κριτικά τις πληροφορίες που δέχονται. Για να γίνει αυτό πράξη απαιτείται διαφορετική οργάνωση και προσέγγιση της διδασκαλίας και του σχολικού χρόνου. Απαιτείται, σύμφωνα με τον Κουτσογιάννη (2006, όπως αναφ. Τσάμη, Φτερνιάτη και Αρχάκης, 2016, σ. 98), αποδέσμευση από την περιοριστική και αγχωτική διαδικασία ολοκλήρωσης της ύλης, αποστασιοποίηση από τη βαθμοθηρική λογική και απομάκρυνση από την έννοια του αυστηρού σχολικού χρόνου.

2.9. Πολυγραμματισμοί

Στο πλαίσιο της νέας οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας που έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια, η παιδαγωγική του γραμματισμού συμπληρώνεται με ένα νέο πλαίσιο που ονομάζεται *πολυγραμματισμοί* (multiteracies) και δημιουργήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1994 από μία ομάδα δέκα επιστημόνων, οι οποίοι συναντήθηκαν στην πόλη του Νέου Λονδίνου στην πολιτεία New Hampshire των ΗΠΑ για να συζητήσουν για το μέλλον του γραμματισμού. Η ομάδα

αυτή ονομάστηκε New London Group και το 1996 δημοσίευσε το πρώτο της κείμενο [New London Group, 1996] (Φτερνιάτη, 2010). Με τον όρο αυτό περιγράφονται δυο σημαντικές αλλαγές που συνδέονται με τη νέα κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα: η μία αφορά την αυξανόμενη σημασία της πολιτισμικής και γλωσσικής πολυμορφίας και η άλλη αφορά την επίδραση των νέων τεχνολογιών, που έχουν ως αποτέλεσμα την ύπαρξη πολυμορφίας στα κείμενα (πολυτροπικά, υβριδικά κείμενα) (Kalantzis & Cope 2001).

Η έννοια των πολυγραμματισμών, σύμφωνα με τη Φτερνιάτη (2010), δεν αναιρεί τη σημασία της καλλιέργειας του κριτικού γραμματισμού αλλά στέκεται ένα βήμα πιο πέρα από εκείνη και τη συμπληρώνει. Συγκεκριμένα, δημιουργήθηκε προκειμένου να δοθεί ένα συμπληρωματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ήταν δυνατή, διδακτικά, η προσέγγιση του σύγχρονου περιβάλλοντος και ιδίως των διαφορετικών ειδών λόγου μέσω των οποίων εκφράζεται αυτό. Προέκυψε από την αναγκαιότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων απαραίτητων για την κατανόηση πολυτροπικών κειμένων (multimodal texts), που συνδυάζουν διαφορετικούς σημειωτικούς τρόπους (π.χ. γλωσσικό, οπτικό, ηχητικό) για την παραγωγή νοήματος και λόγου μέσα σε πολυμορφικά και πολυπολιτισμικά κοινωνικά περιβάλλοντα. Δηλαδή, η έννοια των πολυγραμματισμών, σύμφωνα με τον Kress (2003), κατά την αναφορά της Φτερνιάτη (2010), υποδηλώνει την ποικιλία των μορφών κειμένου που έχουν σχέση με τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των πολυμέσων αλλά και την ποικιλία μορφών κειμένου που παράγονται μέσα σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική κοινωνία.

Με αυτή την τριβή με διαφορετικά αλλά και πολύ σύγχρονα είδη λόγου, οι διδασκόμενοι/ες θα αναπτύξουν μια κριτική τοποθέτηση για να μιλούν, αλλά και να καταλαβαίνουν, την κοινωνική και πολιτισμική δύναμη αυτών των κειμένων, καθώς και των συναφών κοινωνικών πρακτικών (Kalantzis & Cope, 2001). Συγκεκριμένα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ικανότητα που πρέπει να έχει ένα άτομο να διαπραγματεύεται εξίσου τους διαφορετικούς κόσμους που δημιουργούνται γύρω του, με βάση τα διαφορετικά κείμενα και τις περιστάσεις επικοινωνίας στις οποίες εντάσσονται (Φτερνιάτη, 2010). Η παιδαγωγική των πολυγραμματισμών προσφέρει, λοιπόν, ένα πιο ευρύ και στιβαρό θεωρητικό πλαίσιο για την νοητική και γλωσσική επεξεργασία και την κριτική πλαισίωση των πολυτροπικών κειμένων (Ντίνας, Μούσιου-Μυλωνά & Αντωνογιάννη, 2015, σ. 5).

Οι διάφορες διδακτικές προτάσεις που συγκροτούνται στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών διατηρούν τις αρχές της παιδαγωγικής του γραμματισμού, όπως

παρουσιάστηκαν παραπάνω, αλλά υιοθετούν και άλλες, συμπληρωματικές, αρχές με τις οποίες υλοποιείται η εν λόγω παιδαγωγική. Οι αρχές αυτές είναι, σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2011, σ.77) οι εξής: α. προσέγγιση των κειμένων ως πολυεπίπεδων, πολυτροπικών και πολύσημων σημειωτικών προϊόντων, β. στόχος της διδασκαλίας είναι η απόκτηση δεξιοτήτων που θα επιτρέψουν τους μαθητές να κινηθούν στη μελλοντική ζωή τους ενεργά και συνειδητά, γ. δίνεται έμφαση στην εμπύθιση των μαθητών στην κοινωνική τους εμπειρία και στην κατασκευή του νοήματος, με βάση αυτή την εμπειρία.

Το σχολείο, σύμφωνα με τη Φτερνιάτη (2010), μέσω της παιδαγωγικής των πολυγραμματισμών, γίνεται φορέας μιας νέας παιδαγωγικής του γραμματισμού. Μαθητές/τριες και δάσκαλοι/ες θεωρούνται ενεργά μέλη των κοινωνικών αλλαγών. Οι μαθητές/τριες καλούνται να μην μένουν απλοί/ές παρατηρητές/τριες αυτών των αλλαγών αλλά να συμμετέχουν σε αυτές μέσα από το Σχέδιο (Design). Η εφαρμογή της έννοιας του Σχεδίου στη διδασκαλία της γλώσσας εξασφαλίζει αφενός την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων και αφετέρου την ενασχόληση και εσωτερίκευση ποικιλίας γλωσσικών μορφών-επομένως και νοημάτων-, δύο στοιχεία που βγάζουν τη διδασκαλία της γλώσσας από τη μονόδρομη διδασκαλία πρότυπων γλωσσικών μορφών και τυποποιημένων νοημάτων (Χατζησαββίδης, 2003, σ. 409).

Το «Σχέδιο», βασικός όρος που εισάγεται από τους θεωρητικούς των πολυγραμματισμών, αποτελεί καινοτομία και επιχειρεί να αντικαταστήσει τους παραδοσιακούς, παγιωμένους όρους «γράψιμο» ή «παραγωγή γραπτού λόγου». Το «Σχέδιο», ως μια δυναμική διαδικασία, εμπλέκει όλους τους διαθέσιμους πόρους για τη δόμηση και τη δημιουργία ενός κειμένου, από την απλή αναζήτηση πηγών μέχρι την επιλογή των κατάλληλων, τον συνδυασμό τους και τη δημιουργική σύνθεση. Το Σχέδιο περιλαμβάνει τρεις όψεις: το *σχεδιασμένο* (designed), στο οποίο περιλαμβάνονται όλοι οι διαθέσιμοι πόροι για την κατασκευή νοήματος, τον *σχεδιασμό* (designing) που αναφέρεται στον μετασχηματισμό, ανασυνδυασμό των διαθέσιμων πόρων και το *ανασχεδιασμένο* (redesigned), το οποίο περιλαμβάνει έναν νέο πόρο σύμφωνο με τα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια (Kalantzis & Cope, 2001). Η έννοια του «Σχεδίου» πραγματώνεται μέσα στη σχολική τάξη μέσω τεσσάρων φάσεων/σταδίων, η σειρά των οποίων μπορεί να αλλάζει κατά τη διδασκαλία: *τοποθετημένη πρακτική* (situated practice), *ανοιχτή διδασκαλία* (overt instruction), *κριτική πλαισίωση* (critical framing) και *μετασχηματισμένη πρακτική* (transformed practice). Η αναλυτική παρουσίαση αυτών των σταδίων θα γίνει στο τρίτο κεφάλαιο της μεθοδολογίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Πολυγραμματισμοί

Στη διδακτική πρόταση που ακολουθεί προτείνεται η διδακτική αξιοποίηση κειμένων μαζικής κουλτούρας με στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών, την ανίχνευση εκφάνσεων γλωσσικού σεξισμού σε αυτά και την αναζήτηση των έμφυλων στερεοτύπων που οδηγούν στις συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές. Στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή στην τάξη της διδακτικής πρότασης θα ακολουθήσουμε το μοντέλο των πολυγραμματισμών, το οποίο εμπεριέχει και συμπληρώνει τις θέσεις του κριτικού γραμματισμού.

Το μοντέλο των πολυγραμματισμών αναπτύσσεται μέσα στη σχολική τάξη μέσω τεσσάρων φάσεων/σταδίων (Kalantzis & Cope 2001· Φτερνιάτη, 2010), η σειρά των οποίων μπορεί να αλλάζει κατά τη διδασκαλία: *τοποθετημένη πρακτική* (situated practice), *ανοιχτή διδασκαλία* (overt instruction), *κριτική πλαισίωση* (critical framing) και *μετασχηματισμένη πρακτική* (transformed practice).

Αναλυτικά:

Α φάση/στάδιο: Η *τοποθετημένη πρακτική* αφορά την αξιοποίηση της εμπειρίας των μαθητών/τριών από κείμενα της καθημερινής τους ζωής και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, που εξασφαλίζουν το ενδιαφέρον και κατ' επέκταση τη συμμετοχή τους στη μάθηση (Φτερνιάτη, 2010, σ. 3). Θεμιτό είναι τα κείμενα και τα είδη λόγου που μελετώνται να προτείνονται από τους μαθητές/τριες ώστε να εντάσσονται στα ενδιαφέροντά τους.

Β φάση/στάδιο: Η *ανοιχτή διδασκαλία*, αφορά την προσπάθεια μέσα από δραστηριότητες, γραπτές και προφορικές, να εξηγηθεί από τον/την διδάσκοντα/ουσα και να γίνει κατανοητή από τον μαθητή/τρια η λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και μηχανισμών που συμβάλλουν στην οργάνωση, στη σύσταση και την κατανόηση ενός κειμενικού είδους (Φτερνιάτη, 2010, σ. 3· Χατζησαββίδης, 2003, σ. 410) .

Γ φάση/στάδιο: Η *κριτική πλαισίωση* αφορά την προσπάθεια κριτικής θεώρησης και ερμηνείας ενός κειμένου με βάση την ένταξή του στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο παράγεται και λειτουργεί. Στη φάση αυτή γίνονται συσχετισμοί και συγκρίσεις (Χατζησαββίδης, 2003, σ. 410).

Δ φάση/στάδιο: Η μετασχηματισμένη πρακτική αφορά την παραγωγή από τους/τις μαθητές/τριες λόγου, προφορικού και γραπτού, εντάσσοντάς το στο ίδιο ή διαφορετικό κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο από αυτό που ζητούνταν στην προηγούμενη φάση (Φτερνιάτη, 2010, σ. 3). Πρόκειται, ουσιαστικά, για την προσπάθεια εκπαιδευμένων και εκπαιδευτών/τριών για εφαρμογή όσων αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας (Χατζησαββίδης, 2003, σ. 410).

Στη διδακτική πρόταση που ακολουθεί ακολουθήθηκαν με τη συγκεκριμένη σειρά οι φάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

4.1 Στοχοθεσία διδακτικής πρότασης

Σκοπός της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών σε θέματα γλωσσικού σεξισμού καθώς και η διαμόρφωση και καλλιέργεια του σεβασμού απέναντι στις έμφυλες ταυτότητες.

Επιμέρους στόχοι της διδακτικής πρότασης είναι οι μαθητές/τριες:

- να κατανοήσουν την έννοια του γλωσσικού σεξισμού,
- να εντοπίζουν εκφάνσεις του γλωσσικού σεξισμού σε κείμενα της καθημερινότητάς τους,
- να συνειδητοποιήσουν την έκταση των έμφυλων στερεοτύπων στην καθημερινότητα και τον τρόπο που συμμετέχουμε και αναπαράγουμε γλωσσικά έμφυλα «αστεία»,
- να επιχειρήσουν να ερμηνεύσουν τις αιτίες, τα στερεότυπα, τις αντιλήψεις που συντηρούν φαινόμενα γλωσσικού σεξισμού,
- να επιχειρηματολογούν για την ύπαρξη στοιχείων που συνιστούν γλωσσικό σεξισμό στον λόγο των κειμένων που συναντούν,
- να επιχειρηματολογούν για την ανάγκη ισότιμης συμμετοχής στη γλωσσική αναπαράσταση φύλων,
- να διαμορφώνουν λόγο απαλλαγμένο από στοιχεία γλωσσικού σεξισμού και
- να διαμορφώνουν μια συμπεριφορά απαλλαγμένη από προκαταλήψεις για τους ρόλους των δυο φύλων.

4.2 Στάδια σχεδιασμού

4.2.1 Προστάδιο

1^η και 2^η ώρα: Αφιερώνονται για την **εισαγωγή** στο θέμα. Συγκεκριμένα αναπτύσσεται συζήτηση σε θέματα σεξισμού και η παρουσία του σε κείμενα (διαφημιστικά κ.α.) που συναντούν στην καθημερινότητά τους οι μαθητές/τριες. Επιπλέον, επιχειρείται ο εννοιολογικός προσδιορισμός του γλωσσικού σεξισμού. Το συγκεκριμένο θέμα εντάσσεται στα θεματικά πεδία που αποτελούν τη διδακτέα ύλη για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στην Α΄ Λυκείου, σύμφωνα με το νέο

πρόγραμμα σπουδών, που υλοποιείται στο σχολείο μας και σε όλα τα Πρότυπα και Πειραματικά Σχολεία. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η διδασκαλία του θεματικού πεδίου «η ελληνική και οι ποικιλίες της» που εστιάζει στη δραστηριοκεντρική ανάδειξη όχι μόνο των γεωγραφικών, κοινωνικών, διαχρονικών και άλλων ποικιλιών της ελληνικής, αλλά και της ιδιαίτερης γλωσσικής ταυτότητας κάθε ατόμου. Το υπάρχον εγχειρίδιο της Έκφρασης Έκθεσης για την Α΄ Λυκείου αναφέρεται σε παράγοντες που διαμορφώνουν τις διαφορετικές κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες, όπως η ηλικία, η μόρφωση, η κοινωνική τάξη, το φύλο, η ιδεολογία, το επάγγελμα, η καταγωγή, η περίσταση και παρατίθενται αντίστοιχα κείμενα.

Αφόρμηση για τη συζήτηση (βλ. Παράρτημα 1^ο):

1. Το κείμενο «Γλώσσα και φύλο», σελ. 30 του σχολικού εγχειριδίου «Έκφραση Έκθεση», τεύχος Α΄.
2. Το κείμενο από την Τράπεζα θεμάτων: Η «Πρόεδρος», η «ολυμπιονίκης» και ο γλωσσικός σεξισμός <https://drive.google.com/file/d/1ZNCgtph2DAaYPSHdZ1vOoc2ySUnPk6Xn/view>
3. Το άρθρο: [Γλώσσα και σεξισμός: Μπορούμε να είμαστε και βουλεύτριες εκτός από χορεύτριες;](#)
4. Το άρθρο : [Γλωσσικός σεξισμός : Η σχέση του φύλου με την γλώσσα](#)
- 5 [Οδηγός χρήσης μη σεξιστικού λόγου στα διοικητικά έγγραφα](#)
6. Η διαφήμιση [Equal](#) (Τράπεζα Πειραιώς) και το ερώτημα που τίθεται στην αρχή «Πόσα αρσενικά άρθρα «ο» βλέπεις χωρίς να τα βλέπεις;»

Οι μαθητές/τριες καλούνται να απαντήσουν στα ερωτήματα (γραπτά και προφορικά). Η επεξεργασία των κειμένων γίνεται στην ολομέλεια :

- Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός με βάση τα όσα αναφέρονται στα κείμενα που μελετήσαμε; Δώστε γραπτά έναν ορισμό.
- Πώς, σύμφωνα με τον συντάκτη του Κειμένου «Η «Πρόεδρος», η «ολυμπιονίκης» και ο γλωσσικός σεξισμός», η εμμονή μας σε γλωσσικές επιλογές που παραπέμπουν σε στερεοτυπικές αντιλήψεις εκτρέφει τον σεξισμό;
- Ποια ανάγκη οδήγησε στη δημιουργία οδηγού χρήσης μη σεξιστικού λόγου στα διοικητικά έγγραφα;
- Ποιος είναι ο στόχος της διαφήμισης;
- Μπορείτε να αναφέρετε παραδείγματα σεξιστικού λόγου στην καθημερινότητά σας; Καταγράψτε μερικά.

4.2.2 Στάδια με βάση το μοντέλο των Πολυγραμματισμών

1^η στάδιο / Τοποθετημένη πρακτική: Οι μαθητές/τριες καλούνται να εντοπίσουν κείμενα από το διαδίκτυο, στα οποία θεωρούν ότι προκύπτουν ζητήματα γλωσσικού σεξισμού. Μπορούν να αξιοποιηθούν κείμενα ακόμα και από τον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου, ανακοινώσεις, προσκλήσεις, αφίσες, αν θεωρούν ότι περιλαμβάνουν τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους ή εμπεριέχουν άλλες εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού (ως προς τη μορφή, τη σημασία αλλά και τα έμφυλα στερεότυπα που ακολουθούν). Επιπλέον, τα κείμενα μπορούν να είναι άρθρα, ομιλίες, διαφημίσεις κ.α. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα πολυτροπικά κείμενα έλκουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Σε περίπτωση αδυναμίας των μαθητών/τριών να εντοπίσουν, αρχικά, τέτοια κείμενα μπορούν να αξιοποιηθούν επιλογές της εκπαιδευτικού, όπως παρουσιάζονται στη διδακτική πρόταση. Πρόκειται για κείμενα μαζικής κουλτούρας που προέρχονται από το διαδίκτυο.

Εφαρμοζόντας την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, οι μαθητές/τριες θα εργαστούν σε πέντε ομάδες των τεσσάρων ατόμων. Κάθε ομάδα έχει πρόσβαση στο υλικό (βίντεο ή memes) μέσω κινητού ή υπολογιστή. Παράλληλα, σε κάθε ομάδα διανέμεται και ένα φύλλο εργασίας με τις δραστηριότητες (Παράρτημα 1). Κάθε ομάδα θα δουλέψει διαφορετικό υλικό ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία και πλουραλισμός τοποθετήσεων. Οι μαθήτριες/ές καλούνται να απαντήσουν, ανά ομάδα, σε ερωτήματα που αφορούν το εκάστοτε υλικό. Στη συνέχεια η κάθε ομάδα παρουσιάζει τα συμπεράσματά της -απαντήσεις και ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια. Συγκεκριμένα:

Α΄ομάδα

Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν, αρχικά, το τηλεοπτικό μήνυμα του LEAN IN HELLAS που επιχειρεί να θέσει ανοιχτά για το ζήτημα της στερεοτυπικής αντίληψης και του σεξισμού στον χώρο εργασίας των γυναικών και να ενημερώσει για τις διαστάσεις που έχει σήμερα. Παράλληλα, καλεί το τηλεοπτικό κοινό να αναγνωρίσει τον σεξισμό και τη συνειδητή ή ασυνείδητη προκατάληψη και τον στερεοτυπικό λόγο και να μη διαιωνίζει την αναπαραγωγή του.

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή. Το κείμενο θα το έχουν οι μαθητές/τριες και στο φύλλο εργασίας (βλ. Παράρτημα 1^ο) που θα δουλέψουν. Αρχικά, θα παρακολουθήσουν τη βιντεοσκοπημένη μορφή.

<https://www.youtube.com/watch?v=5nqUBfm9oIE&t=5s>

Απομαγνητοφωνημένο κείμενο:

(Ηχος πληκτρολογίου. Η Μαρίνα δουλεύει στο γραφείο της)

Προϊστάμενος: Μαρινάκι, μου κάνεις μια χάρη; Μου βγάζεις αυτές τις φωτοτυπίες, γιατί λείπει η γραμματέας μου; Μπράβο, μπράβο! Σε ευχαριστώ, Μαρινάκι....κούκλα είσαι σήμερα...ε...

Μήνυμα στο κινητό:

Μαμά: Το μωρό ψήνεται στο πυρετό!!!!!! Τι να κάνω;;;;;

Μαρίνα: Μίλα με τον Γιώργο. Δε θα αργήσω.

Μαμά: Αχ, βρε Μαρινάκι...

(Μετά από ώρα χτυπάει το τηλέφωνο. Ο προϊστάμενος καλεί τη Μαρίνα)

Προϊστάμενος: Μαρινάκι, τέλειωσες αυτό που περιμένω; Άντε βρε Μαρινάκι... είπες ήθελες να πας και στο παιδί σου... έτσι δεν είπες; Τέλειωσέ την και φέρτη μου να φύγεις... αλλιώς... αν δεν μπορείς, άστο... το δίνω στον Άρη το πρότζεκτ.

(Η Μαρίνα απογοητεύεται και κρατά το κεφάλι της.)

(Έχει νυχτώσει... φωνητικό μήνυμα στο κινητό)

Γιώργος (σύζυγος): Είσαι ακόμα στη δουλειά; Το μωρό μας είναι χάλια!... Ευτυχώς που είναι η μάνα μου εδώ!

(Η Μαρίνα σηκώνεται και κατευθύνεται στο μπάνιο.)

Προϊστάμενος: Μαρινάκι, πριν φύγεις, φέρε να το πάω με το ταχυδρομείο...

(Η Μαρίνα στέκεται απελπισμένη μπροστά στον καθρέφτη)

(Αλλαγή πλάνου)

Μήνυμα συντελεστών/τριών:

Αφηγητής 1: Οι πιο ασήμαντες συμπεριφορές

Αφηγητής 2: ... προκαλούν τις πιο βαθιά ριζωμένες διακρίσεις...

Αφηγήτρια: Μην τις αποδέχεσαι.... Μην τις αναπαράγεις....

Στο συγκεκριμένο τηλεοπτικό μήνυμα, η Μαρίνα Παπαδοπούλου δουλεύει σε μια εταιρεία ως διευθύντρια πωλήσεων. Παρά τη θέση που κατέχει, ο προϊστάμενός της της αναθέτει την αναπαραγωγή φωτοτυπιών μέσω στρατηγικών ευγένειας (*μου κάνεις μια χάρη, γιατί λείπει η γραμματέας μου*). Την επευφημεί για την αποδοχή, χωρίς να της δίνει περιθώριο να αρνηθεί (*Μπράβο, μπράβο! Σ' ευχαριστώ*), καταφεύγει στην προσφώνηση υποκοριστικού μικρού ονόματος *Μαρινάκι*, που δηλώνει οικειότητα αλλά και την ιεραρχική θέση του εργοδότη και σε φιλοφρόνηση (*κούκλα είσαι σήμερα*). *Μαρινάκι* την αποκαλεί και η μητέρα της στο μήνυμα που της στέλνει ζητώντας της επειγόντως βοήθεια για το πώς να αντιμετωπίσει το μωρό της Μαρίνας που είναι άρρωστο. Στη συνέχεια ο προϊστάμενος επίμονα και επιτακτικά ζητά την ολοκλήρωση της εργασίας (*άντε βρε, Μαρινάκι, Τέλειωσε την και φέρτη μου να φύγεις*) και προχωρά σε εκβιαστικές διατυπώσεις (*είπες ήθελες να πας και στο παιδί σου, αλλιώς... αν δεν μπορείς, άστο... το δίνω στον Άρη το πρότζεκτ*). Η ίδια αναγκάζεται να εργαστεί ως αργά, γεγονός που προκαλεί και τη δυσαρέσκεια του συζύγου που στηρίζεται πλέον στη βοήθεια της μητέρας του (*Είσαι ακόμα στη δουλειά; Το μωρό μας είναι χάλια!... Ευτυχώς που είναι η μάνα μου εδώ!*). Οι συμπεριφορές αυτές πιέζουν ψυχολογικά τη Μαρίνα για τον ρόλο της ως μητέρα. Στο τέλος του βίντεο

επισημαίνεται η ανάγκη να μη συνεχίζονται (*μην τις αποδέχεσαι, μην τις αναπαράγεις*) και να μην είναι αποδεκτές τέτοιου είδους συμπεριφορές που οδηγούν σε βαθιά ριζωμένες διακρίσεις.

2^ο στάδιο / Ανοιχτή διδασκαλία: Οι μαθήτριες/τές καλούνται να εστιάσουν στους γλωσσικούς μηχανισμούς του κειμένου. Γίνεται αναφορά, με τη βοήθεια και του/της εκπαιδευτικού, στον τρόπο επικοινωνίας με γραπτά μηνύματα και επισημαίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του κειμενικού είδους (μορφή, στίξη, λεξιλόγιο κ.ά). Συγκεκριμένα καλούνται να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα:

1. Πώς αντιμετωπίζουν ο προϊστάμενος, η μητέρα και ο σύζυγος την εργασία και τη θέση της Μαρίας στην εταιρεία; Μέσα από ποιες γλωσσικές επιλογές φαίνεται η θέση τους;
2. Να σχολιάσετε τη λειτουργία των σημείων στίξης στο μήνυμα που έστειλε η μητέρα στη Μαρίνα.
3. Ποια είναι η λειτουργία του β' ενικού προσώπου στον λόγο των τριών πρωταγωνιστών/στριών στο τέλος του μηνύματος;

3^ο στάδιο / Κριτική πλαισίωση: Οι μαθητές/τριες καλούνται να εντοπίσουν τον (γλωσσικό) σεξισμό που εμπεριέχει α) η προσφώνηση «Μαρινάκι», υποκοριστικό που δεν αναγνωρίζει τον ρόλο και τη θέση της Μαρίας στην εταιρεία, αλλά δηλώνει ένα αδύναμο και ευάλωτο άτομο, και β) το ερώτημα «δε θέλεις να πας στο παιδί σου;» που παραπέμπει στον ρόλο και τις ευθύνες για το σπίτι και την οικογένεια που αποδίδονται κυρίως στη γυναίκα. Παράλληλα, επιχειρούν να ερμηνεύσουν αυτές τις συμπεριφορές και να εντοπίσουν στερεοτυπικές αντιλήψεις που τις ενισχύουν. Επίσης, συζητούν τον σκοπό αυτού του τηλεοπτικού μηνύματος και ποιοι/ες είναι οι αποδέκτες/τριές του. Θα γίνει ιδιαίτερα λόγος για το πώς θα πρέπει να αντιμετωπίζουν οι γυναίκες τέτοιες συμπεριφορές και για το αν η σιωπή είναι η κατάλληλη αντίδραση. Ερωτήματα που θα απαντήσουν οι μαθητές/τριες:

1. Εντοπίζετε στο βίντεο κάποιες εκφάνσεις (γλωσσικού) σεξισμού; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

2. Γιατί ο προϊστάμενος, η μητέρα και ο σύζυγος φέρονται με αυτόν τον τρόπο στη Μαρίνα; Θεωρείτε ότι σχετίζεται η συμπεριφορά τους με τα έμφυλα στερεότυπα;
3. Ποια στερεότυπα για τα φύλα αναπαράγουν αυτές οι συμπεριφορές;
4. Ποια είναι η στάση της Μαρίνας σε αυτές τις συμπεριφορές; Θεωρείτε τη στάση αυτή την πλέον κατάλληλη; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

4ο στάδιο / Μετασηματοποιημένη πρακτική: Στο στάδιο αυτό οι μαθήτριες/τές της ομάδας σχεδιάζουν και παράγουν ένα κείμενο (βίντεο) ή podcast ή ομιλία παρουσιάζοντας τον λόγο των γυναικών ως απάντηση σε αυτού του είδους τις συμπεριφορές. Τίτλος του κειμένου μπορεί να είναι, για παράδειγμα, *Η Μαρίνα Παπαδοπούλου μιλάει*. Μπορούν να αναφερθούν στον σεξισμό που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον επαγγελματικό χώρο, στους κύριους ρόλους που τους αναγνωρίζει η κοινωνία και στην ανάγκη τους να αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους άντρες.

Β' Ομάδα

Η δεύτερη ομάδα θα ασχοληθεί με memes που σχολιάζουν με χιουμοριστική/ειρωνική διάθεση και αντίστοιχο σεξιστικό λόγο και στερεοτυπικές αντιλήψεις γυναικείες συμπεριφορές. Το υλικό τους θα το αναζητήσουν στους συνδέσμους που θα τους δοθούν στο φύλλο εργασίας (βλ. Παράρτημα 1^ο). Οι σύνδεσμοι είναι:

1. <https://roadhouse.gr/5427>

2. <https://roadhouse.gr/5649>

3. https://www.huffingtonpost.gr/entry/sexismos-stis-diafemiseis-meyalonontas-ta-nea-sexistakia_gr_5c640337e4b03de942977d0c

Συγκεκριμένα, στο πρώτο, μέσα από μια αλληλουχία φωτογραφιών και σύντομων οδηγιών καυτηριάζεται η ικανότητα των γυναικών στην οδήγηση. Η συγκεκριμένη γυναίκα, παρά τις σύντομες σαφείς οδηγίες (*λίγο δεξιά...., λίγο μπροστά...*), δεν καταφέρνει να παρκάρει αλλά πέφτει

πάνω σε έναν τοίχο. Μάλιστα η τελευταία εικόνα με το αυτοκίνητο πάνω στον τοίχο φέρει το σχόλιο «Καλά είσαι», σαφώς με ειρωνική διάθεση. Στο ίδιο πνεύμα, στο επόμενο meme διατυπώνεται η τάση των γυναικών να αρέσκονται και να χρειάζονται στη ζωή τους μόνο δύο πράγματα, να χάνουν κιλά και να τρώνε. Μέσω της αντίφασης, προκαλείται χιουμοριστικό αποτέλεσμα. Τέλος, στο τρίτο meme, μια όμορφη γυναίκα δηλώνει «ευθαρσώς» ότι αφού είναι γυμνή μπορεί να πουλήσει τα πάντα.

2ο στάδιο: Ανοιχτή διδασκαλία: Αρχικά οι μαθήτριες/τες, σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό, συζητούν για το κειμενικό είδος των memes, τη λειτουργία τους, τη μορφή και το κατά πόσο είναι εξοικειωμένοι/ες με αυτά. Στη συνέχεια, καλούνται να συνειδητοποιήσουν πώς ο γλωσσικός μηχανισμός του χιούμορ κυριαρχεί στα κείμενα αυτά. Οι φαινομενικά απλές και σαφείς οδηγίες του πρώτου meme δεν είναι κατανοητές για μια γυναίκα και την οδηγεί πάνω στον τοίχο. Οι μόνες έγνοιες (μειωτική διατύπωση) των γυναικών, στο δεύτερο meme, είναι η εμφάνιση και το φαγητό ενώ η ομορφιά και η γύμνια, στο τρίτο meme, μπορούν να κάνουν μια γυναίκα να πετύχει τα πάντα. Καλούνται, τέλος, να δούνε ποιο είναι το επικοινωνιακό αποτέλεσμα των γλωσσικών επιλογών (ειρωνεία, λιτός λόγος). Οι μαθητές/τριες καλούνται, λοιπόν, να ασχοληθούν και να απαντήσουν στις παρακάτω δραστηριότητες:

1. Γνωρίζετε τι είδους κείμενα είναι τα συγκεκριμένα και που τα συναντάμε; Μπορείτε να αναφέρετε κάποια χαρακτηριστικά αυτού του κειμενικού είδους;
2. Ποιο είναι το θέμα των κειμένων που διαβάσατε;
3. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος τους; Εντοπίστε συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές που τεκμηριώνουν την απάντησή σας.
4. Ποια είναι η λειτουργία αυτών των κειμένων;

3ο στάδιο / Κριτική πλαισίωση: Οι μαθήτριες/ές, αφού έχουν μελετήσει και κατανοήσει τα κείμενα θα αναφερθούν στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι γλωσσικές επιλογές και πώς αναπαράγουν τον (γλωσσικό) σεξισμό. Ο γλωσσικός σεξισμός απαντάται εδώ μέσα από την προβολή των αρνητικών χαρακτηριστικών των γυναικών με λόγο ειρωνικό και μειωτικό. Η χιουμοριστική υποτίμηση των γυναικών σε αυτά τα κείμενα αναδεικνύει την αναπαραγωγή έμφυλων

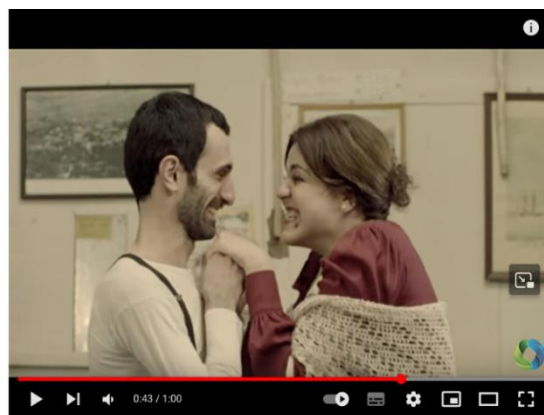
στερεοτύπων ή τελικά συντηρούνται αυτά τα στερεότυπα με την πρόφαση ότι τα συγκεκριμένα κείμενα διασκεδάζουν τους αναγνώστες. Οι μαθήτριες/ές διατυπώνουν τις σκέψεις και εκφράζουν τα συναισθήματα που τους προκαλούν τα συγκεκριμένα κείμενα. Επιπλέον, αναφέρονται στα στερεότυπα που αναπαράγουν και παρουσιάζουν τεκμηριωμένα και με βάση τις προσωπικές τους εμπειρίες τις θέσεις τους για το αν ισχύουν αυτές οι στερεοτυπικές αντιλήψεις. Συγκεκριμένα καλούνται να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:

1. Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η ανάγνωση των συγκεκριμένων κειμένων;
2. Εντοπίσατε εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού στα κείμενα που διαβάσατε;
3. Ποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα φύλα προβάλλονται στα συγκεκριμένα κείμενα; Θεωρείτε ότι ισχύουν αυτά τα στερεότυπα σήμερα;

4^ο στάδιο: Μετασηματισμένη πρακτική: Οι μαθητές/τριες καλούνται να συντάξουν μια ομιλία για την εκδήλωση του σχολείου με αφορμή την Ημέρα της Γυναίκας. Στην ομιλία τους επιχειρηματολογούν σχετικά με το γιατί δεν είναι και τόσο αθώα αλλά ούτε και τόσο αστεία τα σεξιστικά χιουμοριστικά κείμενα που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο που φαινομενικά σατιρίζουν «γυναικείες συνήθειες και συμπεριφορές», αλλά στην ουσία αναπαράγουν/συντηρούν έμφυλα στερεότυπα.

Γ' ομάδα

Η τρίτη ομάδα θα παρακολουθήσει τη διαφήμιση της Cosmote που θα βρει στον συγκεκριμένο σύνδεσμο: <https://www.youtube.com/watch?v=0LkJ85vPaTM>

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή. Το κείμενο θα έχουν οι μαθητές/τριες και στο φύλλο εργασίας (βλ. Παράρτημα 1^ο) που θα δουλέψουν. Αρχικά, θα παρακολουθήσουν τη βιντεοσκοπημένη μορφή.

(Σκηνή: ο πατέρας της Αγγελικούλας μιλά στο οικογενειακό συμβούλιο. Μπροστά οι άντρες και πίσω η Αγγελικούλα, που τρώει, και η μητέρα)

Πατέρας: Δεν πάει άλλο...σηκωθείτε! Και εσύ Αγγελικούλα!

(Φτάνουν στο καφενείο του υποψήφιου γαμπρού. Στο εσωτερικό ο γαμπρός με την οικογένειά του)

Γαμπρός: Καλώς τα караβάκια και τον караβοκώρη τους!

Πατέρας (πεθερός): Ήρθαμε να μιλήσουμε σαν οικογένεια!

Αγόρι μου! Για της λεβεντογέννας Μάνης και του Μοριά! Παρεξήγησες μωρέ τα κουνιαδάκια σου... Είναι δυνατόν να μη θέλουμε εμείς έναν τέτοιο παλλήκαρο για γαμπρό; Κοίτα κορμωστασιά... κοίτα μούσκουλα!

Γαμπρός: Μα κύριε Καργάκο....

Πατέρας (πεθερός): Θα σε μαλώσω...Μπαμπά...μπαμπά!

Αγγελικούλα (γέλιο)

Το ζευγάρι αγκαλιάζεται.

Διαφημιστικό μήνυμα: Όταν θες περισσότερα για την οικογένειά σου, τη φέρνεις στην Cosmote! Γιατί μόνο με το οικογενειακό πακέτο Cosmote κάθε μέλος της οικογένειας σου και μιλά απεριόριστα με όλη την Cosmote και κερδίζει έως και 20 ευρώ έκπτωση κάθε μήνα. Cosmote, ο κόσμος μας, εσύ.

Στο συγκεκριμένο βίντεο-διαφήμιση της Cosmote για τα οικογενειακά πακέτα ομιλίας δυο οικογένειες Μανιατών, μετά από κάποια παρεξήγηση, προχωρούν στη συμφωνία για τον γάμο των παιδιών τους. Η οικογένεια του κοριτσιού, μια αυστηρή πατριαρχική οικογένεια, αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να λύσει την παρεξήγηση. Τον πρώτο λόγο έχουν τα αρσενικά μέλη της οικογένειας και το κορίτσι, η *Αγγελικούλα*, όπως την αποκαλεί ο πατέρας, απλά ακολουθεί. Ο πατέρας προσέρχεται με όλη την οικογένεια στο καφενείο που διατηρεί η οικογένεια του γαμπρού του για να μιλήσουν *σαν οικογένεια*. Άλλωστε η οικογένεια είναι ο πελάτης-στόχος της διαφήμισης. Ο υποψήφιος γαμπρός υποδέχεται με κάποια ειρωνεία την οικογένεια της νύφης λέγοντας «καλώς τα караβάκια και τον караβοκύρη τους». Ο πατέρας της νύφης, ωστόσο, καλοπιάνει τον υποψήφιο γαμπρό αποκαλώντας τον «*αγόρι μου...γιέ της λεβεντογέννας Μάνης... παλλήκαρος... κορμωστασιά... μούσκουλα*», παρόλο που ο σωματότυπος του γαμπρού δεν ανταποκρίνεται στους χαρακτηρισμούς. Η «*Αγγελικούλα*» απλά παρακολουθεί τη συζήτηση και γελάει όταν τελικά λύνεται η παρεξήγηση.

2^ο στάδιο / Ανοιχτή διδασκαλία: Οι μαθητές/τριες σχολιάζουν, αρχικά, με τη συνδρομή του/της εκπαιδευτικού τα βασικά χαρακτηριστικά των διαφημίσεων, τη λειτουργία, τις μορφές, τα μέσα και τις τεχνικές που χρησιμοποιούν για να πείσουν. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην επίκληση στο συναίσθημα ως βασικός τρόπος πειθούς στη διαφήμιση. Οι μαθήτριες/τές, αφού παρακολουθήσουν τη διαφήμιση καλούνται να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:

1. Ο πεθερός προσπαθεί να καλοπιάσει τον υποψήφιο γαμπρό. Με ποιες φράσεις, εκφραστικά μέσα πετυχαίνει τον σκοπό του;
2. Πώς προσφωνεί την κόρη του ο πατέρας;
3. Ποια είναι η στάση της Αγγελικούλας σε όσα γίνονται για τον γάμο της;
4. Στόχος του διαφημιστικού μηνύματος είναι να πείσει τους ακροατές/ακροάτριες να αγοράσουν το πακέτο. Ποιον τρόπο πειθούς χρησιμοποιεί; Να αναφέρετε δυο γλωσσικές επιλογές/εκφραστικά μέσα με τα οποία υπηρετείται η πρόθεσή του.

3^ο στάδιο / Κριτική πλαισίωση: Στη συγκεκριμένη διαφήμιση η «Αγγελικούλα» εμφανίζεται ως το αδύναμο άτομο που υπακούει στις επιλογές των ανδρών της οικογένειάς της και γι' αυτό επιλέγεται η προσφώνηση της με το υποκοριστικό. Αντίθετα, στον υποψήφιο γαμπρό αποδίδονται όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά της δύναμης και του θαυμασμού που χαρακτηρίζει το ανδρικό φύλο κυρίως σε κοινωνίες κλειστές, συντηρητικές και πατριαρχικές, όπως αυτή της Μάνης. Συνεπώς, πίσω από αυτές τις προσφωνήσεις οι μαθήτριες/τές θα εντοπίσουν τα έμφυλα στερεότυπα που τις συντηρούν και τις δικαιολογούν και θα συζητήσουν για το αν θεωρούν ότι ακόμα και σήμερα επιβιώνουν τέτοια στερεότυπα σε μικρές κοινωνίες. Συγκεκριμένα, οι μαθητές/τριες καλούνται να εργαστούν πάνω στα ερωτήματα:

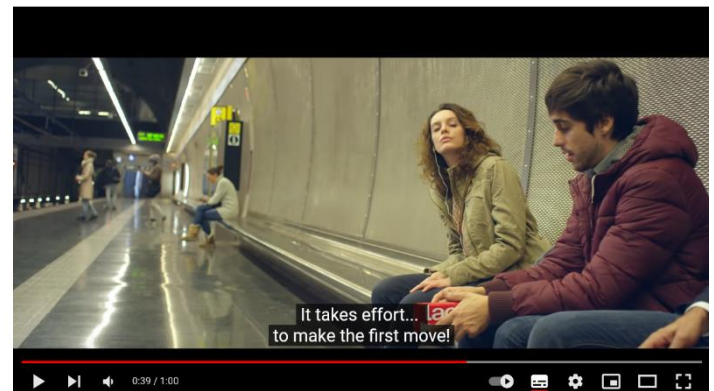
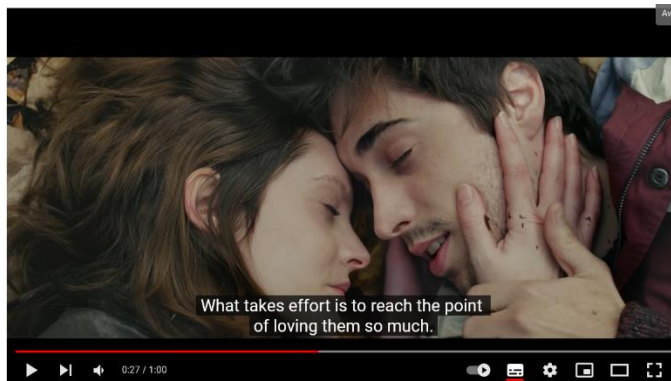
1. Υπάρχει γλωσσικός σεξισμός σε αυτή την διαφήμιση;
2. Ποιος είναι ο ρόλος ανδρών και γυναικών στην κοινωνία που προβάλλεται στη διαφήμιση;
3. Ποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα φύλα εντοπίζετε; Επιβιώνουν, σήμερα, τέτοιου είδους αντιλήψεις;

4^ο στάδιο / Μετασηματισμένη πρακτική: Στο στάδιο αυτό οι μαθητές/τριες καλούνται να σκηνοθετήσουν μια νέα διαφήμιση. Θα λειτουργήσουν οι ίδιοι ως ηθοποιοί μιλώντας και ενεργώντας επαναστατικά και αντίθετα στα στερεότυπα της περιοχής, δίνοντας λόγο και στην «Αγγελικούλα». Θα λύσουν την παρεξήγηση, θα γίνουν οικογένεια, θα προβάλλουν το προϊόν αλλά απαλλαγμένοι/ες από οποιαδήποτε μορφή γλωσσικού σεξισμού. Η διαφήμιση μπορεί να καταγραφεί σε βίντεο στο κινητό τους ή να γίνει δραματοποίηση στην τάξη. Οι υπόλοιποι μαθητές/τριες θα κρίνουν αν ήταν επιτυχής και αποτελεσματική η προβολή του διαφημιζόμενου προϊόντος.

Δ'Ομάδα

Το υλικό που θα επεξεργαστεί η συγκεκριμένη ομάδα βρίσκεται στον σύνδεσμο:

<https://www.youtube.com/watch?v=ytM9vceMjvU>

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή. Οι μαθητές θα έχουν το κείμενο και στο φύλλο εργασίας (βλ. Παράρτημα 1^ο) που θα δουλέψουν. Αρχικά, ωστόσο, θα παρακολουθήσουν τη βιντεοσκοπημένη μορφή.

(Στο αεροδρόμιο)

Αφηγητής: Το να ταξιδέψεις στην άλλη άκρη του κόσμου για τον αγαπημένο σου...

(αλλαγή σκηνής: ο ήρωας μαζί με την οικογένειά του)

Το να αφήσεις ό,τι πολυτιμότερο έχεις γι' αυτόν που αγαπάς...

(αλλαγή σκηνής : στην φύση μαζί με την αγαπημένη)

Ακόμα και το να ρισκάρεις τη ζωή σου για χάρη του... Δεν είναι τόσο δύσκολο, γιατί, ακριβώς, είναι ο αγαπημένος σου...γιατί η ζωή σου δεν έχει νόημα χωρίς αυτόν. Αυτό που θέλει προσπάθεια είναι να φτάσεις να αγαπάς κάποιον τόσο πολύ...

(σκηνές τσακωμού και ζηλοτυπίας ανάμεσα στο ζευγάρι) Γιατί θέλει προσπάθεια να κάνεις πίσω στον πρώτο τσακωμό...Θέλει προσπάθεια να μη ζηλεύεις...

(στον σταθμό του τρένου) Θέλει προσπάθεια να κάνεις το πρώτο βήμα.... Αλλά λίγη προσπάθεια αξίζει τον κόπο, γιατί εκεί έξω υπάρχει αγάπη...

Στη συγκεκριμένη διαφήμιση για τη σοκολάτα Lacta προβάλλονται οι θυσίες και όσα χρειάζεται να κάνει κάποιος για «τον αγαπημένο του». Ένας άντρας ταξιδεύει στην άλλη άκρη του κόσμου, αφήνει την πολύτιμη οικογένειά του και ρισκάρει τη ζωή του για την κοπέλα του. Βάζει στην άκρη τον εγωισμό του και κάνει το πρώτο βήμα στη σχέση του με την κοπέλα. Αυτή η σχέση, το ενδιαφέρον, η αγάπη για την κοπέλα δηλώνεται μέσα στη διαφήμιση με τον τύπο αρσενικού γένους «ο αγαπημένος σου». Εικόνα και λόγος δεν ταυτίζονται. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι, εάν δεν υπήρχε η εικόνα, η διαφήμιση αναφέρεται σε μια γυναίκα που κάνει τα πάντα για τον σύντροφό της.

2^ο στάδιο / Ανοιχτή διδασκαλία: Οι μαθητές/τριες, αρχικά, σχολιάζουν με τη συνδρομή του/της εκπαιδευτικού τη λειτουργία της επίκλησης στο συναίσθημα ως τρόπο πειθούς στη διαφήμιση προκειμένου να πετύχει τη βασική της λειτουργία, την προώθηση και πώληση του διαφημιζόμενου προϊόντος. Οι μαθήτριες/τες καλούνται, έπειτα, να ακούσουν, μόνο, τη διαφήμιση χωρίς να βλέπουν την ιστορία και τα πρόσωπα. Καλούνται, στη συνέχεια, να συντάξουν μια μικρή περιγραφή για τα πρόσωπα που θεωρούν ότι θα πρωταγωνιστούν στο βίντεο, βασικές σκηνές και ρόλους με βάση όσα άκουσαν. Έπειτα παρακολουθούν τη διαφήμιση και απαντούν στα εξής ερωτήματα:

1. Στο βίντεο που παρακολουθήσατε ο άντρας ήταν αυτός που ταξίδευε, ρίσκαρε και έκανε το πρώτο βήμα. Συμφωνεί η δική σας περιγραφή ως προς το ποιος/ποια κάνει όλες αυτές τις κινήσεις με τα όσα παρακολουθήσατε;
2. Αν όχι, τι ήταν αυτό που σας οδήγησε στη συγκεκριμένη περιγραφή;
3. Βασικός τρόπος πειθούς στη διαφήμιση είναι η επίκληση στο συναίσθημα του/της δέκτη/τριας. Να εντοπίσετε δυο γλωσσικές επιλογές που τεκμηριώνουν αυτή την τοποθέτηση.

3^ο στάδιο / Κριτική πλαισίωση: Οι μαθήτριες/τές αναμένεται να εντοπίσουν τη χρήση του αρσενικού «ο αγαπημένος σου» αν και στη συγκεκριμένη διαφήμιση προβάλλεται η αγαπημένη. Στο σημείο αυτό θα τεθεί το θέμα της ευρύτατης χρήσης του αρσενικού γένους ως γενικευτικό (περιλαμβάνει και το θηλυκό), αποκλείοντας έτσι τις γυναίκες από τον λόγο και τη γλωσσική αναπαράσταση. Η αντίθετη, μάλιστα, περίπτωση με τη χρήση του θηλυκού γένους θα θεωρούνταν, μάλλον, αστεία. Θα πρέπει, επιπλέον, να γίνει αναφορά και στο ότι μόλις πρόσφατα σε επίσημο έγγραφο προστέθηκε και το αντίστοιχο θηλυκό ουσιαστικό (πχ.: ο δηλών/ η δηλούσα).

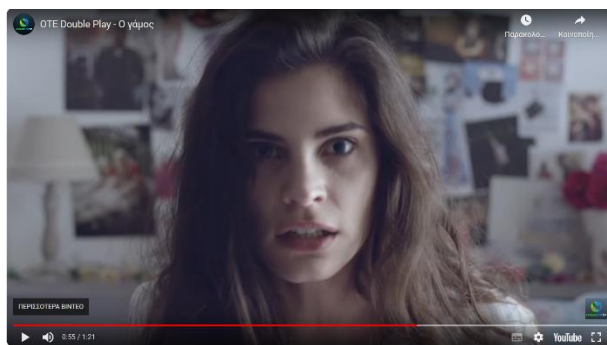
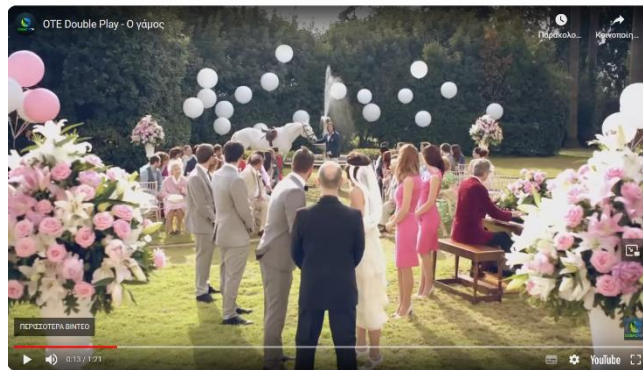
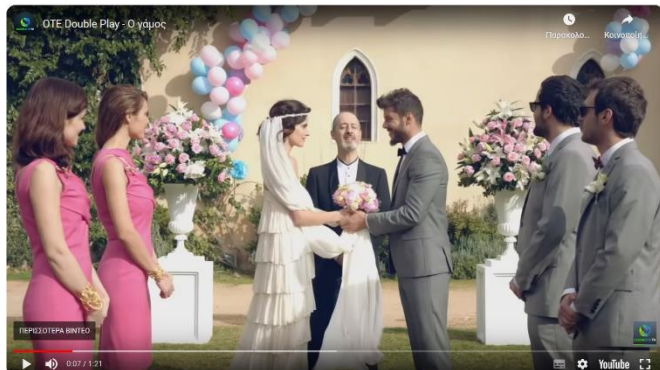
1. Εντοπίζετε κάποια μορφή γλωσσικού σεξισμού στη συγκεκριμένη διαφήμιση;
2. Να σχολιάσετε τη λειτουργία της φράσης «ο αγαπημένος σου». Θεωρείτε ότι είναι μια φράση που αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα;

4^ο στάδιο /Μετασηματισμένη πρακτική: Οι μαθήτριες/τές έχοντας συζητήσει και συνειδητοποιήσει τη σημασία και αξία να έχουν εξίσου λόγο τα φύλα και να μην αποκλείονται οι γυναίκες από τη γλωσσική αναπαράσταση, καλούνται να συντάξουν το πρόγραμμα και την πρόσκληση για την εκδήλωση που θα υλοποιηθεί στο σχολείο την Ημέρα της Γυναίκας.

Ε΄ Ομάδα

Το υλικό που θα επεξεργαστεί η συγκεκριμένη ομάδα μπορεί να αναζητηθεί στον σύνδεσμο:

<https://www.youtube.com/watch?v=t0UcsaMCHe0>

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή. Οι μαθητές/τριες θα έχουν το κείμενο και στο φύλλο εργασίας (βλ. Παράρτημα 1^ο) που θα δουλέψουν. Αρχικά, ωστόσο, θα παρακολουθήσουν τη βιντεοσκοπημένη μορφή.

(Μυστήριο γάμου)

Ιερέας: Αθανάσιε, δέχεσαι για σύζυγό σου την Ελένη;

Αθανάσιος: Δέχομαι

Ιερέας: Όποιος έχει αντίρρηση για αυτόν τον γάμο να μιλήσει τώρα...αλλιώς ας σωπάσει για πάντα.

(εμφάνιση καβαλάρη με το άλογο)

Καβαλάρης: Εγώ!

Ιερέας: Ποιος;

Καβαλάρης: Εγώ είμαι η φαντασίωση κάθε γυναίκας!

Αθανάσιος: Τι λες ρε ψηλέ; (ο Θανάσης κατευθύνεται προς τον καβαλάρη) Όσα έχουμε περάσει με την Ελενίτσα, εσύ δεν τα έχεις δει ούτε στο όνειρό σου. Εγώ ήμουν όλα αυτά τα χρόνια δίπλα της και της στάθηκα όπως το Double play στέκεται βράχος στον συνδρομητή του και ξεχνάει να πέσει. Εγώ έτρεχα πάντα κοντά της σαν τον άνεμο όπως τρέχει το ΟΤΕ Double play για να σου φέρω ένα εντελώς τυχαίο παράδειγμα που μου ήρθε έτσι στο μυαλό.

Προσκεκλημένος: Εντελώς!

Καβαλάρης: Ελενίτσα, τι λέει;

Ελένη: Αλήθειες! (Η Ελένη τρέχει στην αγκαλιά του Θανάση)

Αθανάσιος: (προς τον καβαλάρη) Ξεφτιλίστηκες...

(Ξυπνητήρι. Η Ελένη πετάγεται από τον ύπνο της)

Ελένη: Θανάση...

(σηκώνεται από το κρεβάτι της και πηγαίνει στο μπάνιο)

Αφηγητής: Όταν κάτι είναι τόσο καλό, το θες δικό σου για πάντα. Βάλε και συ ΟΤΕ Double play: γρήγορο και αξιόπιστο Ίντερνετ, δωρεάν χρόνος ομιλίας προς σταθερά και κινητά...σε τιμή που το παντρεύεσαι! Μόνο από 23,90! Γιατί η επιθυμία σου να έχεις πάντα το καλύτερο είναι για εμάς έμπνευση. ΟΤΕ, μαζί είμαστε ένα!

(κουδούνι πόρτας – η Ελένη επισκέπτεται τον Θανάση)

Αθανάσιος: Ελενίτσα...

Πρόκειται για τη διαφήμιση του ΟΤΕ Double Play, στην οποία παρουσιάζεται η τελετή ενός γάμου σε εξωτερικό χώρο. Την τελετή διακόπτει ένας νεαρός με το άλογό του που ισχυρίζεται ότι αποτελεί την φαντασίωση κάθε γυναίκας. Ο γαμπρός απαντά στην προκλητική στάση του νεαρού αναφερόμενος σε όλες εκείνες τις στιγμές που στάθηκε βράχος δίπλα στην «Ελενίτσα» του και που έτρεξε κοντά της σαν τον άνεμο, όπως και το διαφημιζόμενο προϊόν (Double Play) για

εκείνον. Η « Ελενίτσα» συμφώνησε με τα λεγόμενα του άντρα της και έτρεξε κοντά του. Όλα αυτά, βέβαια, ήταν ένα όνειρο της Ελενίτσας που αποδεικνύει, όμως, σύμφωνα με τους εμπνευστές/τριες της διαφήμισης, ότι «όταν κάτι είναι τόσο καλό το κρατάς για πάντα».

2^ο στάδιο / Ανοιχτή διδασκαλία: Οι μαθήτριες/τές αφού παρακολουθήσουν τη διαφήμιση απαντούν στα εξής ερωτήματα:

1. Ποια σχέση έχει ο γάμος με το διαφημιζόμενο προϊόν;
2. Με ποιες γλωσσικές επιλογές δηλώνεται το ενδιαφέρον του γαμπρού για τη σύζυγό του;
3. Ποια είδη προσφωνήσεων εντοπίζετε;

3^ο στάδιο / Κριτική πλαισίωση: Οι μαθήτριες/τες ολοκληρώνοντας την επεξεργασία της διαφήμισης που τους δόθηκε επικεντρώνονται και αξιολογούν τη χρήση της προσφωνήσης «Ελενίτσα», υποκοριστικό με το οποίο απευθύνονται στη νύφη. Αναζητούν τους λόγους που οδηγούν σε αυτή τη χρήση. Η δύναμη και η ισχύς, η εξουσία και η υπεροχή συνδέονται συχνά με τον άντρα. Εξάλλου, και στη διαφήμιση δυο άντρες εμφανίζονται έτοιμοι να αγωνιστούν και να διεκδικήσουν μια γυναίκα. Αξιοπρόσεκτη είναι και η έκκληση που απευθύνει ο ιερέας «*όποιος έχει αντίρρηση για το γάμο ας μιλήσει τώρα*». Προσκεκλημένες, ωστόσο, είναι και αρκετές γυναίκες οι οποίες, με αυτόν τον τρόπο, αποκλείονται από τη γλωσσική αναπαράσταση. Το αρσενικό γένος εμφανίζεται και εδώ με τη γενικευτική χρήση του και περιλαμβάνει και τις γυναίκες. Ερωτήματα που καλούνται να επεξεργαστούν οι μαθητές/τριες:

1. Εντοπίζετε μορφές γλωσσικού σεξισμού στη συγκεκριμένη διαφήμιση;
2. Η εμφάνιση και ο λόγος των δυο αντρών θεωρείτε ότι αποκαλύπτουν στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον ρόλο του άντρα μέσα στην οικογένεια;

4^ο στάδιο / Μετασηματισμένη πρακτική: Έχοντας αντιληφθεί οι μαθήτριες/τές ότι ο σεβασμός ανάμεσα στα φύλα εδραιώνεται και με τη δυνατότητα τα φύλα να συμμετέχουν ισότιμα στον λόγο και στη γλωσσική αναπαράσταση συντάσσουν ένα κείμενο σημείων – κανόνων για την αποφυγή

γλωσσικού σεξισμού στον χώρο του σχολείου το οποίο μπορεί να αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου και να ενημερωθούν και οι συμμαθήτριες/τες τους αλλά και οι εκπαιδευτικοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

5.1. Δείγμα μαθητών/τριών και φάσεις υλοποίησης

Στην υλοποίηση της διδακτικής πρότασης συμμετείχαν οι μαθητές/τριες του Α1 τμήματος του Πρότυπου Γενικού Λυκείου Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων. Το τμήμα αποτελείται από 21 μαθητές/τριες, ωστόσο παρόντα άτομα κατά την υλοποίηση ήταν 12. Η διδακτική πρόταση εφαρμόστηκε κατά το διάστημα 10-17 Μαΐου και για την υλοποίησή της αφιερώθηκαν 8 διδακτικές ώρες. Η υλοποίηση χωρίστηκε σε τρεις επιμέρους φάσεις:

Α. Αρχική φάση - αφόρμηση

Β. Κύρια φάση

Γ. Μετά-φάση

Συγκεκριμένα, στην αρχική φάση, η ερευνήτρια επιχείρησε μια **εισαγωγή** στο θέμα μέσα από τη συζήτηση σε θέματα σεξισμού και την παρουσία του σε κείμενα (πολυτροπικά, διαφημιστικά κ.α.) που συναντούν στην καθημερινότητά τους οι μαθητές/τριες. Επιπλέον, επιχειρήθηκε ο εννοιολογικός προσδιορισμός του γλωσσικού σεξισμού. Αφορμή για τη συζήτηση αποτέλεσαν άρθρα από τον τύπο που περιλαμβάνονταν στο πρώτο φύλλο εργασίας (1^ο παράρτημα). Στην κύρια φάση της υλοποίησης, που πραγματοποιήθηκε σε πέντε διδακτικές ώρες, οι μαθητές/τριες μελέτησαν και εργάστηκαν σε συγκεκριμένο υλικό μαζικής κουλτούρας (διαφημίσεις) και προσπάθησαν να απαντήσουν προφορικά και γραπτά τα ερωτήματα που τα συνόδευαν. Στη μετα-φάση πραγματοποιήθηκε η αξιολόγηση της παρέμβασης μέσα από ένα σύντομο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν οι μαθητές/τριες σε google forms στην τάξη και αφορούσε την κατανόηση του θέματος και την ικανοποίησή τους από την υλοποίηση της παρέμβασης.

5.2. Εργαλεία αξιολόγησης της διδακτικής παρέμβασης

Για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της διδακτικής παρέμβασης σε όλες τις φάσεις της χρησιμοποιήθηκαν

A. οι καταγραφές στα ημερολόγια της ερευνήτριας: Σε όλη τη διάρκεια της υλοποίησης και σε όλες τις φάσεις η ερευνήτρια-εκπαιδευτικός της τάξης τηρούσε ημερολόγια στα οποία κατέγραφε μετά το πέρας της διδακτικής παρέμβασης τις παρατηρήσεις για α. την πορεία της παρέμβασης β. τη συμπεριφορά των μαθητών/τριών και την ανταπόκρισή τους στα ερωτήματα και τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονταν στα φύλλα εργασίας και γ. την αποτίμηση της παρέμβασης.

B. Ο φάκελος με τις εργασίες των μαθητών/τριων.

Γ. Σύντομο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν οι μαθητές/τριες μετά την παρουσίαση της διδακτικής πρότασης.

5.3 Αποτελέσματα - αξιολόγηση της διδακτικής παρέμβασης

5.3.1. Γενικές παρατηρήσεις

Η διδακτική πρόταση υλοποιήθηκε το διάστημα από 10 – 17 Μαΐου, μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας της προβλεπόμενης από το Υπουργείο Παιδείας εξεταστέας ύλης για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας για την Α΄ Λυκείου. Το διάστημα αυτό είναι, ουσιαστικά, οι τελευταίες εβδομάδες του διδακτικού έτους με αποτέλεσμα αρκετοί/ές μαθητές/τριες να απουσιάζουν. Έτσι, ενώ ο διδακτικός σχεδιασμός αφορούσε τη μελέτη του θέματος με υλικό για πέντε ομάδες μαθητών/τριών, τελικά, η υλοποίηση έγινε με τρεις ομάδες μαθητών/τριών αποτελούμενες από τέσσερα μέλη η καθεμιά.

Γενικά, οι μαθητές/τριες έδειξαν ενδιαφέρον για το θέμα του γλωσσικού σεξισμού, για το οποίο δήλωσαν από την αρχή της υλοποίησης ότι δεν γνώριζαν τίποτα. Έτσι βρήκαν τα κείμενα που αξιοποιήθηκαν στην αρχική φάση της διδακτικής παρέμβασης ιδιαίτερα χρήσιμα και κατατοπιστικά. Από τα κείμενα που είχαμε επιλέξει τελικά ασχοληθήκαμε με δυο και με τη διαφήμιση EQUAL της Τράπεζας Πειραιώς, καθώς δεν υπήρχε αρκετός χρόνος. Από το υλικό της διδακτικής πρότασης εφαρμόστηκε αυτό των τριών πρώτων ομάδων με τις αντίστοιχες δραστηριότητες. Ακολουθεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων με βάση τις καταγραφές στο ημερολόγιο, αποσπάσματα από τις εργασίες των μαθητών και τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου.

5.3.2. Αποτίμηση της αρχικής φάσης/ αφόρμησης

Οι μαθητές/τριες συμμετείχαν ενεργά και έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε όλη τη διάρκεια της παρέμβασης. Είχαν ενημερωθεί από τις προηγούμενες μέρες ότι θα ασχοληθούμε με το θέμα του γλωσσικού σεξισμού μέσα από μια διαφορετική οπτική και έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, χωρίς να δοθούν περισσότερα στοιχεία για την έννοια αυτή. Αρχικά προβλήθηκε η διαφήμιση «Equal» της Τράπεζας Πειραιώς, που φάνηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και έξυπνη στους/τις μαθητές/τριες, ενώ χαρακτήρισαν «έκπληξη» το περιεχόμενό της καθώς δεν είχαν σκεφτεί «πως η συχνή χρήση του αρσενικού άρθρου μπορεί να δηλώνει μια μορφή διάκρισης ανάμεσα στα δύο φύλα». Κάποια μάλιστα μαθήτρια ρώτησε αν «αυτός είναι ο γλωσσικός σεξισμός» για να λάβει την καταφατική απάντηση από τους/τις συμμαθητές/τριές της. Στο ερώτημα ποιος είναι ο στόχος της διαφήμισης οι μαθητές/τριες εύστοχα αντιλήφθηκαν την προσπάθεια ενημέρωσης της συγκεκριμένης τράπεζας για δράσεις ευαισθητοποίησης στο θέμα της ισότητας των δυο φύλων. Στο ημερολόγιο καταγράφεται

η Σ. με αφορμή την αρχική ερώτηση στη διαφήμιση «πόσα κρυμμένα αρσενικά «ο» βλέπεις που δεν τα βλέπεις» επισήμανε ότι «πιθανότατα ο σεξισμός δεν είναι πάντα εμφανής και μπορεί να τον αποδεχόμαστε χωρίς να το καταλαβαίνουμε» και ότι «πρέπει το σχολείο να μας εκπαιδεύσει σε αυτό».

Ακολούθησε η ανάγνωση των κειμένων: 1. Η «Πρόεδρος», η «ολυμπιονίκης» και ο γλωσσικός σεξισμός, 2. Απόσπασμα από το άρθρο «Γλωσσικός σεξισμός: η σχέση του φύλου με τη γλώσσα» και 3. Την εισαγωγή από τον «Οδηγό χρήσης μη σεξιστικού λόγου στα διοικητικά έγγραφα.

Στη συζήτηση που ακολούθησε οι μαθητές/τριες φάνηκε ότι αντιλήφθηκαν και κατανόησαν την έννοια του γλωσσικού σεξισμού και τις διάφορες εκφάνσεις του. Μάλιστα, κλήθηκαν να δώσουν και έναν ορισμό για το τι είναι γλωσσικός σεξισμός με βάση τα κείμενα που διάβασαν. Κοινή διατύπωση σε όλους τους ορισμούς ήταν ότι ο γλωσσικός σεξισμός είναι «μια μορφή διάκρισης ανάμεσα στα δυο φύλα που γίνεται με τον λόγο» και φαίνεται με «τη χρήση αρσενικών άρθρων και καταλήξεων ακόμα και σε επίθετα ή ουσιαστικά που αφορούν γυναίκες». Στους ορισμούς κανείς μαθητής και καμιά μαθήτρια δεν αναφέρθηκε στον ρόλο των έμφυλων στερεότυπων στην αναπαραγωγή γλωσσικού σεξισμού. Στη συνέχεια, ωστόσο, και στο ερώτημα πώς η εμμονή σε γλωσσικές επιλογές του τύπου *η πρόεδρος, η ολυμπιονίκης* κ.α. εκτρέφει τον

κοινωνικό σεξισμό εύστοχα παρατήρησαν τη σχέση αυτών των γλωσσικών επιλογών με στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον ρόλο και τη θέση των δύο φύλων στην κοινωνία, αντιλήψεις που μεταφέρονται από παλιά και εξακολουθούν να ισχύουν και σήμερα. Γι' αυτό κατανόησαν και επεσήμαναν τη σημασία που έχει η δημιουργία οδηγού χρήσης μη σεξιστικού λόγου στα διοικητικά έγγραφα ως «μια προσπάθεια ίσης αντιμετώπισης όλων των ανθρώπων». Ωστόσο, δε συμφώνησαν με την υιοθέτηση νεολογισμών για να αποδώσουν γυναικείους ρόλους και επαγγέλματα καθώς τους φάνηκε αστείο να προσφωνούν, όπως είπαν, τη συμμαθήτριά τους που είναι πρόεδρος της τάξης «προεδρίνα». Συνεχίζοντας τη συζήτηση εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους για τη συνεχιζόμενη σεξιστική στάση απέναντι στις γυναίκες και κατέγραψαν κάποια παραδείγματα σεξιστικού λόγου που ακούνε ή που δέχονται οι μαθήτριες στην καθημερινότητά τους. Χαρακτηριστικά «αφήστε τα κοριτσάκια», «άντε στην κουζίνα σου...», «κυρία πρόεδρε...», «όλο κουτσομπολιά είστε...», «έγινες η Κατίνα του σχολείου...». Η συζήτηση έκλεισε με μια αναφορά και στα μεγάλα ποσοστά γυναικοκτονιών.

Οι μαθητές/τριες βρήκαν πολύ ενδιαφέρουσα τη συζήτηση και όπως καταγράφηκε στο ημερολόγιο:

φάνηκε ότι χρειάζονταν και περισσότερο χρόνο για συζήτηση...το δίωρο δεν έφτασε. Σημαντικές οι τοποθετήσεις και από μαθητές/τριες που γενικότερα είναι αδιάφοροι/ες για το μάθημα.

Για να προχωρήσουμε στην επόμενη φάση της διδακτικής παρέμβασης ζητήθηκε από τους μαθητές/τριες να αναζητήσουν στο διαδίκτυο διαφημίσεις, αφίσες που θεωρούν ότι μπορεί να εμφανίζουν κάποιες μορφές γλωσσικού σεξισμού. Ωστόσο, απάντησαν ότι δεν είναι σίγουροι για το τι ακριβώς πρέπει να αναζητήσουν και ζήτησαν από την εκπαιδευτικό να τους δώσει εκείνη κάποια κείμενα να δουλέψουν.

5.3.3 Αποτίμηση της κύριας φάσης της παρέμβασης

Σε αυτήν τη φάση, οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν σε ομάδες για να δουλέψουν τα κείμενά τους πριν τα παρουσιάσουν στην ολομέλεια. Οι μαθητές/τριες χωρίστηκαν σε ομάδες με βάση τις παρέες τους. Όλες οι ομάδες είχαν στη σύνθεσή τους αγόρια και κορίτσια.

Αρχικά όλοι/ες οι μαθητές /τριες παρακολούθησαν τις διαφημίσεις και παρατήρησαν το υλικό που θα είχαν να επεξεργαστούν ώστε να έχουν όλοι/ες εικόνα του υλικού και να συζητήσουμε από κοινού και ζητήματα θεωρίας.

A. Αποτίμηση της εφαρμογής του υλικού της ομάδας A

Αρχικά, οι μαθητές/ριες παρακολούθησαν το τηλεοπτικό μήνυμα του LEAN IN HELLAS που επιχειρεί να θέσει ανοιχτά το θέμα της στερεοτυπικής αντίληψης και του σεξισμού σε βάρος της γυναίκας στον χώρο εργασίας. Βρήκαν ιδιαίτερα ενδιαφέρον το μήνυμα και σχολίασαν αρνητικά τη στάση και αντιμετώπιση της Μαρίνας από τον προϊστάμενο, τη μητέρα και τον σύζυγο. Συγκεκριμένα, είπαν: «δημιούργησαν κλίμα ασφυκτικό για τη Μαρίνα», «την έκαναν να αισθάνεται ενοχές που ήταν μακριά από το άρρωστο παιδί της», «την έβγαλαν άχρηστη» και τη «διέλυσαν ψυχολογικά». Επεσήμαναν τη χρήση του υποκοριστικού Μαρινάκι, τον «κοφτό» λόγο του προϊσταμένου και την αναφορά στο παιδί ως κίνητρο για να ολοκληρώσει εγκαίρως τη δουλειά της η Μαρίνα, το α΄ πληθυντικό πρόσωπο στην κτητική αντωνυμία «το μωρό μας» ως ένδειξη της κοινής ευθύνης που έχουν και οι δυο γονείς απέναντι στο παιδί τους, τη χρήση των σημείων στίξης, πολλαπλά θαυμαστικά και ερωτηματικά στο γραπτό μήνυμα της μητέρας. «Με αυτές τις γλωσσικές επιλογές προσπαθούν αφενός να μειώσουν τη θέση και την εργασία της Μαρίνας (Μαρινάκι) και να της υπενθυμίσουν και τον ρόλο της ως μάνα».

Στο δεύτερο ερώτημα της Ανοιχτής Διδασκαλίας αναγνώρισαν τον ρόλο των πολλαπλών σημείων στίξης στο γραπτό μήνυμα ως αποδοκιμασία εκ μέρους της μητέρας/πεθεράς της απουσίας της Μαρίνας από το πλευρό του μωρού της, τη στιγμή που ήταν άρρωστο. Πρόσθεσαν, ακόμη, ότι τα σημεία στίξης είναι μια πρακτική που χρησιμοποιούν συχνά και οι ίδιοι/ιες όταν γράφουν μηνύματα στο κινητό. Στο σημείο αυτό έγινε λόγος και καταγράφηκαν και με τη βοήθεια της διδάσκουσας, τα βασικά χαρακτηριστικά που έχει η επικοινωνία με γραπτά μηνύματα, όπως ο σύντομος και συχνά ελλειπτικός λόγος, η χρήση εικονιδίων και «emoji» για να δηλώνονται συναισθήματα, τα greeklish, μια πρακτική για να γλιτώνουν χρόνο και σκέψη για την ορθογραφία. Τέλος, εντόπισαν και δικαιολόγησαν τη λειτουργία του β΄ ενικού προσώπου στο μήνυμα των συντελεστών/τριών του βίντεο ως «μια προσπάθεια του πομπού να προσεγγίσει συναισθηματικά τον δέκτη», «να ανοίξει έναν διάλογο μαζί του», «να αποκτήσει ο λόγος οικειότητα, αμεσότητα και ζωντάνια», «να εμπλέξει τον δέκτη στην προβληματική» και σε συνδυασμό και με την

προστακτική έγκλιση «να τον προτρέψει να αναλάβει δράση». Η ανταπόκρισή τους στα ερωτήματα ήταν εξαιρετική.

Στην Κριτική Πλαισίωση, στο πρώτο ερώτημα παρατήρησαν ότι το υποκοριστικό «Μαρινάκι πιθανότητα δε λέγεται από ενδιαφέρον αλλά είναι μάλλον μια μορφή γλωσσικού σεξισμού» και σε αυτό συμφώνησαν όλοι/ες οι μαθητές/τριες. Βέβαια, πρόσθεσαν ότι το υποκοριστικό δεν αποτελεί πάντα στοιχείο γλωσσικού σεξισμού. Επιπλέον δικαιολόγησαν την τοποθέτησή τους λέγοντας ότι αυτό κρύβει στερεοτυπικές αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας στον εργασιακό χώρο, τις δυνατότητες εξέλιξης, την αμοιβή. Μάλιστα, οι μαθητές/τριες αναφέρθηκαν και στον όρο «γυάλινη οροφή» που είχαν ακούσει σε σχετική εκδήλωση για τη γυναίκα σε θέσεις ευθύνης. Η συζήτηση που ακολούθησε ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητική και όλοι/ες καταδίκασαν τέτοιες σεξιστικές συμπεριφορές καθώς «οι εποχές έχουν αλλάξει και πλέον και οι δυο γονείς δουλεύουν και οι γυναίκες έχουν προσόντα ικανά για να διεκδικήσουν υψηλόβαθμες και καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας». Επιπλέον πρόσθεσαν ότι και οι απαιτήσεις της οικογένειας από τη γυναίκα είναι πολλές, γεγονός που τα αγόρια, κυρίως, δεν το θεώρησαν κακό αφού «η μητέρα γνωρίζει καλύτερα τα πράγματα του σπιτιού και πως να φροντίσει τα παιδιά», «είναι γυναικεία πράγματα». Η συζήτηση έκλεισε με τον σχολιασμό της συμπεριφοράς της Μαρίνας (4^ο ερώτημα) που θεωρήθηκε από όλους/ες «προβληματική», «ανεπίτρεπτη» λέγοντας πως έπρεπε να μιλήσει και να μην κλείνεται στον εαυτό της. Συνδύασαν μάλιστα αυτή τη συμπεριφορά και με τα αυξημένα ποσοστά γυναικοκτονιών και την ανάγκη να καταγγέλλονται άμεσα φαινόμενα κακοποίησης και βίας τόσο από την ίδια τη γυναίκα όσο και από το γύρω περιβάλλον. Και αυτό το κομμάτι της παρέμβασης εξελίχθηκε πολύ ομαλά και φάνηκε ότι το ευχαριστήθηκαν και οι μαθητές/ριες. Το πιο δύσκολο κομμάτι για υλοποίηση ήταν αυτό της μετασχηματισμένης πρακτικής γιατί οι μαθητές/ριες δεν ήθελαν να ασχοληθούν με τη γραπτή δραστηριότητα και ζήτησαν να γίνει προφορικά ή να ετοιμάσουν το κείμενο στο σπίτι. Τελικά δεν παρέδωσαν την εργασία.

Η εκπαιδευτικός παρατηρεί σχετικά

ενώ όλη η διαδικασία κύλησε ομαλά δυστυχώς οι μαθητές/τριες δήλωσαν ότι δεν προλάβαιναν να δημιουργήσουν βίντεο ή podcast αλλά ούτε ήθελαν να συντάξουν μια ομιλία. Ήταν κάπως απογοητευτική η στάση τους.

B. Αποτίμηση της εφαρμογής του υλικού της ομάδας B

Βλέποντας τις εικόνες-meme οι μαθητές/τριες αναγνώρισαν το συγκεκριμένο επικοινωνιακό είδος που συναντάμε στο διαδίκτυο, δήλωσαν ότι τους αρέσουν ιδιαίτερα και πρόσθεσαν ότι «ειδικά για τις γυναίκες υπάρχουν άπειρα». Ανέφεραν τη χιουμοριστική ή και ειρωνική διάθεση που έχουν τα περισσότερα, το σύντομο κείμενο που συνδυάζεται με εικόνα, το πονηρό και έντονα σεξιστικό περιεχόμενο σε βάρος κάποιων ομάδων ανθρώπων και το γεγονός ότι είναι ευρύτατα διαδεδομένα. Εντόπισαν άνετα το θέμα και στις τρεις περιπτώσεις και έδωσαν και από έναν τίτλο: «Γυναίκες οδηγοί...», «Τα μεγάλα ζητήματα που απασχολούν τις γυναίκες!», «Η ομορφιά το μεγάλο όπλο των γυναικών!». Χαρακτήρισαν το ύφος ειρωνικό και επεσήμαναν τον ελλειπτικό λόγο, το γ' πληθυντικό πρόσωπο (στο 2^ο), το α' ενικό πρόσωπο (στο 3^ο) και το β' ενικό πρόσωπο (στο 1^ο) ως τις κύριες γλωσσικές επιλογές που τεκμηριώνουν αυτόν τον χαρακτηρισμό. Οι απαντήσεις τους ήταν γενικά εύστοχες και ανταποκρίθηκαν ικανοποιητικά στα ζητήματα που τέθηκαν.

Στην Κριτική Πλαισίωση και στο πρώτο ερώτημα, αρχικά όλοι/ες συμφώνησαν ότι διαβάζοντας τα κείμενα των memes τους άρεσαν, τα βρήκαν διασκεδαστικά και γέλασαν και γενικότερα τους άρεσει να βρίσκουν τέτοια κείμενα που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά των δυο φύλων και να τα μοιράζονται με τους/τις διαδικτυακούς/ές τους φίλους/ες. Κάποια μαθήτρια, ωστόσο, πρόσθεσε «κανονικά, μια που μιλάμε για γλωσσικό σεξισμό μήπως τελικά δε θα πρέπει να τα βρίσκουμε και τόσο διασκεδαστικά;» Στη συζήτηση που ακολούθησε αιτιολογήθηκε η συγκεκριμένη οπτική με την αναφορά στα στερεότυπα που προβάλλονται μέσα από τα συγκεκριμένα memes. Οι μαθητές/τριες μίλησαν για τις στερεοτυπικές αντιλήψεις ότι οι γυναίκες δεν είναι καλοί οδηγοί, οι συζητήσεις και οι έγνοιες τους είναι πολύ ρηχές και συνήθως έχουν να κάνουν με την εξωτερική τους εμφάνιση και ότι η ομορφιά τους τής βοηθάει να πετυχαίνουν τα πάντα. Γι' αυτό, όπως είπαν, όλες οι διαφημίσεις προβάλλουν όμορφες γυναίκες και συχνά ελάχιστα ντυμένες. Ωστόσο, στο ερώτημα να εντοπίσουν εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού δυσκολεύτηκαν. Με επιφύλαξη ανέφεραν την ειρωνεία που υπάρχει σε όλα τα κείμενα, τη φράση «δυο πράγματα θέλουν οι γυναίκες» που τη θεώρησαν πολύ υποτιμητική και τη δήλωση «είμαι γυμνή μπορώ να πουλήσω τα πάντα» ως δηλωτική της γενικότερης αντίληψης για το πώς μπορεί να πετύχει πράγματα η γυναίκα. Γενικότερα, η ανταπόκριση των μαθητών/τριών και σε αυτό το στάδιο ήταν πολύ καλή και το ενδιαφέρον του αμείωτο σε όλη τη διάρκεια.

Στο στάδιο της Μετασχηματισμένης Πρακτικής οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να συντάξουν μια ομιλία για την εκδήλωση του σχολείου με αφορμή την Ημέρα της Γυναίκας. Το ζητούμενο ήταν να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με το γιατί δεν είναι και τόσο αθώα αλλά ούτε και τόσο αστεία αυτά τα σεξιστικά «αστεία» που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο και σατιρίζουν «γυναικείες συνήθειες και συμπεριφορές». Παρά τις αρχικές ενστάσεις για τη σύνταξη γραπτού λόγου, τελικά οι μαθητές/τριες συντάξαν ενδιαφέρουσες ομιλίες εντάσσοντας στην επιχειρηματολογία τους στοιχεία από τη συζήτηση που είχε προηγηθεί, ακολουθώντας σε αρκετά σημεία την τυπική δομή και λογική που έχουν διδαχθεί για τη συγγραφή μιας ομιλίας. Ενδεικτικά παραθέτουμε μια από αυτές:

Αγαπητές ακροάτριες και αγαπητοί ακροατές,

Σήμερα είναι η Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας. Παρά το γεγονός ότι βρισκόμαστε σε μια προοδευτική κοινωνία, όλοι μας, πιστεύω, γνωρίζουμε πως σεξιστικά σχόλια και «αστεία» συνεχίζουν να αποτελούν μέρος της καθημερινότητας μας, αφού κατακλύουν το διαδίκτυο κρυμμένα πίσω από τη λέξη «χιούμορ». Όμως, είναι αυτά τα σχόλια πραγματικά το πρόβλημα ή, μήπως, απλώς η κορυφή του παγόβουνου;

Η αλήθεια είναι πως ορισμένες σεξιστικές συμπεριφορές έχουν ριζωθεί τόσο βαθιά στις αντιλήψεις των σύγχρονων ανθρώπων που θεωρούνται όχι μόνο αποδεκτές αλλά και φυσιολογικές! Τα σεξιστικά αστεία πηγάζουν στη συντηρητική πεποίθηση ότι το γυναικείο φύλο δεν είναι ίσο με το ανδρικό, και μάλιστα είναι ανίκανο να το «φτάσει». Το αποτέλεσμα αυτών των σχολίων είναι οι γυναίκες που τα διαβάζουν να αισθάνονται μειονεκτικά και να αμφιβάλουν για τον εαυτό τους, χάνοντας έτσι την αυτοπεποίθηση που θα έπρεπε να έχουν.

Το πρόβλημα αυτό είναι απόλυτα αναγκαίο να επιλυθεί. Είναι απαράδεκτο να συνεχίζονται τέτοιες συμπεριφορές σε μια κοινωνία που η ισότητα των δυο φύλων υποτίθεται ότι είναι από τις βασικότερες αρχές. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να συμβάλλουμε όλοι στην προσπάθεια εξάλειψης των σεξιστικών στερεοτύπων, το οποίο θα οδηγήσει αναμφίβολα και στην εξάλειψη των σεξιστικών αναρτήσεων στο διαδίκτυο. Μόνο έτσι μπορεί να υπάρξει πρόοδος και να επιτευχθεί η ισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα. Ευχαριστούμε για την προσοχή σας!

Η καταγραφή της εκπαιδευτικού είναι ενδεικτική της δυσκολίας να απαγκιστρωθούν οι μαθητές/τριες από πρακτικές γλωσσικού σεξισμού:

αν και οι μαθητές/τριες κατανόησαν ότι και το χιούμορ των memes κρύβει έμφυλα στερεότυπα που τα καταδικάζουν θα συνεχίσουν να απολαμβάνουν αυτό το κειμενικό είδος. Επιπλέον ο λόγος τους είτε προφορικός είτε γραπτός φαίνεται ότι εξακολουθεί να χρησιμοποιεί τους αρσενικούς τύπους για τη γενίκευση.

Γ. Αποτίμηση της εφαρμογής του υλικού της ομάδας Γ

Αρχικά οι μαθητές/τριες με την έναρξη προβολής της διαφήμιση της Cosmote για τα οικογενειακά πακέτα εξέφρασαν τη βεβαιότητα ότι στη συγκεκριμένη διαφήμιση «σίγουρα θα βρούμε γλωσσικό σεξισμό». Στο ερώτημα της εκπαιδευτικού για το πώς είναι τόσο σίγουροι/ες απάντησαν πως η συγκεκριμένη κοινωνία είναι αρκετά συντηρητική και η δομή της οικογένειας αυστηρά πατριαρχική. Εύστοχα, λοιπόν, απάντησαν στα ερωτήματα στο πλαίσιο της Ανοιχτής Διδασκαλίας, εντοπίζοντας τον τρόπο με τον οποίο προσφωνεί ο πεθερός τον γαμπρό και το πώς απευθύνεται στην κόρη του. Πρόσθεσαν, μάλιστα, ότι η «προσφώνηση παλληκάρι μου είναι ιδιαίτερα δημοφιλής» και ιδιαίτερα τα αγόρια μετέφεραν και τη δική τους εμπειρία: «η μαμά μου σπάνια με φωνάζει με το όνομά μου... είμαι το παλληκάρι της, το αγόρι της, ο λεβέντης... με καλοπιάνει». Όσον αφορά τον τρόπο πειθούς της συγκεκριμένης διαφήμισης ανέφεραν την επίκληση στο συναίσθημα με τη χρήση της λέξης «οικογένεια» που είναι συναισθηματικά φορτισμένη και έχει στόχο να πείσει τον θεατή να αγοράσει το πακέτο. Δεν κατάφεραν να εντοπίσουν κάποια άλλη γλωσσική επιλογή. Στην Κριτική Πλαισίωση εύκολα εντόπισαν τους χαρακτηρισμούς στον γαμπρό ως στοιχείο γλωσσικού σεξισμού και αντίστοιχα το υποκοριστικό Αγγελικούλα. «Αναμενόμενα, παρατήρησε μαθητής, για μια πατριαρχική κοινωνία αφού ο άντρας παίρνει όλες τις αποφάσεις», είναι «ο αφέντης του σπιτιού», «το σύμβολο της δύναμης». Ακολούθησε συζήτηση για τα έμφυλα στερεότυπα, την πατριαρχική δομή της οικογένειας, τη λήψη αποφάσεων μόνο από τα αρσενικά μέλη. Οι μαθητές/τριες παρατήρησαν ότι τέτοια στερεότυπα επιβιώνουν και σήμερα, όχι βέβαια στην ίδια έκταση, «ίσως σε πιο μικρές και συντηρητικές κοινωνίες», «στα χωριά». Μετέφεραν, μάλιστα, απόψεις κάποιων ηλικιωμένων συγγενών και γνωστών που πιστεύουν, ακόμα και σήμερα, ότι τα κορίτσια δε θα έπρεπε να

σπουδάζουν και να ασχολούνται μόνο με το θέμα της οικογένειας. Η συζήτηση, σύμφωνα με την εκπαιδευτικό

είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον. Το θέμα των έμφυλων στερεοτύπων ενδιαφέρει τους μαθητές/τριες και οι τοποθετήσεις τους είναι τεκμηριωμένες και στηρίζονται σε ανθρωπιστικές αξίες, στον σεβασμό για τον/την Άλλο/η και στην αναγνώριση της ισότητας όλων των ανθρώπων.

Στο στάδιο της Μετασηματισμένης Πρακτικής, το θέμα της δραστηριότητας δεν ενθουσίασε τους/τις μαθήτριες/τες και θεώρησαν ότι δε θα τους έφτανε και ο χρόνος. Αποφασίστηκε από κοινού και με την εκπαιδευτικό να δημιουργήσουν ένα κείμενο με κανόνες για την αποφυγή γλωσσικού σεξισμού και γενικότερα σεξισμού στον χώρο του σχολείου που θα αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων. Οι μαθητές/τριες έγραψαν:

TIPS για αποφυγή γλωσσικού σεξισμού...και σεξισμού γενικότερα:

A. Απευθυνόμαστε με ευγένεια στους συμμαθητές/συμμαθήτριες μας

B. Αποφεύγουμε τα σεξιστικά «αστειάκια» σε βάρος συμμαθητών/συμμαθητριών

Γ. Προσφωνούμε τον συμμαθητή /τρια με το όνομά του/της και όχι όπως συνηθίζουμε κάποιου/ες....(ας μην τα αναφέρουμε)

Δ. Κοινή και ίση αντιμετώπιση μαθητών και μαθητριών από τη Διεύθυνση και το Συμβούλιο του σχολείου

Ε. Κατά τη διάρκεια των ανακοινώσεων, θα πρέπει να αναφέρονται τόσο τα αρσενικά όσο και τα θηλυκά πρόσωπα του σχολείου.

Στ . Ποσόστωση 40% για συμμετοχή των κοριτσιών στα ψηφοδέλτια πενταμελών και του δεκαπενταμελούς συμβουλίου.

Ζ. Πλήρης ενημέρωση των μαθητών από τους καθηγητές με πάνω στο θέμα του γλωσσικού σεξισμού.

Η. Διαμόρφωση ασφαλούς και φιλικού κλίματος από τους εκπαιδευτικούς για την ισότιμη και δίκαια αντιμετώπιση των δυο φύλων.

Τα κείμενα των μαθητών/τριων συζητήθηκαν στη συνέχεια από την ολομέλεια και έγιναν παρατηρήσεις. Διαπιστώθηκε από άλλους/ες μαθητές /τριες ότι σε κάποιους από τους κανόνες υπήρχαν στοιχεία γλωσσικού σεξισμού. Ανέφερε, χαρακτηριστικά, μαθήτρια «δεν μπορεί να μιλάμε για αποφυγή γλωσσικού σεξισμού και να χρησιμοποιούμε τη διατύπωση ενημέρωση των μαθητών από τους καθηγητές... πού είναι το γυναικείο φύλο;» και «όταν μιλάμε για ισότητα δεν πρέπει η συμμετοχή στα συμβούλια να είναι ίδια;» . Οι μαθητές/τριες που έγραψαν τους κανόνες δήλωσαν ότι δεν ήταν σκόπιμες οι διατυπώσεις «απλά από συνήθεια», στοιχείο στο οποίο συμφώνησαν αρκετοί/ες.

Μετά την ολοκλήρωση αυτής της παρέμβασης, κάποιες μαθήτριες θέλησαν να παρουσιάσουν και να συζητήσουν με τους/τις συμμαθητές/τριές τους κείμενα που εντόπισαν στην ιστοσελίδα του σχολείου αλλά και γενικότερα στο διαδίκτυο και που, κατά την άποψή τους εμφανίζουν γλωσσικό σεξισμό. Τα κείμενα που παρουσίασαν ήταν τα εξής:

Κείμενο Α

το ΓΕ.Λ. Ζωσιμαίας στηρίζει τους μαθητές του.

Υλικό για την Χημεία Προσανατολισμού Γ Λυκείου, στον σύνδεσμο:

<http://e-learning.sch.gr/enrol/index.php?id=1738>

που φιλοξενείται στην πλατφόρμα τηλεκπαίδευση που Π.Σ.Δ.

Πρόσβαση: ο κάθε μαθητής των ομάδων προσανατολισμού Θετικών σποδών και Υγείας, με τον προσωπικό τους κωδικό για το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο.

(Από την ιστοσελίδα του σχολείου: <https://blogs.sch.gr/lykzosim/2020/03/>)

Κείμενο Β

Άρθρο 18 Επιλογή μαθητών

1. Η εισαγωγή των μαθητών στην Α΄ τάξη του Πρότυπου Γυμνασίου και Πρότυπου Γενικού Λυκείου γίνεται έπειτα από εξετάσεις ή δοκιμασία (τεστ) δεξιοτήτων. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία εκδίδεται μετά από εισήγηση της Δ.Ε.Π.Π.Σ. και γνώμη του Ι.Ε.Π. καθορίζεται κάθε ειδικότερο ζήτημα σχετικά με τον τύπο των εξετάσεων ή της δοκιμασίας (τεστ) δεξιοτήτων, τη διαδικασία, τον χρόνο και τα αρμόδια όργανα για τη διενέργεια

των εξετάσεων και τη διασφάλιση του αδιάβλητου της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων. Η Δ.Ε.Π.Π.Σ. συντονίζει την εφαρμογή των σχετικών διαδικασιών και διασφαλίζει τον αδιάβλητο χαρακτήρα τους. Με όμοια διαδικασία καλύπτονται οι κενές θέσεις που προκύπτουν στις επόμενες τάξεις. Την ευθύνη για την ανωτέρω συμπληρωματική διαδικασία εξετάσεων έχουν τα όργανα διοίκησης του σχολείου. Οι διατάξεις της παρούσας εφαρμόζονται στα σχολεία που χαρακτηρίζονται ως Π.Σ., για την εισαγωγή στην Α΄ τάξη του Γυμνασίου ή του Λυκείου από τον χαρακτηρισμό του σχολείου ως Π.Σ. και εφεξής.

2. Κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να καταθέσει αίτηση και να συμμετάσχει στις εξετάσεις για εισαγωγή σε ένα Π.Σ.. Η συμμετοχή στις εισαγωγικές εξετάσεις επιτρέπεται ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής του μαθητή. Η ευθύνη και τα έξοδα μετακίνησης του μαθητή για την πλήρη φοίτησή του και για τη συμμετοχή του στους ομίλους βαρύνουν τους ασκούντες τη γονική του μέριμνα ή τον γονέα που έχει την επιμέλεια. Η κατάθεση της αίτησης της παρούσας δεν αποκλείει την συμμετοχή του αιτούντος στην κλήρωση για την εισαγωγή σε ένα Π.Ε.Ι.Σ., σύμφωνα με την παρ. 5.

<http://www.opengov.gr/yppepth/?p=5115&cpage=11>

Κείμενο Γ

Από τη διαφήμιση φροντιστηρίου Μέσης εκπαίδευσης: <https://www.youtube.com/watch?v=Jc-NqQVYKoE>

Είσαι έτοιμος...για κάτι άλλο; Για κάτι πολύ δυνατό; Φροντιστήρια ANEΛΙΞΗ

Οι μαθήτριες επέλεξαν τα συγκεκριμένα κείμενα και τη διαφήμιση στα οποία είπαν

δεν βρήκαμε πουθενά θηλυκές καταλήξεις... το σχολείο στηρίζει μόνο τους μαθητές του και όχι τις μαθήτριές του, στα πρότυπα αιτήσεις κάνουν μόνο ενδιαφερόμενοι και μόνο για μαθητές ενώ το φροντιστήριο απευθύνεται μόνο στα αγόρια με το ερώτημα είσαι έτοιμος.

Πρόσθεσαν ότι «αν δεν είχαμε μιλήσει για τον γλωσσικό σεξισμό δεν θα είχαμε παρατηρήσει αυτή τη διατύπωση» και «το να εντοπίζουμε σε τόσο κοντινά μας κείμενα τον γλωσσικό σεξισμό δεν είναι καθόλου ευχάριστο». Με τις διαπιστώσεις των μαθητριών συμφώνησαν και οι υπόλοιποι/ες μαθητές/τριες και δήλωσαν και εκείνοι/ες έκπληκτοι με το πόσο ευρύτατα διαδεδομένος είναι ο

γλωσσικός σεξισμός αλλά και βαθιά ριζωμένος. Εξέφρασαν, μάλιστα , την άποψη ότι «από εδώ και πέρα θα προσέχουμε περισσότερο τις διατυπώσεις τέτοιου τύπου».

Με το κλείσιμο της παρέμβασης η εκπαιδευτικός σημείωσε

οι μαθητές/τριες κατανόησαν ότι οι εποχές έχουν αλλάξει και δεν είναι δυνατόν να επιβιώνουν στερεότυπα για τους ρόλους και την κοινωνική θέση των φύλων. Ωστόσο, η προσπάθεια απαλλαγής από τον γλωσσικό σεξισμό δεν είναι εύκολη καθώς η δύναμη της συνήθειας είναι συχνά μεγάλη. Μπορεί να περιοριστεί ο σεξιστικός λόγος και τα σεξιστικά αστεία αλλά στο επίπεδο της γραμματικής και του συντακτικού δεν είμαι πολύ σίγουρη... Πάντως ενδιαφέρουσες οι τοποθετήσεις και ευχάριστη έκπληξη η παρέμβαση των μαθητριών.

5.3.4 Μετα-φάση: Ερωτηματολόγιο

Μετά την ολοκλήρωση της εφαρμογής, οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα σύντομο ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα 2^ο) για την αποτίμηση της παρέμβασης, την κατανόηση της θεματικής και την πιθανή αλλαγή στη συμπεριφορά των μαθητών/τριων. Το ερωτηματολόγιο συμπλήρωσαν συνολικά 12 μαθητές /τριες που συμμετείχαν και στην εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε μέσα στην τάξη και σε αυτό περιλαμβάνονται συνολικά 10 ερωτήσεις κλειστού τύπου (7) και σύντομης απάντησης (3).

Αποτελέσματα

Από τα 7 κορίτσια και 5 αγόρια που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο στο ερώτημα αν μέχρι εκείνη τη στιγμή είχαν ξανακούσει τον όρο γλωσσικός σεξισμός 4 δήλωσαν Ναι , 4 όχι και οι υπόλοιποι/ες δεν ήταν απόλυτα σίγουρα (ερώτηση 2). Οι 10 μαθητές/τριες δήλωσαν ότι μέσα από τις δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν κατάλαβαν την έννοια γλωσσικός σεξισμός (ερώτηση 3) και έδωσαν από έναν δικό τους ορισμό (ερώτηση 4):

1. Είναι μια μορφή διάκρισης των δυο φύλων που φαίνεται με τη χρήση αρσενικών άρθρων και ουσιαστικών για να αναφερθούμε στο γυναικείο φύλο. Δεν μπορούμε πάντοτε να το καταλάβουμε.2. Η χρήση αρσενικών τύπων, υποτιμητικό λεξιλόγιο όταν αναφερόμαστε στο γυναικείο φύλο.

3. Η χρήση ουσιαστικών αρσενικού γένους για γυναικείους ρόλους και επαγγέλματα, η χρήση υποτιμητικών χαρακτηριστικών για να περιγράψουμε γυναικείες δραστηριότητες με σκοπό τη διάκριση των δυο φύλων.
4. Είναι η προσφώνηση των γυναικών με υποκοριστικά και η χρήση υποτιμητικού λεξιλογίου.
5. Μια μορφή διάκρισης ανάμεσα στα δυο φύλα με τη χρήση της γλώσσας.
6. Είναι η διάκριση των δυο φύλων και η υποτίμηση του ρόλου των γυναικών με τη χρήση υποτιμητικού λεξιλογίου ή και αρσενικών άρθρων και ουσιαστικών ακόμα και αν αναφερόμαστε σε γυναίκες.
7. Η διάκριση των δύο φύλων στη γλώσσα. Αυτός γίνεται με γραμματικούς τύπους αλλά και μειωτικό λεξιλόγιο και αποτελεί απόδειξη ότι υπάρχουν ακόμα στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δυο φύλα
8. Η διάκριση των δυο φύλων και η υποτίμηση της γυναίκας στον λόγο. Δηλαδή με τη χρήση υποτιμητικού λεξιλογίου αλλά και αρσενικών προσφωνήσεων που δείχνουν ότι δεν λαμβάνεται υπόψη η γυναίκα
9. Η υποτίμηση και η αγνόηση των γυναικών μέσα από τη χρήση της γλώσσας.
10. Η χρήση αρσενικών άρθρων και υποτιμητικού λεξιλογίου για τις γυναίκες ως αποτέλεσμα στερεοτυπικών αντιλήψεων που αφορούν τη θέση των δυο φύλων.
11. Η χρήση της γλώσσας με τέτοιο τρόπο που να μειώνει ή να αγνοεί την γυναικεία παρουσία π.χ. χρήση αρσενικού άρθρου για όλους και όλες.
12. Η χρήση καταλήξεων, άρθρων και λέξεων στη γλώσσα που υποτιμούν τη γυναίκα.

Πίνακας 1: Μπορείς να δώσεις έναν ορισμό για τον γλωσσικό σεξισμό; (Ερώτηση 4)

Ανέφεραν επίσης και κάποια ενδεικτικά παραδείγματα γλωσσικού σεξισμού (ερώτηση 5):

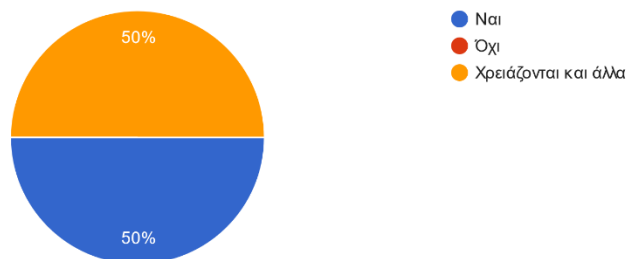
1. Τι μας λές τώρα κοριτσάκι
2. Η πρόεδρος της τάξης
3. η πρόεδρος της Δημοκρατίας
4. γυναικείοι καβγάδες
5. η αρχηγός της ομάδας
6. τι ξέρουν τα κορίτσια από ποδόσφαιρο
7. Ας περάσουμε όλοι για μάθημα,
8. όλοι αύριο στις 9
9. τα κοριτσάκια
10. όταν τα αγόρια βλέπουν μια παρέα κοριτσιών να συζητάνε λένε: ποιον κουτσομπολεύετε πάλι;
11. συχνά τα αγόρια μας λένε 'πήγαινε στην κουζίνα σου...', όταν εκφράζουμε άποψη για θέματα όπως το ποδόσφαιρο
12. η υπουργός, η βουλευτής

Πίνακας 2: Παραδείγματα γλωσσικού σεξισμού. (Ερώτηση 5)

Στο ερώτημα αν ήταν κατάλληλα και επαρκή τα κείμενα μαζικής κουλτούρας (ερώτηση 6) που προσεγγίσαμε για να εντοπίσουν τις διάφορες εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού οι μισοί/ες μαθητές/τριες δήλωσαν ότι χρειάζονταν και άλλα (Γράφημα 1). Αλλά και στο ερώτημα για το αν μπορούν να αναγνωρίσουν εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού σε κείμενα μαζικής κουλτούρας (ερώτηση 7) πάλι οι μισοί/ες μαθήτριες/τές δήλωσαν ότι είτε δεν μπορούν είτε δεν είναι σίγουροι (Γράφημα 2).

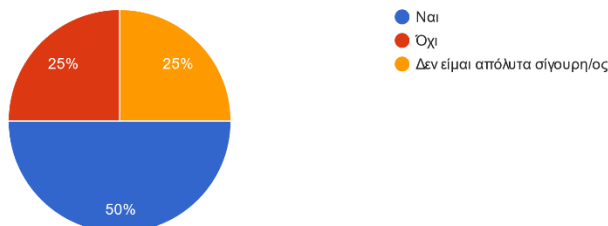
Γράφημα 1

Ήταν κατάλληλα και επαρκή τα κείμενα μαζικής κουλτούρας που προσεγγίσαμε για να γνωρίσεις διάφορες εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού;
12 απαντήσεις

Γράφημα 2

Θεωρείς πλέον ότι μπορείς να αναγνωρίσεις εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού σε κείμενα μαζικής κουλτούρας;
12 απαντήσεις

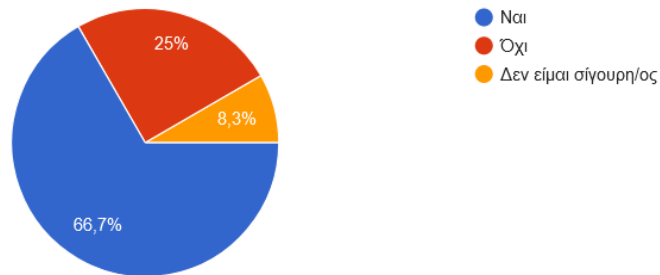
Όσο για το αν στο σχολείο έχουν εντοπίσει μορφές γλωσσικού σεξισμού (ερώτηση 8) η πλειοψηφία (8) τους έδωσε θετική απάντηση και δήλωσε ότι, ίσως, και να επηρεάσει η συζήτηση για τον γλωσσικό σεξισμό τον τρόπο με τον οποίο απευθύνονται στο άλλο φύλο (ερώτηση 9). Μάλιστα στην ερώτηση 8, και τα 7 κορίτσια που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο δήλωσαν ότι

εντοπίζουν μορφές γλωσσικού σεξισμού στο σχολείο σε αντίθεση με τα αγόρια που ένας μόνο δηλώνει ότι εντοπίζει μορφές γλωσσικού σεξισμού, 3 απάντησαν ότι δεν εντοπίζουν και ένας δήλωσε ότι δεν είναι σίγουρος.

Γράφημα 3

Στο σχολείο έχεις εντοπίσει μορφές γλωσσικού σεξισμού;

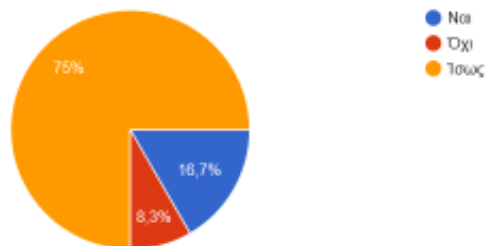
12 απαντήσεις

Γράφημα 4

Η συζήτηση για τον γλωσσικό σεξισμό θεωρείς ότι θα επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο απευθύνεσαι στο άλλο φύλο;

12 απαντήσεις

Η επιλογή του «ίσως» στην ερώτηση 9 εντοπίζεται ως απάντηση σε όλα τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν τα κορίτσια και σε 2 από αυτά που συμπλήρωσαν τα αγόρια. Άλλα 2 αγόρια επέλεξαν το «ναι» και ένα το «όχι».

Όσο για το πώς πιστεύουν ότι μπορεί να εκλείψει ο γλωσσικός σεξισμός (ερώτηση 10), οι απαντήσεις ποικίλλουν. Άλλοι/ες θεωρούν ότι είναι δύσκολο, άλλοι/ες εντοπίζουν τη σημασία της σωστής ενημέρωσης, την καλλιέργεια του σεβασμού και της ισότιμης στάσης απέναντι στα φύλα, την αποφυγή στερεοτυπικών αντιλήψεων:

1. Ενημέρωση των συμμαθητών μου μέσα από δραστηριότητες
2. Είναι δύσκολο να εκλείψει
3. με ενημέρωση για το θέμα, την υλοποίηση δραστηριοτήτων και μια προσπάθεια αποφυγής του στην καθημερινότητα μας
4. εξαιρετικά δύσκολη η εξάλειψη του φαινομένου λόγω της ιστορίας και της καταρχήν ανδροκρατούμενης ελληνικής γλώσσας
5. ενημέρωση
6. με πολύ κόπο
7. Δημιουργώντας νέες λέξεις που να αναφέρονται σε γυναικείους ρόλους και με την καλλιέργεια του σεβασμού
8. με την κατάργηση των πατριαρχικών αντιλήψεων που διακατέχουν αρκετούς εκπροσώπους του ανδρικού φύλου
9. ενημέρωση και ευαισθητοποίηση
10. Με το να μάθουν όλοι και όλες πόσο ενοχλητικό είναι για τα κορίτσια
11. με το να δεχτούμε το άλλο φύλο ως ισότιμο και όχι αντίπαλο και ανταγωνιστικό
12. Θεωρώ ότι όλα τα νέα παιδιά (τα οποία θα είναι η κοινωνία του μέλλοντος) πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και να μεγαλώσουν αναγνωρίζοντας την ισότητα των δυο φύλων. Αν αυτή η αντίληψη ριζώσει μέσα μας τότε θα αντικατοπτρίζεται και στον τρόπο που μιλάμε και που γράφουμε. Έτσι θα εκλείψει ο γλωσσικός σεξισμός αφού θα έχουν καταρριφθεί τα αντίστοιχα στερεότυπα σχετικά με τα δυο φύλα, γεγονός που δεν είναι εύκολο όχι όμως και ακατόρθωτο

Πίνακας 3: Πώς μπορεί, πιστεύεις, να περιοριστεί και να εκλείψει ο γλωσσικός σεξισμός; (Ερώτηση 10)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1. Συμπεράσματα – Συζήτηση

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκε η παρουσία του γλωσσικού σεξισμού σε κείμενα μαζικής κουλτούρας, σχεδιάστηκε μια διδακτική πρόταση με άξονα τον γλωσσικό σεξισμό και εφαρμόστηκε στην τάξη. Ο γλωσσικός σεξισμός είναι υπαρκτός σε μια μορφή που δεν είναι πάντα παρατηρήσιμη με την πρώτη ματιά. Πρόκειται για έναν συγκεκαλυμμένο και διακριτικό, όπως αναφέρει ο Λιότζης (2021), σεξισμό που αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα. Δεν σημαίνει, βέβαια, ότι δεν υπάρχει και ο εμφανής σεξισμός. Μάλιστα, η παρουσία σεξιστικών δηλώσεων με τη μορφή αστεϊσμών, όπως εμφανίζονται συχνά στα meme δικαιολογούνται και είναι περισσότερο αποδεκτά, όπως αναφέρει και η Γαλανού (2014).

Έτσι, στα κείμενα που μελετήθηκαν εντοπίστηκαν εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού που αφορούν όλα τα επίπεδα του γλωσσικού συστήματος, δηλαδή τη γραμματική, τη σύνταξη και τη σημασιολογία και που αναφέρονται στο θεωρητικό πλαίσιο (Τσοκαλίδου, 1996· Μαραγκουδάκη, 2007). Συγκεκριμένα, επισημάνθηκε η γενικευμένη χρήση του αρσενικού γένους για να δηλώσει και τα δυο γένη, η χρήση των υποκοριστικών ως συνηθισμένες προσφωνήσεις του θηλυκού γένους (*Μαρινάκι, Αγγελικούλα*) και αντίστοιχα η χρήση επιθέτων που αναδεικνύουν τη δύναμη, το θάρρος και την υπεροχή του αρσενικού γένους (*λεβέντης, παλλήκαρος*). Επιπλέον, εντοπίστηκαν μειωτικές εκφράσεις, σημασιολογικά στερεότυπα που αναφέρονται σε χαρακτηριστικά και ρόλους που αποδίδονται στα φύλα, όπως το μειονέκτημα των γυναικών στην οδήγηση, η τάση τους να ασχολούνται με την εξωτερική τους εμφάνιση («*δυο πράγματα θέλουν οι γυναίκες: 1. να χάσουν κιλά, 2. να φάνε*»), το πλεονέκτημα του φύλου τους στο να επιτυγχάνουν τους στόχους τους («*είμαι γυμνή και μπορώ να πουλήσω τα πάντα. Χαρακτηριστική σε αυτή την περίπτωση είναι η χρήση ειρωνικού και χιουμοριστικού ύφους (κυρίως στα meme) που επιτρέπει σε τέτοιου είδους δηλώσεις να γίνονται ευκολότερα αποδεκτές.*

Μέσα, όμως, από αυτές τις εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού γίνεται φανερή η παρουσία έμφυλων στερεοτύπων στον χώρο εργασίας, στο σπίτι και γενικότερα σε κάθε πτυχή της κοινωνικής καθημερινότητας, παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες τα τελευταία χρόνια δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής ζωής. Τα στερεότυπα αυτά αποδεικνύονται ιδιαίτερα ισχυρά και βαθιά ριζωμένα (Haines et al, 2016).

Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκαν τόσο ο διαχωρισμός των έμφυλων ρόλων όσο και σεξιστικές συμπεριφορές που αναφέρθηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο, όπως η γυναίκα να αναλαμβάνει κυρίως τη φροντίδα των τέκνων στο σπίτι (Μαρμάνη, 2022), να μη χαίρει ιδιαίτερης αποδοχής και αναγνώρισης στο χώρο εργασίας, ακόμη και αν κατέχει υψηλόβαθμες θέσεις (Λιόντζης, 2021) και να θεωρείται αδύναμη λόγω φύλου ώστε να χρειάζεται την προστασία του αρσενικού φύλου. Αυτή η περίπτωση αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως καλοπροαίρετος σεξισμός (Glick & Fiske, 1996, 2001). Οι γυναίκες εμφανίζονται και στα κείμενα που μελετήθηκαν, ως τα αδύναμα, αγνά πλάσματα που χρήζουν προστασίας, υποστήριξης από έναν ισχυρό άντρα που θα σταθεί «βράχος δίπλα τους», θα αναλάβει να ολοκληρώσει τα πρότζεκτ που δεν μπορεί να ολοκληρώσει η γυναίκα συνεργάτιδα λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων, θα αποκαταστήσει την «Αγγελικούλα», θα τρέξει κοντά στην κοπέλα του όπου και αν βρίσκεται. Αυτό το ενδιαφέρον (με χρήση αντίστοιχων γλωσσικών επιλογών, μεταξύ αυτών και τα υποκοριστικά) μεταφράστηκε από τους μαθητές/τριες, κατά την εφαρμογή της διδακτικής πρότασης, ως ενδιαφέρον που δείχνουν οι άντρες στη σύντροφό τους και βαριά ευθύνη που φέρουν, υιοθετώντας για τους ίδιους τον ρόλο του προστάτη και κουβαλητή για το σπίτι, ρόλος που, όμως, πηγάζει από έμφυλα στερεότυπα για την κοινωνική θέση των φύλων (Μαρμάνη, 2022). Έτσι, ο σεξισμός και τα έμφυλα στερεότυπα, που υποκρύπτονται, δε γίνονται αντιληπτά, δικαιολογούνται, αποσιωπούνται, γίνονται αποδεκτά και από τα θύματά τους (Γαλανού, 2014) και εξακολουθούν να αναπαράγονται.

Στο νέο δυναμικό, συνεχώς μεταβαλλόμενο και πολυσημειωτικό κοινωνικό πλαίσιο, το σχολείο καλείται να διαμορφώσει ενεργούς πολίτες, που να λειτουργούν με αίσθημα ισονομίας, να διεκδικούν δυναμικά τα δικαιώματά τους και να αντιτάσσονται σε οποιαδήποτε μορφή διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό θα γίνει εφικτό με την καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας των μαθητών/τριών απέναντι στην πληθώρα πληροφοριών και κειμενικών ειδών που διακινούνται μέσω του διαδικτύου και την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας μέσω της συσχέτισης και κριτικής ανάλυσης υβριδικών, πολυμεσικών, ετερογλωσσικών κειμένων και ποικίλων επικοινωνιακών περιστάσεων (Τσάμη, Φτερνιάτη & Αρχάκης, 2016). Γι' αυτό στη διδακτική πρόταση που σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε επιλέχθηκαν κείμενα μαζικής κουλτούρας που εντοπίζονται και διακινούνται ευρύτατα στο διαδίκτυο, όπως τα νέα meme και οι διαφημίσεις, στα οποία οι μαθητές/τριες επιχείρησαν να συσχετίσουν τις γλωσσικές επιλογές με τους στόχους του κάθε κειμένου, τα νοήματα αλλά και τα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγουν.

Στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού η μελέτη κειμένων μαζικής κουλτούρας ενδείκνυται για τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος (και καλό θα ήταν να αξιοποιούνται περισσότερο) και την ανάδειξη της θεματικής που θέλαμε να προσεγγίσουμε, καθώς είναι κείμενα που προέρχονται από την εμπειρία της καθημερινότητας των μαθητών/τριών λόγω και της στενής σχέσης τους με το διαδίκτυο. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται, όπως διαπιστώθηκε, κιόλας, η μεγαλύτερη συμμετοχή τους στη εκπαιδευτική διαδικασία. Τα συγκεκριμένα κείμενα, συχνά, ανακατασκευάζουν και αναπλαισιώνουν την κοινωνιογλωσσική πραγματικότητα από μια ορισμένη οπτική (Τσάμη, Φτερνιάτη και Αρχάκης, 2016, σ. 99), την οποία καλούνται οι μαθητές/τριες να εντοπίσουν, να κρίνουν και να καταγγείλουν εφόσον αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα και κοινωνικές ανισότητες.

Έπειτα, η εφαρμογή του μοντέλου των Πολυγραμματισμών στον σχεδιασμό και υλοποίηση της διδακτικής πρότασης κινητοποίησε τους μαθητές/τριες και εξασφάλισε την ενεργό συμμετοχή τους. Άλλωστε, η παιδαγωγική των πολυγραμματισμών αποτελεί το κατάλληλο θεωρητικό πλαίσιο για την νοητική, τη γλωσσική επεξεργασία και την κριτική πλαισίωση των πολυτροπικών και υβριδικών κειμένων (Ντίνας, Μούσιου-Μυλωνά & Αντωνογιάννη, 2015, σ. 5), που αποτέλεσαν το υλικό της διδακτικής πρότασης. Μέσα από τα διάφορα στάδια/ φάσεις των πολυγραμματισμών που ακολουθήθηκαν οι μαθητές/τριες εντόπισαν, κατανόησαν και ερμήνευσαν την ποικιλία γλωσσικών μορφών-επομένως και νοημάτων. Μέσα από αυτή την πρακτική, η διδασκαλία της γλώσσας ξεφεύγει από τη μονόδρομη διδασκαλία πρότυπων γλωσσικών μορφών και τυποποιημένων νοημάτων (Χατζησαββίδης, 2003, σ. 409) μετατρέπεται σε μια δυναμική διαδικασία, πιο ευχάριστη και οικεία για τους μαθητές/τριες που αξιοποιεί πρώτιστα την εμπειρία τους από κείμενα της καθημερινής τους ζωής και μέσα από τις διαφορετικές δραστηριότητες επιτυγχάνεται η κριτική γλωσσική επίγνωσή τους που αποτελεί κεντρική επιδίωξη της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού (Τσάμη, Φτερνιάτη και Αρχάκης, 2016, σ. 97).

Όσον αφορά τους στόχους που είχαν τεθεί κατά το σχεδιασμό της διδακτικής πρότασης, αυτοί φάνηκε να υλοποιούνται σχεδόν στο σύνολό τους κατά την εφαρμογή. Συγκεκριμένα, από την πορεία της παρέμβασης, τη συμμετοχή των μαθητών/τριών, τις εργασίες τους και τις απαντήσεις τους καθώς και από τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου φαίνεται ότι οι μαθητές/τριες ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την καλλιέργεια του σεβασμού και την ισότιμη αντιμετώπιση του άλλου φύλου, την οποία στηρίζουν με επιχειρήματα αναδεικνύοντας την

αναγκαιότητά της για μια κοινωνία ίσων ευκαιριών για όλους. Οι μαθητές/τριες κατανόησαν την έννοια του γλωσσικού σεξισμού και είναι, πλέον, σε θέση να εντοπίζουν εκφάνσεις του σε κείμενα μαζικής κουλτούρας. Συνειδητοποίησαν μέσα από τα κείμενα που μελέτησαν και τη συζήτηση που ακολούθησε, την ευρύτητα διαδεδομένη στην καθημερινότητά τους παρουσία των έμφυλων στερεοτύπων και τον τρόπο που αυτά συνεχίζουν να αναπαράγονται μέσα από τον λόγο, το αστείο, τη διαφήμιση. Διαφωνούν, ωστόσο, απορρίπτουν με επιχειρήματα και καταδικάζουν την παρουσία και διατήρηση στη σύγχρονη κοινωνία των αναχρονιστικών έμφυλων στερεοτύπων, αλλά αντιλαμβάνονται και τη δυσκολία της άμεσης αλλαγής. Αναγνωρίζουν στη πλειοψηφία τους τον σεξιστικό λόγο αλλά δεν παρατηρούν πάντα τον γλωσσικό σεξισμό σε γραμματικό και συντακτικό επίπεδο, που είναι λιγότερο ή και καθόλου φανερός και αδυνατούν να τον αποβάλλουν και από τον λόγο τους γιατί «έτσι έχουν συνηθίσει». Κάποιες φορές, μάλιστα, η συνήθεια είναι τόσο δυνατή που δεν βλέπουν ως γλωσσικό σεξισμό π.χ τα υποκοριστικά στο γυναικείο φύλο τα οποία θεωρούν ένδειξη ενδιαφέροντος και αγάπης. Η χρήση των αρσενικών άρθρων και καταλήξεων, ως γενίκευση, είναι η επικρατέστερη έκφανση γλωσσικού σεξισμού που συνεχίζει να εντοπίζεται στον αυθόρμητο προφορικό λόγο τους και συχνά και στον γραπτό. Η αναφορά «στους συμμαθητές» τους και όχι «στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριες» τους είναι η πλέον συνηθισμένη διατύπωση. Συνεπώς, ο αρχικός στόχος για διαμόρφωση λόγου απαλλαγμένου από στοιχεία γλωσσικού σεξισμού δεν επιτυγχάνεται πλήρως, τουλάχιστον μετά από αυτή τη σύντομη εφαρμογή στην τάξη.

Από τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο φάνηκε ότι τα κορίτσια στο σύνολό τους εντοπίζουν μορφές γλωσσικού σεξισμού στο σχολείο σε βάρος τους και αναφέρουν σχετικά παραδείγματα ενώ εμφανίζονται και προβληματισμένες για το αν η συζήτηση για το θέμα θα επηρεάσει τον τρόπο που απευθύνονται στο άλλο φύλο. Αντίθετα τα αγόρια δε βλέπουν γλωσσικό σεξισμό στο σχολείο ίσως και επειδή δεν δέχονται. Ίσως και γιατί, γενικότερα, όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο, η σεξιστική είναι μια γλώσσα που δίνει προβάδισμα στο αρσενικό έναντι του θηλυκού, που εμπεριέχει λέξεις και εκφράσεις που προσβάλλουν, υποβαθμίζουν και απαξιώνουν τις γυναίκες εντάσσοντάς τες σε μια ανδροκεντρική οπτική γωνία που αναπαράγει, την ανισότητα των φύλων (Κογκίδου, 2014).

Η συστηματική, όμως, ανάδειξη και ο σχολιασμός περιπτώσεων γλωσσικού σεξισμού σε κείμενα μαζικής κουλτούρας αλλά και στον λόγο που εκφέρεται καθημερινά στον χώρο του σχολείου, στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές και τις

μαθήτριες να ευαισθητοποιηθούν και να αναπτύξουν λόγο απαλλαγμένο από στοιχεία γλωσσικού σεξισμού. Συνεπώς, δεν αρκεί μια σύντομη παρέμβαση, όπως η συγκεκριμένη, για να επιτευχθεί η αλλαγή στη συμπεριφορά και στη διαφοροποίηση του λόγου αλλά απαιτείται μια πιο διαρκής και συστηματική παρέμβαση από την αρχή της σχολικής χρονιάς ώστε να φανεί η αποτελεσματικότητα στον λόγο και στα κείμενα των μαθητών/τριών. Η συγκεκριμένη παρέμβαση λειτούργησε περισσότερο ως ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών στο θέμα του γλωσσικού σεξισμού, ωστόσο χρειάζεται περισσότερη εξοικείωση και εμπέδωση ώστε να είναι σε θέση οι μαθητές /τριες να εντοπίσουν εκφάνσεις του γλωσσικού σεξισμού και στο εξής να τις αποφεύγουν.

6.2. Δυσκολίες και περιορισμοί της έρευνας

Ο αρχικός σχεδιασμός της διδακτικής πρότασης αφορούσε σε εφαρμογή της σε ένα τμήμα της Α λυκείου αποτελούμενο από 21 μαθητές/τριες. Είχαν, μάλιστα, σχεδιαστεί πέντε διαφορετικά φύλλα εργασίας για ισάριθμες ομάδες μαθητών με διαφορετικό υλικό ώστε να υπάρξει πλουραλισμός ιδεών και τοποθετήσεων και μεγαλύτερη ποικιλία περιπτώσεων προς συζήτηση. Με αυτόν τον τρόπο θα είχαμε μια καλύτερη εικόνα της αποτελεσματικότητας αυτών των προτάσεων, περισσότερα δεδομένα, ποιοτικά και ποσοτικά και καλύτερη εικόνα για τον τρόπο λειτουργίας του μοντέλου των πολυγραμματισμών.

Ωστόσο, το διάστημα που εφαρμόστηκε η διδακτική πρόταση, στο τέλος της σχολικής χρονιάς (10-17 Μαΐου) παρόντες και παρούσες στο τμήμα ήταν μόνο 12 μαθητές/τριες. Έτσι, εφαρμόστηκαν οι τρεις από τις πέντε προτάσεις σε ένα μικρό δείγμα μαθητών. Επιπλέον, ενώ ζητούμενο στην εφαρμογή του μοντέλου των πολυγραμματισμών είναι οι μαθητές/τριες, κατά το στάδιο της τοποθετημένης πρακτικής να εντοπίσουν και να προτείνουν κείμενα από τη δική τους καθημερινή κοινωνική εμπειρία, αυτό δεν κατέστη δυνατό λόγω αδυναμίας των μαθητών/τριών να κατανοήσουν τι είδους κείμενα έπρεπε να αναζητήσουν. Έτσι η οργάνωση της διδασκαλίας έγινε με βάση τα κείμενα που εντόπισε η εκπαιδευτικός.

Η εφαρμογή της διδακτικής πρότασης έγινε στο συγκεκριμένο διάστημα καθώς υπήρχε, το προηγούμενο διάστημα, η πίεση για ολοκλήρωση της διδακτέας ύλης που είναι απαραίτητη για τις ενδοσχολικές εξετάσεις των μαθητών/τριών με την εφαρμογή της Τράπεζας Θεμάτων.

6.3. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Με τη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση που σχεδιάσαμε και εφαρμόσαμε επιχειρήσαμε να ευαισθητοποιήσουμε τους μαθητές/τριες σε θέματα γλωσσικού σεξισμού και έμφυλων διακρίσεων και να τους βοηθήσουμε να διαμορφώσουν σταδιακά λόγο απαλλαγμένο από σεξιστικές διατυπώσεις και γλωσσικό σεξισμό αλλά και να υιοθετήσουν συμπεριφορά απαλλαγμένη από προκαταλήψεις για τους ρόλους των φύλων. Ωστόσο, δεν αρκεί μια σύντομη παρέμβαση για να οδηγήσει στην αλλαγή συμπεριφοράς. Θα είχε ενδιαφέρον η παρέμβαση αυτή να γίνει σε ένα μεγαλύτερο δείγμα μαθητών/τριών και για μεγαλύτερο διάστημα εξετάζοντας κείμενα επιλεγμένα από τους ίδιους τους μαθητές/τριες για να είναι πιο ασφαλή τα συμπεράσματα και πιο εύστοχες οι παρεμβάσεις.

Έπειτα, στην πρόταση που αναπτύξαμε, εστίασαμε, κυρίως, με βάση το υλικό που χρησιμοποιήθηκε, σε γλωσσικό σεξισμό και σεξιστικό λόγο που αφορά τους κοινωνικούς ρόλους και τη θέση του άνδρα και της γυναίκας στο σπίτι και την εργασία (σύμφωνα με το βιολογικό φύλο). Ίσως, θα μπορούσε να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί μια διδακτική πρόταση που να εντοπίζει τον γλωσσικό σεξισμό και σεξιστικό λόγο σε βάρος άφυλων η διεμφυλικών ατόμων επιχειρώντας έτσι να ευαισθητοποιήσει περισσότερο τους μαθητές/τριες σε θέματα φύλου και ισότητας όλων στην κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2004). *Εισαγωγή σε ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Νήσος.

Baynam, M. (2002). *Πρακτικές Γραμματισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Bergmann, M. (1986). How Many Feminists Does It Take to Make A Joke? Sexist Humor and What's Wrong with It. *Hypatia* 1 (1), 63-82.

Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Αθήνα: Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών. Ανακτήθηκε από: <https://transgendersupportassociation.files.wordpress.com/2014/11/001-106-tautotita-kai-ekfrasi-filou.pdf> (19/6/2023)

Γκασούκα, Μ. & Γεωργαλλίδου, Μ. (2018). *Οδηγός Χρήσης μη Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά έγγραφα*. (Επιμ. Δώρα Τσιλιπάνου). Αθήνα: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. Ανακτήθηκε από: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2018/01/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82-%CE%BC%CE%B7-%CF%83%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B3%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%CF%82.pdf> (30/5/2023)

Council of Europe, (2019). CM/Rec(2019)1, Recommandation du Comité des Ministres aux États membres sur la prévention et la lutte contre le sexism Traduction non-officielle en grec.

ΠΡΟΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΤΟ ΣΕΞΙΣΜΟ. 27/3/2019. Ανακτήθηκε από: <https://rm.coe.int/16809e17ab> (19/6/2023)

Connell, W. R. (2006). *Το κοινωνικό φύλο*. Επίκεντρο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 10ης Μαρτίου 2010 για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών

και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (Οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων)/Audiovisual Media Services Directive (2010/13/EU), *Επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (L 95/1), 15/4/2010). Ανακτήθηκε από:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:EL:PDF>

Evans, L., & Davies, K. (2000). No sissy boys here: A content analysis of the representation of masculinity in elementary school reading textbooks. *Sex roles*, 42(3), 255-270. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/226481990_No_Sissy_Boys_Here_A_Content_Analysis_of_the_Representation_of_Masculinity_in_Elementary_School_Reading_Textbooks

(30/5/2023)

Fairclough, N. (2012). *Critical Discourse Analysis*. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/3791325/Critical_discourse_analysis_2012

Gee, J. P. (1990). *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses, Critical Perspectives on Literacy and Education*. London [England]: Falmer Press.

Glick, P. & Fiske, T. S. (2001). An Ambivalent Alliance: Hostile and Benevolent Sexism as Complementary Justifications for Gender Inequality. *American Psychologist* 56(2), 109-118. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/12053318_An_Ambivalent_Alliance_Hostile_and_Benevolent_Sexism_as_Complementary_Justifications_for_Gender_Inequality (15/6/2023)

Glick, P. & Fiske, T. S. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*. American Psychological Association, Inc. 1996, Vol.70, No. 3, 491-512. Ανακτήθηκε από: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.70.3.491> (15/6/2023)

Haines, L. E., Deaux, K. & Lofaro, N. (2016). The Times They Are a-Changing . . .or Are They Not? A Comparison of Gender Stereotypes, 1983–2014. *Psychology of Women Quarterly*. doi.: 10.1177/0361684316634081

Halliday, M.A.K. (1994). *An Introduction to functional grammar*. 3rd edition. Oxford University Press. [Ηλεκτρονικό βιβλίο] Ανακτήθηκε από:
http://www.uel.br/projetos/ppcat/pages/arquivos/REOURCES/2004_HALLIDAY_MATTHIESSEN_An_Introduction_to_Functional_Grammar.pdf (2/5/2023)

Kalantzis, M. & Cope, B. (2001). Πολυγραμματισμοί. *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός*. Διαθέσιμο στο:
https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e2/index.html (30/5/2023)

Κογκίδου, Δ. (2014). Εκπαιδευτικό σύστημα και αναγκαιότητα της μη σεξιστικής γλώσσας. *TVXS.gr*. 5/6/2014. Ανακτήθηκε από:
<https://socialpolicy.gr/2014/06/%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%B7%CF%84%CF%81%CE%B1-%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%BA%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%8D%CF%83%CF%84%CE%B7.html>

Κογκίδου, Δ., Πολίτης, Φ., (2006). Η εννοιολόγηση του φύλου στη φεμινιστική σκέψη: Από το δίπολο βιολογικό – κοινωνικό φύλο στην απαρχή του τρίτου φεμινιστικού κύματος. Προλογικό σημείωμα. Στο Connell, R., G., (2006). *Το κοινωνικό φύλο*. Επίκεντρο. σελ. 1-24.

Kontonourki, S., & Ioannidou, E. (2013). Κριτικός γραμματισμός στο κυπριακό σχολείο: Απόψεις, πρακτικές και στάσεις εκπαιδευτικών. *Preschool and Primary Education*, 1, 82–107. Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/erasmia/Downloads/1822-169-2680-4-10-20131209-2.pdf>

Κουρουτσίδου, Μ., & Γκασούκα, Μ. (2021). *Όψεις φύλου και διακρίσεων*. Αθήνα: Γκόνη.

Κουτσογιάννης, Δ. (2014). Κριτικοί γραμματισμοί: διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα. Στο: Γρίβα, Ε., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α., Χατζηπαναγιωτίδη, Α. & Χατζησαββίδης, Σ. (επιμ.). (2014). *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη»*

Διαθέσιμο στο: <http://www.nured.uowm.gr/drama/PRAKTIKA.html>.

Κωνσταντινίδου, Χ. (2007). Το κοινωνικό φύλο στο Περιοδικό «Εψιλον» Της Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας. Στο Γ. Παπαγεωργίου (επιμ.) *Έμφυλοι μετασχηματισμοί*. Ρέθυμνο: Ψηφιακό Κέντρο Εκπαιδευτικών Μέσων Πανεπιστημίου Κρήτης, σσ. 135-151. Ανακτήθηκε από: <https://docplayer.gr/6257616-Emfyloi-metashimatismoι-gendering-transformations-epimeleia-giota-papageorgioy-panepistimio-kritis.html> (20/5/2023)

Λιότζης, Β. (2021). *Σεξισμός. Προσεγγίζοντας την επίμαχη αμφιθυμία*. Αθήνα: Futura.

Μαραγκουδάκη, Ε. (2007). *Βοηθητικό εκπαιδευτικό υλικό για τα σχολικά εγχειρίδια μαθημάτων θεωρητικής κατεύθυνσης. Δημοτικό: Συμπληρωματικά φυλλάδια των σχολικών εγχειριδίων*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ανακτήθηκε από:

http://isotita-ereaeek.gr/ipostirktiko_iliko/Dhmot_Theoritikis_7.pdf (15/6/2023)

Μαρμάνη, Φ. (2020). Το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Στο: Γεωργογιάννης, Π. (2020), *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και τα ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα – Αξιολόγηση, Διοίκηση, Αναλυτικά Προγράμματα, Διδακτικό Υλικό, Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου*, Πάτρα 3-5 Ιουλίου 2020, σ.σ. 187-202. Ανακτήθηκε από : https://www.researchgate.net/publication/359261261_To_phainomeno_tou_glossikou_sexismou_sten_ellenike_demosia_dioikese/link/6231dc2e069a350c8b91cd94/download (19/6/2023)

Μητσικοπούλου, Β. (2001). Γραμματισμός. *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός*. Διαθέσιμο στο: https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e1/

[E% A3% CE% 97_ %CE% A4% CE% A9% CE% 9D_ %CE% 95% CE% 9C% CE% A6% CE% A5% CE% 9B% CE% A9% CE% 9D_ %CE% 99% CE% 91% CE% 9A% CE% A1% CE% 99% CE% A3% CE% 95% CE% A9% CE% 9D_ %CE% A3% CE% A4% CE% 97% CE% 9D_ %CE% 95% CE% 9B% CE% 9B% CE% 91_ %CE% 91](#)

Παγκουρέλια, Ε., & Παπαδοπούλου, Μ. (2009). Κριτική ανάλυση λόγου – ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. μια πρόταση συνδυαστικής αξιοποίησης για την ανίχνευση της ιδεολογίας των σχολικών εγχειριδίων. *Επιστήμες Αγωγής*, τομ. 4, σσ. 75-87. Ανακτήθηκε από:

https://www.academia.edu/5159353/%CE%9A%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%9B%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85_%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CF%87%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85 (10/6/2023)

Παντελίδου – Μαλούτα, Μ. (2014). *Φύλο – Κοινωνία- Πολιτική*. [Ηλεκτρονικό Βιβλίο]Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Ανακτήθηκε από:

<https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2016/02/1.fylo-koinonia-politiki.pdf> (30/5/2023)

Στάμου, Α., (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο: Γεωργαλίδου, Μ., Σηφιανού, Μ., Τσάκωνα, Β., *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*. σσ. 149-187. Νήσος. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/319876857_E_kritike_analyse_logou_Meletontas_ton_ideologiko_rolu_tes_glossas/link/59bf86c0aca272aff2e1bfd7/download (20/5/2023)

Swim, K. J., Aikin, J. K., Hall, S. W., & Hunter, A. B. (1995). Sexism and Racism: Old-Fashioned and Modern Prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, Vol. 68, No. 2, 199-214. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/232565562_Sexism_and_Racism_Old-Fashioned_and_Modern_Prejudices/link/0a85e53638cae9d8d8000000/download (15/6/2023)

Τζακώστα, Μ. (2021). Η πρόεδρος που δεν την αφήνουν να γίνει προεδρίνα: Η τύχη των διγενών και μονοκατάληκτων επαγγελματικών ονομάτων στα ΜΜΕ και την εκπαίδευση. Στο Τσιτσανούδη – Μαλλίδη, Ν. & Βαρδαβάς, Δ. (επιμ.). *Γλώσσα, ηθική & ιδεολογία στα ΜΜΕ*. Αθήνα: Πεδίο. σελ. 19-42.

Τσάμη, Β., Φτερνιάτη, Α. & Αρχάκης, Α. (2016). Μαζική κουλτούρα, γλωσσική ποικιλότητα και χιούμορ: Διδακτικές προτάσεις για την ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού μαθητών/τριών Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού. Στο: Στάμου, Γ. Α., Πολίτης, Π. και Αρχάκης, Α. (επιμ.). *Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα*. [e-book] Σαΐτα. Διαθέσιμο στο: <https://www.openbook.gr/glossiki-poikilotita-kai-kritikoi-grammatismoι/> (20/4/2023)

Τσαμπούκας, Α. (2017). Η «παρών» βουλευτίνα: γλωσσικός σεξισμός στον κοινοβουλευτικό λόγο υπό το πρίσμα της κριτικής ανάλυσης λόγου. *Proceedings of the 4th Patras International Conference of Graduate Students in Linguistics*. Patras, 20-22 May, 2016. σσ. 167-182. Διαθέσιμο στο:

https://www.academia.edu/37895401/%CE%97_%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%8E%CE%BD_%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%B1_%CE%B3%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CF%83%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF_%CF%85%CF%80%CF%8C_%CF%84%CE%BF_%CF%80%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%85

Τσοκαλίδου, Ρ. (2001). Γλώσσα και φύλο. *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός*. Διαθέσιμο στο : https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b8/index.html

Τσοκαλίδου, Π. (1996). *Το φύλο της γλώσσας. Οδηγός μη-σεξιστικής γλώσσας για τον δημόσιο ελληνικό λόγο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/288109066_To_Phylo_tes_Glossas_Odegos_me-sexistikes_glossas_gia_ton_demosio_elleniko_logo (30/5/2023)

Φτερνιάτη, Α. (2010). Το διδακτικό υλικό για το γλωσσικό μάθημα του δημοτικού και η παιδαγωγική του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών. *Νέα Παιδεία*, 135. Ανακτήθηκε από:

<https://blogs.sch.gr/pdedellad/files/2016/04/%CE%A6%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%84%CE%B7-%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC-%CE%9D%CE%AD%CE%B1-%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CE%B1-135.pdf> (30/5/2023)

Χατζησαββίδης, Σ. & Αλεξίου, Μ. (2012). *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της γλώσσας και λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: στο πλαίσιο του τυπικού γραμματισμού, για διαθεματικές διδακτικές πρακτικές, για ημιτυπικές και άτυπες σχολικές πρακτικές, με διαδραστικούς πίνακες και φορητούς υπολογιστές*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Ανακτήθηκε από:

<http://users.uowm.gr/kdinas/wp-content/uploads/2012/01/%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%B5%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE-%CF%83%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%AF%CF%89%CE%BD.pdf>
(30/5/2023)

Χατζησαββίδης, Σ. (2011), Από την παιδαγωγική του γραμματισμού στους πολυγραμματισμούς: νέες τάσεις, διαστάσεις και προοπτικές στη διδασκαλία της γλώσσας. *Θεωρία και Έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής*, Αφιέρωμα στον Καθηγητή Σωφρόνη Χατζησαββίδη. Τεύχος 5. Πάτρα: Ελευθερο Πανεπιστήμιο Πολιτών. Ιούλιος 2015. σ.σ. 73-84. Ανακτήθηκε από: <http://periodiko.inpatra.gr>.

Χατζησαββίδης, Σ. (2003). Η διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών (Προετοιμασία του κοινωνικού μέλλοντος των μαθητών), *Φιλολογος*, τχ. 113, 405-414. Διαθέσιμο στο: <https://www.greek-language.gr/periodika/mags/filologos/2003/113/130822>

Χατζοπούλου, Κ. (2017). *Σεξισμός και σεξιστικός λόγος: Περιγραφή, ερμηνεία, λεκτικά και ουσιαστικά βήματα προς μια δικαιότερη κοινωνία*. Καβάλα: Ένωση Επιστημόνων Γυναικών Καβάλας. 19/2/2017. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/32031407/%CE%A3%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_and_%CE%A3%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CF%82_%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_and_%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%B2%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%BC%CE%B9%CE%B1_%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B7_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1 (20/5/2023)

Παράρτημα

1^ο Παράρτημα: Φύλλα Εργασίας

Πρότυπο ΓΕΛ Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου

1ο Φύλλο Εργασίας

Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός;

Δραστηριότητες

Α. Αφού διαβάσετε τα κείμενα που σας δίνονται και παρακολουθήσετε το βίντεο πληκτρολογώντας το λινκ να απαντήσετε στα ερωτήματα:

1. Το κείμενο «Γλώσσα και φύλο», σελ. 30 του σχολικού εγχειριδίου «Έκφραση Έκθεση», τεύχος Α΄.

Γλώσσα και φύλο

Οι ρόλοι τους οποίους «μοιράζει» η κοινωνία και στα δύο φύλα, τους άνδρες και τις γυναίκες, φαίνεται ότι είναι τέτοιοι, ώστε πολλοί κοινωνιογλωσσολόγοι να υποστηρίζουν ότι επηρεάζουν και διαφοροποιούν τη γλώσσα που αυτά χρησιμοποιούν. Πολλοί π.χ. πιστεύουν ότι οι γυναίκες έχουν την τάση να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες εκφράσεις με κοινωνικό κύρος. Ο λόγος των γυναικών δηλαδή είναι κοινωνικά «καλύτερος» από το λόγο των ανδρών. Αυτό, λένε, ίσως είναι αποτέλεσμα της πίεσης που δέχεται η γυναίκα να είναι κοινωνικά «σωστότερη». Ενώ η τάση της κοινωνίας να επιτρέπει στον άνδρα περισσότερη κοινωνική ελευθερία τού παρέχει τη δυνατότητα να αποκλίνει περισσότερο από τους γλωσσικούς κανόνες, όπως αυτοί χρησιμοποιούνται από την καλλιεργημένη κοινωνική μερίδα.

2. Το κείμενο από την Τράπεζα θεμάτων: Η «Πρόεδρος», η «ολυμπιονίκης» και ο γλωσσικός σεξισμός <https://drive.google.com/file/d/1ZNCgtpH2DAaYPSHdZ1vOoc2ySUnPk6Xn/view>

Η «Πρόεδρος», η «ολυμπιονίκης» και ο γλωσσικός σεξισμός

Το κείμενο που ακολουθεί είναι άρθρο (διασκευή) του Τάσου Καπλάνη, επίκουρου καθηγητή στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ.

Προφανώς δεν εκπλήσσομαι για το γεγονός ότι ο κοινωνικός σεξισμός υπάρχει διάχυτος γύρω μας· υπάρχουν άνθρωποι που υποτιμούν τις γυναίκες, τις θεωρούν κατώτερο φύλο, τις αμείβουν λιγότερο από τους άντρες, δεν τις προσλαμβάνουν στις δουλειές τους, για να μην έχουν τη «χασούρα» της εγκυμοσύνης, δεν τις θεωρούν άξιες, τις εμποδίζουν να ανέλθουν σε ανώτερα αξιώματα και άλλα πολλά.

Εκείνο όμως που με βάζει σε πολλές σκέψεις είναι ο συνεχιζόμενος «γλωσσικός» σεξισμός, που διαιωνίζεται ακόμη και από ανθρώπους που γενικά είναι σαφώς εναντίον του σεξισμού και προσπαθούν να τον καταπολεμήσουν. Η ελληνική πολιτεία, αργά αλλά σταθερά, προσπαθεί να εκσυγχρονιστεί και να καταπολεμήσει το φαινόμενο. Συναντάει όμως τη σθεναρή αντίσταση διαφόρων, μεταξύ των οποίων και των ανθρώπων της δημοσιογραφίας.

Στο πρόσφατα δημοσιευμένο άρθρο μου με τίτλο «Πώς θα προσφωνούμε τη γυναίκα Πρόεδρο;» πρότεινα να αποκαλούμε την κ. Σακελλαροπούλου όχι με τον αρσενικό τύπο Πρόεδρος, αλλά είτε Προεδρίνα (καθιερωμένο θηλυκό του Πρόεδρος) είτε Πρόεδρη (κατά το αναλογικό παράδειγμα του φίλος, φίλη κοκ.). Δυστυχώς, οι περισσότερες/-οι εξακολουθούν να μιλούν για την «Πρόεδρο», την «ολυμπιονίκη», αρνούμενες/-οι να επιτρέψουν στις γυναίκες που έφτασαν σε αυτές τις θέσεις και πέτυχαν αυτά τα επιτεύγματα «να υπάρξουν με το φύλο τους» στο συμβολικό – μα τόσο καθοριστικό για τη διαιώνιση των αντιλήψεών μας – επίπεδο της γλώσσας.

Αν η καταπολέμηση του κοινωνικού σεξισμού είναι ο μακρινός μας στόχος που απαιτεί πολλούς και δύσκολους αγώνες ακόμη, καμία ελπίδα δεν έχουμε να τον πετύχουμε, αν πρώτα δεν αλλάξουμε αυτό που εύκολα μπορούμε να ελέγξουμε προσωπικά και είναι δείκτης και των νοοτροπιών και της ιδεολογίας μας, τη γλώσσα μας δηλαδή. Κατανοώ ότι οι «νεολογισμοί1» μάς ξενίζουν και ενοχλούν την «αισθητική» μας. Πριν όμως αποφασίσουμε να διαιωνίζουμε για λόγους «αισθητικής» τον γλωσσικό σεξισμό, μήπως θα άξιζε τον κόπο να σκεφτούμε αν πίσω από την «αισθητική» αυτή βρίσκονται βαθιά ριζωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις που τις έχουμε αποδεχτεί ως «φυσικές» και «αυτονόητες», ενώ δεν είναι;

Κοντολογίς, όσο η Προεδρίνα παραμένει Πρόεδρος και η ολυμπιονίκισσα ολυμπιονίκης,

τίποτε καλό δεν προμηνύεται για την καταπολέμηση του σεξισμού, τη θέση των γυναικών και την κοινωνία μας

1 λέξεις ή φράσεις που δημιουργήθηκαν πρόσφατα

3. Το άρθρο: [Γλώσσα και σεξισμός: Μπορούμε να είμαστε και βουλευτριες εκτός από χορεύτριες;](#)

4. Το άρθρο : [Γλωσσικός σεξισμός : Η σχέση του φύλου με την γλώσσα](#)

5 [Οδηγός χρήσης μη σεξιστικού λόγου στα διοικητικά έγγραφα](#)

6. Η διαφήμιση [Equal](#) (Τράπεζα Πειραιώς) και το ερώτημα που τίθεται στην αρχή «Πόσα αρσενικά άρθρα «ο» βλέπεις χωρίς να τα βλέπεις;»

➤ Από όσα διαβάσατε:

- Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός με βάση τα όσα αναφέρονται στα κείμενα που μελετήσαμε; Δώστε γραπτά έναν ορισμό.
- Πώς, σύμφωνα με τον συντάκτη του Κειμένου «Η «Πρόεδρος», η «ολυμπιονίκης» και ο γλωσσικός σεξισμός», η εμμονή μας σε γλωσσικές επιλογές που παραπέμπουν σε στερεοτυπικές αντιλήψεις εκτρέφει τον σεξισμό;
- Ποια ανάγκη οδήγησε στη δημιουργία οδηγού χρήσης μη σεξιστικού λόγου στα διοικητικά έγγραφα;
- Ποιος είναι ο στόχος της διαφήμισης;
- Μπορείτε να αναφέρετε παραδείγματα σεξιστικού λόγου στην καθημερινότητά σας; Καταγράψτε μερικά.

Πρότυπο ΓΕΛ Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου

2ο Φύλλο Εργασίας

Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός;

Σήμερα δουλεύουμε σε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετάει το δικό της φύλλο εργασίας

Α' ΟΜΑΔΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α. Παρακολουθήστε τη διαφήμιση, παρατηρήστε και απαντήστε....

<https://www.youtube.com/watch?v=5nqUBfm9oIE&t=5s>

Απομαγνητοφωνημένο κείμενο:

(Ηχος πληκτρολογίου. Η Μαρίνα δουλεύει στο γραφείο της)

Προϊστάμενος: Μαρινάκι, μου κάνεις μια χάρη; Μου βγάζεις αυτές τις φωτοτυπίες, γιατί λείπει η γραμματέας μου; Μπράβο, μπράβο! Σε ευχαριστώ, Μαρινάκι....κούκλα είσαι σήμερα....ε...

Μήνυμα στο κινητό:

Μαμά: Το μωρό ψήνεται στο πυρετό!!!!!! Τι να κάνω;;;;;

Μαρίνα: Μίλα με τον Γιώργο. Δε θα αργήσω.

Μαμά: Αχ, βρε Μαρινάκι...

(Μετά από ώρα χτυπάει το τηλέφωνο. Ο προϊστάμενος καλεί τη Μαρίνα)

Προϊστάμενος: Μαρινάκι, τέλειωσες αυτό που περιμένω; Άντε βρε Μαρινάκι... είπες ήθελες να πας και στο παιδί σου... έτσι δεν είπες; Τέλειωσέ την και φέρτη μου να φύγεις... αλλιώς... αν δεν μπορείς, άστο... το δίνω στον Άρη το πρότζεκτ.

(Η Μαρίνα απογοητεύεται και κρατά το κεφάλι της.)

(Έχει νυχτώσει... φωνητικό μήνυμα στο κινητό)

Γιώργος (σύζυγος): Είσαι ακόμα στη δουλειά; Το μωρό μας είναι χάλια!... Ευτυχώς που είναι η μάνα μου εδώ!

(Η Μαρίνα σηκώνεται και κατευθύνεται στο μπάνιο.)

Προϊστάμενος: Μαρινάκι, πριν φύγεις, φέρε να το πάω με το ταχυδρομείο...

(Η Μαρίνα στέκεται απελπισμένη μπροστά στον καθρέφτη)

(Αλλαγή πλάνου)

Μήνυμα συντελεστών:

Αφηγητής 1: Οι πιο ασήμαντες συμπεριφορές

Αφηγητής 2: ... προκαλούν τις πιο βαθιά ριζωμένες διακρίσεις...

Αφηγήτρια: Μην τις αποδέχεσαι.... Μην τις αναπαράγεις....

Ερωτήματα:

1. Πώς αντιμετωπίζουν ο προϊστάμενος, η μητέρα και ο σύζυγος την εργασία και τη θέση της Μαρίνας στην εταιρεία; Μέσα από ποιες γλωσσικές επιλογές φαίνεται η θέση τους;

2. Να σχολιάσετε τη λειτουργία των σημείων στίξης στο μήνυμα που έστειλε η μητέρα στη Μαρίνα.

3. Ποια είναι η λειτουργία του β' ενικού προσώπου στον λόγο των τριών πρωταγωνιστών στο τέλος του μηνύματος;

➤ Ας πάμε λίγο πιο πέρα...

1. Εντοπίζετε στο βίντεο κάποια/ες εκφάνσεις (γλωσσικού) σεξισμού; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

2. Γιατί ο προϊστάμενος, η μητέρα και ο σύζυγος φέρονται με αυτόν τον τρόπο στη Μαρίνα; Θεωρείτε ότι σχετίζεται η συμπεριφορά τους με τα έμφυλα στερεότυπα;

3. Ποια στερεότυπα για τα δυο φύλα αναπαράγουν αυτές οι συμπεριφορές;

4. Ποια είναι η στάση της Μαρίνας σε αυτές τις συμπεριφορές; Θεωρείτε τη στάση αυτή την πλέον κατάλληλη; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.

B. Να δημιουργήσετε ένα κείμενο (βίντεο) ή podcast ή ομιλία παρουσιάζοντας τον λόγο των γυναικών ως απάντηση σε αυτού του είδους τις συμπεριφορές. Τίτλος του κειμένου μπορεί να είναι, για παράδειγμα, *Η Μαρίνα Παπαδοπούλου μιλάει.*

Θέματα που μπορείτε να θίξετε στο κείμενό σας: ο σεξισμός που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον επαγγελματικό χώρο, οι κύριοι ρόλοι που τους αναγνωρίζει η κοινωνία και η ανάγκη τους να αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους άντρες.

Πρότυπο ΓΕΛ Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου

2ο Φύλλο Εργασίας

Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός;

Σήμερα δουλεύουμε σε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετάει το δικό της φύλλο εργασίας

Β' ΟΜΑΔΑ

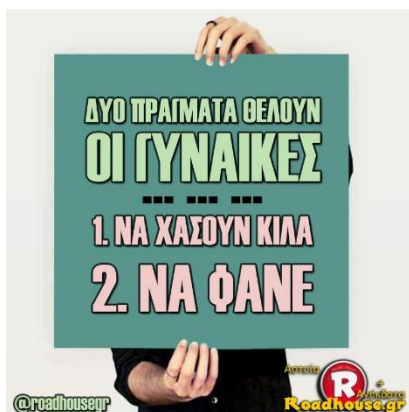
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α. Παρατηρήστε τις εικόνες και απαντήστε.....

1. <https://roadhouse.gr/5427>

2. <https://roadhouse.gr/5649>

3. https://www.huffingtonpost.gr/entry/sexismos-stis-diafemiseis-meyalonontas-ta-nea-sexistakia_gr_5c640337e4b03de942977d0c

1. Γνωρίζετε τι είδους κείμενα είναι τα συγκεκριμένα και που τα συναντάμε; Μπορείτε να αναφέρετε κάποια χαρακτηριστικά αυτού του κειμενικού είδους;
2. Ποιο είναι το θέμα των κειμένων που διαβάσατε;
3. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος τους; Εντοπίστε συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές που τεκμηριώνουν την απάντησή σας.
4. Ποια είναι η λειτουργία αυτών των κειμένων;

➤ **Πάμε και λίγο πιο πέρα....**

1. Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η ανάγνωση των συγκεκριμένων κειμένων;
2. Εντοπίσατε εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού στα κείμενα που διαβάσατε;
3. Ποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δυο φύλα προβάλλονται στα συγκεκριμένα κείμενα; Θεωρείτε ότι ισχύουν αυτά τα στερεότυπα σήμερα;

B. Να συντάξετε μια ομιλία για την εκδήλωση του σχολείου με αφορμή την Ημέρα της Γυναίκας. Στην ομιλία τους παρουσιάζετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας σχετικά με το γιατί δεν είναι και τόσο αθώα αλλά ούτε και τόσο αστεία τα σεξιστικά χιουμοριστικά κείμενα που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο που φαινομενικά σατιρίζουν «γυναικείες συνήθειες και συμπεριφορές».

Πρότυπο ΓΕΛ Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου

2ο Φύλλο Εργασίας

Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός;

Σήμερα δουλεύουμε σε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετάει το δικό της φύλλο εργασίας

Γ' ΟΜΑΔΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α. Αφού παρακολουθήσετε τη διαφήμιση της Cosmote που θα βρείτε στον συγκεκριμένο σύνδεσμο: <https://www.youtube.com/watch?v=0LkJ85vPaTM> να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν.

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή.

(Σκηνή: ο πατέρας της Αγγελικούλας μιλά στο οικογενειακό συμβούλιο. Μπροστά οι άντρες και πίσω η Αγγελικούλα, που τρώει, και η μητέρα)

Πατέρας: Δεν πάει άλλο...σηκωθείτε! Και εσύ Αγγελικούλα!

(Φτάνουν στο καφενείο του υποψήφιου γαμπρού. Στο εσωτερικό ο γαμπρός με την οικογένειά του)

Γαμπρός: Καλώς τα караβάκια και τον караβοκύρη τους!

Πατέρας (πεθερός): Ήρθαμε να μιλήσουμε σαν οικογένεια!

Αγόρι μου! Για της λεβεντογέννας Μάνης και του Μοριά! Παρεξήγησες μωρέ τα κουνιαδάκια σου... Είναι δυνατόν να μη θέλουμε εμείς έναν τέτοιο παλλήκαρο για γαμπρό; Κοίτα κορμωστασιά... κοίτα μούσκουλα!

Γαμπρός: Μα κύριε Καργάκο....

Πατέρας (πεθερός): Θα σε μαλώσω...Μπαμπά...μπαμπά!

Αγγελικούλα (γέλιο)

Το ζευγάρι αγκαλιάζεται.

Διαφημιστικό μήνυμα: Όταν θες περισσότερα για την οικογένειά σου, τη φέρνεις στην Cosmote! Γιατί μόνο με το οικογενειακό πακέτο Cosmote κάθε μέλος της οικογένειάς σου και μιλά

απεριόριστα με όλη την Cosmote και κερδίζει έως και 20 ευρώ έκπτωση κάθε μήνα. Cosmote, ο κόσμος μας, εσύ.

1. Ο πεθερός προσπαθεί να καλοπιάνει τον υποψήφιο γαμπρό. Με ποιες φράσεις, εκφραστικά μέσα πετυχαίνει τον σκοπό του;
2. Πώς προσφωνεί την κόρη του ο πατέρας;
3. Ποια είναι η στάση της Αγγελικούλας σε όσα γίνονται για τον γάμο της;
4. Στόχος του διαφημιστικού μηνύματος είναι να πείσει τους ακροατές να αγοράσουν το πακέτο. Ποιον τρόπο πειθούς χρησιμοποιεί; Να αναφέρετε δυο γλωσσικές επιλογές/εκφραστικά μέσα με τα οποία υπηρετείται η πρόθεσή του.

➤ **Και λίγο πιο πέρα...**

- 1.. Υπάρχει γλωσσικός σεξισμός σε αυτή την διαφήμιση;
2. Ποιος είναι ο ρόλος ανδρών και γυναικών στην κοινωνία που προβάλλεται στη διαφήμιση;
3. Ποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δυο φύλα εντοπίζετε; Επιβιώνουν, σήμερα, τέτοιου είδους αντιλήψεις;

Β. Γινόμαστε για λίγο σκηνοθέτες.... Δημιουργήστε τη δική σας διαφήμιση για το προϊόν δίνοντας λόγο στη «Αγγελικούλα». Θέλουμε μια πετυχημένη διαφήμιση χωρίς σεξιστικό λόγο. Καταγράψτε τη δημιουργία σας στο κινητό ή κάντε δραματοποίηση στην τάξη.

Πρότυπο ΓΕΛ Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου

2ο Φύλλο Εργασίας

Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός;

Σήμερα δουλεύουμε σε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετάει το δικό της φύλλο εργασίας

Δ' ΟΜΑΔΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

A. Παρακολουθήστε τη διαφήμιση με κλειστά μάτια:

<https://www.youtube.com/watch?v=ytM9vceMjvU>

Γράψτε σε ένα σύντομο κείμενο ποια μπορεί να είναι η ιστορία της διαφήμισης. Παρακολουθήστε ξανά τη διαφήμιση και απαντήστε στα ερωτήματα:

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή.

(Στο αεροδρόμιο)

Αφηγητής: Το να ταξιδέψεις στην άλλη άκρη του κόσμου για τον αγαπημένο σου...

(αλλαγή σκηνής: ο ήρωας μαζί με την οικογένειά του)

Το να αφήσεις ό,τι πολυτιμότερο έχεις γι' αυτόν που αγαπάς...

(αλλαγή σκηνής : στην φύση μαζί με την αγαπημένη)

Ακόμα και το να ρισκάρεις τη ζωή σου για χάρη του... Δεν είναι τόσο δύσκολο, γιατί, ακριβώς, είναι ο αγαπημένος σου...γιατί η ζωή σου δεν έχει νόημα χωρίς αυτόν. Αυτό που θέλει προσπάθεια είναι να φτάσεις να αγαπάς κάποιον τόσο πολύ...

(σκηνές τσακωμού και ζηλοτυπίας ανάμεσα στο ζευγάρι) Γιατί θέλει προσπάθεια να κάνεις πίσω στον πρώτο τσακωμό...Θέλει προσπάθεια να μη ζηλεύεις...

(στον σταθμό του τρένου) Θέλει προσπάθεια να κάνεις το πρώτο βήμα.... Αλλά λίγη προσπάθεια αζίζει τον κόπο, γιατί εκεί έξω υπάρχει αγάπη...

1. Στο βίντεο που παρακολουθήσατε ο άντρας ήταν αυτός που ταξίδεψε, ρίσκαρε και έκανε το πρώτο βήμα. Συμφωνεί η δική σας περιγραφή ως προς το ποιος/ποια κάνει όλες αυτές τις κινήσεις με τα όσα παρακολουθήσατε;

2. Αν όχι, τι ήταν αυτό που σας οδήγησε στη συγκεκριμένη περιγραφή;

3. Βασικός τρόπος πειθούς στη διαφήμιση είναι η επίκληση στο συναίσθημα του/της δέκτη/τριας. Να εντοπίσετε δυο γλωσσικές επιλογές που τεκμηριώνουν αυτή την τοποθέτηση.

➤ **Ας σχολιάσουμε κάποια σημεία...**

1. Εντοπίζετε κάποια μορφή γλωσσικού σεξισμού στη συγκεκριμένη διαφήμιση;

2. Να σχολιάσετε τη λειτουργία της φράσης «ο αγαπημένος σου». Θεωρείτε ότι είναι μια φράση που αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα;

B.: Να συντάξετε το πρόγραμμα και την πρόσκληση για την εκδήλωση που θα υλοποιηθεί στο σχολείο την Ημέρα της Γυναίκας. Σκεφτείτε επιμέρους θέματα που θα θέλατε να αναπτυχθούν.

Πρότυπο ΓΕΛ Ζωσιμαίας Σχολής Ιωαννίνων

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου

2ο Φύλλο Εργασίας

Τι είναι ο γλωσσικός σεξισμός;

Σήμερα δουλεύουμε σε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετάει το δικό της φύλλο εργασίας

Ε' ΟΜΑΔΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α. Παρακολουθήστε τη διαφήμιση και απαντήστε στα ερωτήματα:

<https://www.youtube.com/watch?v=t0UcsaMCHe0>

Ακολουθεί η διαφήμιση σε απομαγνητοφωνημένη μορφή.

(Μυστήριο γάμου)

Ιερέας: Αθανάσιε, δέχεσαι για σύζυγό σου την Ελένη;

Αθανάσιος: Δέχομαι

Ιερέας: Όποιος έχει αντίρρηση για αυτόν τον γάμο να μιλήσει τώρα... αλλιώς ας σωπάσει για πάντα.

(εμφάνιση καβαλάρη με το άλογο)

Καβαλάρης: Εγώ!

Ιερέας: Ποιος;

Καβαλάρης: Εγώ είμαι η φαντασίωση κάθε γυναίκας!

Αθανάσιος: Τι λες ρε ψηλέ; (ο Θανάσης κατευθύνεται προς τον καβαλάρη) Όσα έχουμε περάσει με την Ελενίτσα, εσύ δεν τα έχεις δει ούτε στο όνειρό σου. Εγώ ήμουν όλα αυτά τα χρόνια δίπλα της και της στάθηκα όπως το Double play στέκεται βράχος στον συνδρομητή του και ξεχνάει να πέσει. Εγώ έτρεχα πάντα κοντά της σαν τον άνεμο όπως τρέχει το ΟΤΕ Double play για να σου φέρω ένα εντελώς τυχαίο παράδειγμα που μου ήρθε έτσι στο μυαλό.

Προσκεκλημένος: Εντελώς!

Καβαλάρης: Ελενίτσα, τι λέει;

Ελένη: Αλήθειες! (Η Ελένη τρέχει στην αγκαλιά του Θανάση)

Αθανάσιος: (προς τον καβαλάρη) Ξεφτιλίστηκες...

(Ξυπνητήρι. Η Ελένη πετάγεται από τον ύπνο της)

Ελένη: Θανάση...

(σηκώνεται από το κρεβάτι της και πηγαίνει στο μπάνιο)

Αφηγητής: Όταν κάτι είναι τόσο καλό, το θες δικό σου για πάντα. Βάλε και συ ΟΤΕ Double play: γρήγορο και αξιόπιστο Ίντερνετ, δωρεάν χρόνος ομιλίας προς σταθερά και κινητά...σε τιμή που το παντρεύεσαι! Μόνο από 23,90! Γιατί η επιθυμία σου να έχεις πάντα το καλύτερο είναι για εμάς έμπνευση. ΟΤΕ, μαζί είμαστε ένα!

(κουδούνι πόρτας – η Ελένη επισκέπτεται τον Θανάση)

Αθανάσιος: Ελενίτσα...

-
1. Ποια σχέση έχει ο γάμος με το διαφημιζόμενο προϊόν;
 2. Με ποιες γλωσσικές επιλογές δηλώνεται το ενδιαφέρον του γαμπρού για τη σύζυγό του;
 3. Ποια είδη προσφωνήσεων εντοπίζετε;

➤ **Ας σχολιάσουμε**

1. Εντοπίζετε μορφές γλωσσικού σεξισμού στη συγκεκριμένη διαφήμιση;
2. Η εμφάνιση και ο λόγος των δυο αντρών θεωρείτε ότι αποκαλύπτουν στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον ρόλο του άντρα μέσα στην οικογένεια;

B. Να συντάξετε ένα κείμενο σημείων – κανόνων για την αποφυγή γλωσσικού σεξισμού στον χώρο του σχολείου το οποίο μπορεί να αναρτηθεί στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου για να ενημερωθούν και οι συμμαθήτρες/τες σας. Γίνετε δημιουργικοί...

2ο Παράρτημα: Ερωματολόγιο

περί γλωσσικού σεξισμού...

Ερωτηματολόγιο για τον γλωσσικό σεξισμό

1. Φύλο

- Κορίτσι
- Αγόρι

2. Μέχρι σήμερα είχες ξανακούσει τον όρο γλωσσικός σεξισμός;

- Ναι
- Όχι
- Δεν είμαι απόλυτα σίγουρη/ος

3. Μέσα από τις δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν κατάλαβες την έννοια γλωσσικός σεξισμός;*

- Ναι
- Όχι
- Αρκετά

4. Μπορείς να δώσεις έναν ορισμό για τον γλωσσικό σεξισμό;*

5. Μπορείς να αναφέρεις ένα παράδειγμα γλωσσικού σεξισμού;*

6. Ήταν κατάλληλα και επαρκή τα κείμενα μαζικής κουλτούρας που προσεγγίσαμε για να γνωρίσεις διάφορες εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού;*

- Ναι
- Όχι
- Χρειάζονται και άλλα

7. Θεωρείς πλέον ότι μπορείς να αναγνωρίσεις εκφάνσεις γλωσσικού σεξισμού σε κείμενα μαζικής κουλτούρας;*

- Ναι
- Όχι
- Δεν είμαι απόλυτα σίγουρη/ος

8. Στο σχολείο έχεις εντοπίσει μορφές γλωσσικού σεξισμού;*

- Ναι
- Όχι
- Δεν είμαι σίγουρη/ος

9. Η συζήτηση για τον γλωσσικό σεξισμό θεωρείς ότι θα επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο απευθύνεσαι στο άλλο φύλο;*

- Ναι
- Όχι
- Ίσως

10. Πώς μπορεί, πιστεύεις, να περιοριστεί και να εκλείψει ο γλωσσικός σεξισμός;